

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Nina Pavlović

BIBLIJA – KAKO JE PREŽIVELA?

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Nina Pavlović

Mentorica: doc. dr. Karmen Šterk

BIBLIJA – KAKO JE PREŽIVELA?

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

ZAHVALA

»Kjer ni razumnega vodstva,
propada ljudstvo,
blaginjo pa pospešuje
množica svetovalcev«
(Pregovori 11:14).

Lepo je pisati o temi, ki si jo sam izbereš. Hvaležna sem mentorici, da je s svojim širokim nazorom ustregla moji želji, da pišem o Bibliji.

Kot je sama dejala, »zakaj pa ne, Biblija je ena najbolj razširjenih knjig na svetu, potemtakem lahko tudi ti pišeš o njej«.

Najtežje se mi je bilo odločiti o čem bom pisala. Ob tem se lahko zahvalim svojim prijateljem, ki so mi svetovali in imeli veliko idej, med katerimi je bila tudi ta o preganjanju Biblije.

Veliko zaslug gre tudi Krščanski verski skupnosti Jehovovih prič, ki so mi dali dobro vsebinsko oporo pri pisanju diplomskega dela s članki revij Stražnega stolpa in Prebudite se!, ki temeljito obravnavajo zgodovino prevajanja Svetega pisma.

BIBLIJA – KAKO JE PREŽIVELA?

V diplomskem delu sem pisala o Bibliji, uspešnici, najbolj razširjeni knjigi v vsej zgodovini. Hkrati pa moramo vedeti, da ni bila nobena druga knjiga v zgodovini tarča tako prostaških napadov in bila tako osovražena. Biblijo so javno sežigali od srednjega veka pa vse do dvajsetega stoletja. Branje Biblije ali njeno razširjanje so v prejšnjih stoletjih kaznovali z mučenjem in smrtjo. Rimskokatoliška cerkev je prepovedovala prevajanje Biblije. Njena vsebina naj bi ostala skrivnost, neprevedena v jezike proprostih ljudi. Upali so, da bodo tako preprečili pojav, ki so ga poimenovali herezija, dejansko pa je šlo za izpodbijanje njihove avtoritete. Biblija pa ni preživela le srditega nasprotovanja, ki je zadevalo njene prevajalce, temveč je preživela tudi silne napade sodobnih učenjakov, intelektualni napad protestantske cerkve. Dejstvo, da je ta izjemna knjiga preživela vse do danes, je že kar čudež. Prepisovalci Biblije in kasneje prevajalci so požrtvovalno prispevali k temu, da je Biblija preživela. Tako pa je Biblija imela velik vpliv na svetovno umetnost, jezike, glasbo, religijo in kulturo.

Ključne besede: Biblija, prevajanje, cerkveni dostojanstveniki, preganjanje, preživetje.

THE BIBLE – HOW DID IT SURVIVE?

In my degree, I wrote about a Bible, the best-seller and the most widely circulated book in all history. At the same time, we have to note, that no other book has been the target of so much vicious opposition and even hatred throughout history. Bibles have been burned on public bonfires, from the Middle Ages down to our 20th century. And reading or distributing the Bible was the punished with torture and death in past centuries. The Catholic Church was banning Bible translation. Its contents were to be kept secret, not translated into the languages of the common people. In this way, they hoped to prevent what they called heresy, but what really amounted to challenges to their authority. The truth is, it is nothing short of a miracle that this remarkable book has survived until today. Copiers of the Bible and translators later self-sacrificely contribute to the survival of the Bible. In this way, the Bible have had enormous influence on world's art, languages, music, religion and culture.

Key words: Bible, translation, religious authorities, persecution, survival.

KAZALO

1. UVOD	7
2. RELIGIJA	10
2.1 Definicija religije	11
2.2 Funkcionalistični pogled	13
2.3 Marksistični pogled	13
2.4 Religija kot kompenzator	14
2.5 Fenomenološki pogled	15
2.6 Sociologija religije	15
2.7 Problem religije v sodobni družbi – sekuralizacija	17
3. BIBLIJA	20
3.1 Kaj je Sveto pismo?	22
3.2 Pisci Biblije	24
3.3 Sporočevalni potek	25
3.4 Čas nastajanja	29
4. OVIRE NASPROTI PREŽIVETJU KNJIGE BIBLIJE	31
4.1 Čas	31
4.2 Vojaški napadi, poskusi izbrisa Izraelcev in asimiliranja	31
4.3 Smrt verskega voditelja in nasprotovanja rimske oblasti	32
4.4 Ročno prepisovanje, netočni prepisi in manj obstojen material	33
4.5 Jezik	33
4.6 Lažni prijatelji Biblije in nasprotovanje prevajanju Biblije	34
4.7 Grožnje, mučenje in usmrtitev prevajalcev	36
4.8 Intelektualni napadi, visoka kritika	37
4.9 Sramotno ravnanje	37

5. KAKO JE BIBLIJA PREŽIVELA	40
5.1 KRATEK PREGLED – KAKO JE PRIŠLA DO NAS	40
5.1.1 Od 14. stoletja do začetka 17. stoletja	43
5.1.2 Od 17. stoletja pa do danes	47
5.2 ZANIMIVOSTI O PREVAJANJU BIBLIJE IZ RAZLIČNIH DEŽEL	51
5.2.1 Kasidorjev dosežek: Biblija v enem zvezku	51
5.2.2 Ciril in Metod	53
5.2.3 Gutenberg	55
5.2.4 Jiménez de Cisneros in Komplutenski poliglot	57
5.2.5 Martin Luther in njegova zapuščina	60
5.2.6 Ženevska Biblija	63
5.2.7 Grčija močno nasprotovala prevajanju Biblije	65
5.2.8 Slovenija in Biblija	69
5.2.9 Ameriški domačini	76
5.2.10 Angleški zidar in valežanski trgovski vajenec na Tahitiju	77
5.2.11 Trnava pot do Biblije v ruskem jeziku	81
5.2.11.1 Začetki naprežanja prevajalcev	82
5.2.11.2 Makarijeva Biblija	83
5.2.11.3 Makarijeva Biblija – novodobna Biblija v Rusiji	84
5.2.11.4 Odziv kritikov na Makarijevo Biblijo	85
5.2.12 »Enoprstna« Biblija	86
5.2.13 Hrvaška	86
5.2.14 Srbski prevodi Svetega pisma	87
6. SKLEP	89
LITERATURA	94
PRILOGA	99

1. UVOD

Leto 2007 je leto Svetega pisma. Po besedah dr. Rudija Koncilija je to leto, ki bi ga naj ljudje namenili vsakodnevnemu branju Biblije in premišljevanju o duhovnih stvareh. Namen proglasitve Biblije je, da oživljamo zavest o tem, da imata evropska kot slovenska kultura svoje korenine v krščanstvu in Svetem pismu (Internet 1). Tako tudi ni odveč, da sem svoje diplomsko delo posvetila temi o kateri se bo v tem letu še veliko govorilo. Pravzaprav me je k pisanju o Bibliji navedlo lastno globoko spoštovanje do te najstarejše knjige in želja, da bi si poznavanje Svetega pisma še poglobila. Poleg tega ne morem zanikati, da s svojim diplomskim delom želim spodbuditi cenjenje do Biblije vse tiste, ki bodo bralci mojega dela. Ker pa je diplomsko delo tudi raziskovalne narave, je moj namen, da preverim nekatere predpostavke oziroma hipoteze, ki me begajo, glede zatiranja Biblije skozi stoletja zgodovine. Pisanje o Svetem pismu je po mojem mnenju tudi povsem ustrezno, saj je to ena najbolj razširjenih in poznanih knjig na svetu. K temu bi še pridružila dejstvo, da splošna razgledanost družbe o vsebini Svetega pisma ni najboljša, celo pri vernih kristjanih, in zato upam, da bom marsikateremu bralcu razširila predstavo o tem, kaj je Sveto pismo in kakšno zgodovino ima za seboj.

Ne gre spregledati dejstva, da Sveto pismo ali Biblija predstavlja temelj krščanske vere in hkrati temelj evropske kulture in omike, je eden izmed najlepših biserov svetovne književnosti; je knjiga, ki je prevedena v največ jezikov in ki pri mnogih narodih predstavlja prvo tiskano ali celo prvo pisano besedilo. Sveto pismo večkrat pomeni začetek pismenosti nekega naroda. Tudi za Slovence predstavlja Sveto pismo vse to in zato smo upravičeno ponosni.

»Novo zavezo smemo označiti za danes najbolj raziskano delo v svetovni literaturi«, je zapisal Hans Küng v svoji knjigi, *On Being a Christian* (Küng v *Jehovove priče* 1991: 55). *The New Encyclopædia Britannica* ima Biblijo za »verjetno najvplivnejšo zbirko knjig v človeški zgodovini« (Jehovove priče 1991: 8). Heinrich Heine, nemški pesnik 19. stoletja, je priznal: »Svoje prosvetljenstvo preprosto dolgujem branju neke knjige [...] Biblije. Povsem upravičeno to knjigo imenujejo Sveto pismo. Kdor je izgubil Boga, ga lahko v tej knjigi zopet najde« (Heine v *Jehovove priče* 1991: 8).

Abraham Lincoln, 16. predsednik Združenih držav Amerike, je imel Biblijo za »najboljše darilo, ki ga je Bog kdaj dal ljudem. [...] Brez njega ne bi vedeli, kaj je prav in kaj ne« (Lincoln v Jehovove priče 1991: 8). Britanski pravnik Sir William Blackstone je vplivnost Biblije poudaril z naslednjimi besedami: »Vsi človeški zakoni so odvisni od dveh temeljev: od zakona narave in zakona razodetega v Bibliji. Zato omenjenima ne sme nasprotovati noben človeški zakon« (Blackstone v Jehovove priče 1991: 8).

Biblija ima v svetu visok, spoštovani položaj. Celotno Sveto pismo ali posamezni deli so bili prisotni skozi vso zgodovino, pri skoraj vseh civilizacijah. Ljudje so imeli vedno željo posegati po duhovni literaturi, saj je človek po svojem bistvu »religiozno bitje« (Škafar 1998: 7). Kot je zapisal Hans, je »hrepenenje po nadnaravnim in Božjem že od starih časov glavno človekovo hrepenenje, pa ne samo teologov, filozofov in umetnikov, temveč tudi vsega človeštva« (1991: 21). Ali je to znanstveno dojemljivo ali ne, ljudje smo skratka ustvarjeni s potrebo po duhovnih stvareh.

Osrednja tema mojega diplomskega dela je, katerim oviram, pastem, je bila Biblija podvržena, da bi to bilo lahko za njo usodno in kaj je prispevalo k temu, da se je ohranila vse do 21. stoletja. Preverjala bom naslednje hipoteze: Prvič, cerkve, večkrat s podporo političnega sistema, so izredno nasprotovale prevajanju Biblije v druge jezike. Preganjali so tiste, ki so želeli brati Biblijo oziroma tiste, ki so jo imeli že samo v lasti. Pogumne moše, ki so poskusili prevesti Biblijo, so ubijali, pretepali, zapirali ali kako drugače kaznovali. Drugič, za obstanek Svetega pisma bi lahko bil usoden že sam čas, razdobje 3500 let, saj je papir podvržen propadanju. Tretjič, namensko zatiranje Biblije v smislu, da ne bi bilo dostopno preprostemu človeku v branje. Duhovščina je razlagala Sveto pismo kot skrivnostna, nerazumljiva knjiga za laične ljudi in kot nevarnost, da se bi neukemu bralcu Svetega pisma zmešalo ali ga naredilo za krivoverca. To bi lahko pospešilo izumrtje knjige, saj je bila dostopna le v zaprtih krogih, v malih številkah naklade in še največkrat v izumrlem ali redko razumljivem jeziku. Četrtrič, Biblijo bi lahko odstranili iz knjižničnih polic zaradi okrutnega in sramotnega ravnanja duhovščine v imenu religije. Kadar ima narod ali politični sistem na splošno slabe izkušnje z religijami, cerkvijo, bi lahko njihova dejanja zmotno povezali s Svetim pismom, čeprav

le-ta uči o temeljnem nauku ljubezni do Boga in bližnjega in nasprotuje oboroževanju in vojaškim spopadom, ter bi nanj vrglo slabo luč ali ga celo imeli za vzrok grozodejstev. Petič, ko so Sveto pismo prevajali v različne jezike, je to največkrat pomenilo začetek pismenosti nekega naroda. Vplivala je na književnost ljudstev in njihovo slovnico.

Za preverjanje hipotez, se bom poslužila različne metodologije. Prevladovali bodo sekundarni viri, predvsem krajši članki revij, ki vsebujejo informacije o zgodovinskih prelomnicah prevajanja Biblije in tudi o istočasnem nasprotovanju cerkve. Uporabila bom tudi sociološke knjige o religiji ter internetne strani o zanimivostih glede razširjenosti Biblije. Poleg raznovrstne literature, pa sem želela opraviti še intervju z bibličisti, predvsem tistimi, ki so sodelovali pri Slovenskem standardnem prevodu. Zanimale so me njihove izkušnje pri prevajanju tako obsežne in zahtevne knjige, prav tako pa sem predpostavljala, da vedo kaj več o zgodovini te knjige. Pisala sem dr. Jožetu Krašovcu, dr. Juriju Bizjak, uredniku Tednika Družine – Francu Petrič, dr. Marijanu Smrke, dr. Marijanu Peklaj, dr. Matjažu Ambrožiču, dr. Tereziji Večko iz Teološke fakultete, dr. Metodu Benedik in dr. Božidarju Rustja. Odzvali so se samo štirje, od tega dva, dr. Terezija Večko in Franci Petrič, z odgovorom, da sta premalo strokovno podkovana, da bi mi odgovorila na vprašanja, dr. Smrke, ki je dejal, da ne daje intervjujev za diplomska dela in četrti, dr. Marijan Peklaj, ki mi je odgovoril na moj vprašalnik.

V diplomskem delu bom najprej predstavila definicijo religije in vere, v čem se razlikujeta ter kakšne sociološke pristope oziroma teorije poznamo o religiji. Nato se bom osredotočila na najbolj razširjeno knjigo na svetu, Sveto pismo, kakšna knjiga je to, kdo so njeni pisci, v kakšnem časovnem obdobju se je pisala, na katera področja človekovega življenja je vplivala, itd. Poglobljeni, raziskovalni in bistveni del diplomskega dela, ki pa bo temu sledil, bo o ovirah, pasteh na katere je naletela Biblija, kaj vse bi lahko povzročilo izginotje ali strohnitev Biblije, kdo je zaviral prevajanje Biblije ter kaj je prispevalo k temu, da se je ohranila vse do danes.

2. RELIGIJA

Za začetek razčlenimo pomen oziroma definicijo religije in vere. Slovar slovenskega knjižnega jezika religijo kakor tudi vero definira enako, in sicer kot »zavest o obstoju boga, nadnaravnih sil« (1994: 1158, 1503). Za sociologe pa je definicija religije veliko bolj kompleksna in ne tako enostavna stvar, saj je težko obesedit in zajet vse oblike ali različice religij v eno samo skupno teorijo. Poleg tega moramo razlikovati pojma religija in vera.

»Religija je oblika bogočastja, je skupek verskega obnašanja, verovanja in navad; te so lahko osebne ali pa jih določa kakšna organizacija. Ponavadi religija vključuje vero v Boga ali v številne bogove; ali pa časti ljudi, predmete, želje ali sile« (Jehovove priče 1991: 271). Vera je v tem primeru podzvrst religije.

Iz drugega pristopa, pa je lahko vera povsem samostojna enota, neodvisna od religije. Verujemo lahko v več stvari, tudi v tiste, ki niso povezane z religijo. Na primer imamo vero v denar, vero v lastne roke oziroma zmogljivosti, vero v ljubezen, itd. Profesor Albert Einstan, ki je odkril relativnostno teorijo, pa se je takole izrazil: »Na območje vere spada prepričanje, da so pravila, ki veljajo v obstoječem svetu, razumna in da je ta svet mogoče spoznati z razumom. Ne morem si zamisliti pravega znanstvenika, ki ne bi imel te vere« (Poole 1992: 9).

»Če bi bilo Boga moč dokazati, vera ne bi bila potrebna. Čeprav znanost ne more Boga niti dokazati niti ovreči, pogosto postavi vrsto pomembnih vprašanj o smislu, namenu in življenju, s katerimi smo se prisiljeni soočiti. Ta vprašanja postavljajo pomembnem okvir razpravljanja o bivanju, obstoju Bogu in nas morejo voditi k odkritju resnične vere vanj« (Frost 1997:8). Ko pa gledamo na vero v povezavi z religijo, pa jo Sveto pismo takole definira: »Vera je utemeljeno pričakovanje tistega, kar upamo, očitni dokaz o obstoju stvari, čeprav jih ne vidimo« (Hebrejcem 11:1). Vera iz biblijskega gledišča torej ni lahkovernost, vera brez trdnega dokaza ali vera iz želje, da bi kaj bilo tako, kot bi radi. Vera terja osnovno ali temeljno spoznanje, seznanjenost z dokazi. Poleg tega v Bibliji

piše, da človek veruje »s srcem« (Rimljanom 10:10). (Jehovove priče 1991: 387) Tudi Theological Wordbook of the Old Testament za vero pravi, da je jedro njenega pomena ideja o gotovosti, prepričanosti, kar je v nasprotju z modernimi koncepti o veri kot o nečem mogočem, ampak ne zagotovem. Ista knjiga za primer navaja besedo amen, ki jo je Jezus Kristus redno uporabljal zato, da bi poudaril, da se bo nekaj zagotovo zgodilo. Tako se beseda vera v Novi zavezi Svetega pisma pojavlja s pomenom, da temelji na trdnih dokazih ali resnici. (Theological Wordbook of the Old Testament v Jehovove priče 1991a: 6)

2.1 Definicije religije

Po mnenju Charlesa Taliaferro, avtorja knjige Contemporary Philosophy of Religion, ni enostavno izdelati natančno, univerzalno sprejeto definicijo religije. Težko je zajeti različne standarde, kriterije, kaj sploh je religija, poleg tega so si religije zelo različne glede verovanj, praktik, običajev, ritualov, itd. (1998: 21) Strokovnjaki so prav tako že od prvih začetkov proučevanja religije razpeti med znanstvenim proučevanjem religije in obstojem religije ali religioznosti same. Sicer so minili časi, ko se je na znanstveno proučevanje gledalo kot na apriori ateistično dejavnost. (Kerševan 1975: 7) Kljub temu, imajo strokovnjaki za proučevanje religije ločen znanstven pristop k religiji in zasebno, privatno mišljenje o religiji, nadnaravnem. Na tem mestu pa se postavi vprašanje, kje se potem strokovnjak zavaja, pri znanstvenem delu ali pri osebni razmišljanju? In, ali bodo verniki zadovoljni z definicijo religije, če se jo obravnava z zgolj znanstvenega pristopa?

Najprej se osredotočimo na nekaj splošnih definicij religije, nato pa bom predstavila teorije oziroma pristope priznanih sociologov. V knjigi Reason and Religious Belief: An Introduction to the Philosophy of the Religion je religija definirana kot niz verovanj, dejanj in čustev, osebnih in skupinskih, osnovanih na konceptu neizpodbitne resnice. (v Taliaferro 1998: 22) Bradley je o religiji rekel, »da je poskus izražanja celotne realnosti božanskosti skozi vsak aspekt našega obstoja« (v Taliaferro 1998: 30).

Vsaka religija vključuje tri sestavine:

1. Sklop izjav, pripovedi (ustnih ali pisnih) o nadnaravnem (bogovih, duhovih, silah, pojavih) in njegovem odnosu do sveta in človeka.
2. Sklop ali sistem religioznega ravnanja. Razlikujemo tri tipe religioznega obnašanja:
 - a) Ravnanje (obredje, ritual), ki je namenjeno po predstavah pripadnikov danega sistema za vzpostavljanje odnosa z nadnaravnim. Tipičen primer je molitev ali žrtvovanje. To je osnovna sestavina religioznega ravnanja;
 - b) Ravnanje, ki pri tem predstavlja, ponazarja, sam nadnaravni objekt in njegove akcije (v obredju, na primer obredni plesi);
 - c) Ravnanje, ki ustvarja pogoje za lažjo vzpostavitev odnosov z nadnaravnim (ravnanje v skladu z določenimi moralnimi predpisi).

(glej Kerševan 1975: 95-97)

Nekateri religijo opisujejo kot verovanje v duhovna bitja. Drugi pa govorijo o verskih resnicah ali opisovanjih običajev. Dva takšna pristopa o religiji sta antropološki in sociološki pristop. Antropologi menijo, da religije združujejo ljudi z enakimi izkušnjami in razlaganjem življenja. Daje povod za določeno obnašanje, večinoma kot odgovor na nevarnosti, ki obstajajo v svetu. Sociologi pa imajo bolj družbeni pogled na religijske ideje. Religija je za njih dogovorni pogled na svet in verniku daje občutek smisla v življenju. (Turčinović in Zinaić 1987: 14)

Za sociološki pristop je pomembno, da je religija družbeni fenomen, ki ne obstaja neodvisno od človeške družbe in kulture ter je del najširšega dinamičnega družbenega okvira s katerim je v interakciji. Sociologija religije se ne ukvarja s tem ali so neke religijske ideje pravilne ali napačne. To je izven njenega znanstvenega preučevanja in je bolj domena teologije in filozofije (religije). (Skledar 1990)

2.2 Funkcionalistični pogled

Najvplivnejšo interpretacijo religije je predstavil Emile Durkheim s funkcionalističnega vidika v delu *Elementarne oblike religioznega življenja*, objavljenega 1912 leta. Funkcionalistični pogled preučuje religijo z vidika njenega prispevka k zadovoljevanju potreb družbe. S tega vidika družba zahteva določeno stopnjo družbene solidarnosti, vrednotni konsenz in harmonijo ter integracijo svojih delov. Durkheim je menil, da religija temelji na delitvi družbe v dve kategoriji: sveto in na nesveto. Religija je po njegovem mnenju »enoten sistem verovanj in praks, povezanih s svetimi stvarmi, to je s tistim, kar je odvojeno in prepovedano« (Durkheim v Haralambos "in drugi" 1999: 455).

Po mnenju Durkheima znanost ne more ogroziti religijo v njeni družbeno – moralni, socialno – psihološki, kompenzacijski in integrativni funkciji. (Skledar 1990)

Funkcionalistični pogled sta zagovarjala tudi Bronislaw Malinowski in Talcott Parsons, katerima je bila skupna ideja, da religija izvira iz spoprijemanja z življenjskimi krizami, kot so smrt ali drugi nepričakovani dogodki in ljudem religija pomeni mehanizem za prilagoditev takšnim dogodkom in sredstvo za ponovno vzpostavljanje normalnega vzorca življenja. (Haralambos "in drugi" 1999)

2.3 Marksistični pogled

Marksistični pogled pa je bil po drugi strani drugačen. Za Karla Marxa je bila religija iluzija, ki lajša trpljenje, ki ga povzročata izkoriščanje in odtujitev.¹ Religija je niz mitov, ki upravičujejo in legitimirajo zapostavljenost podrejenega razreda in prevlado ter privilegije vladujočega razreda kot mehanizem družbenega nadzora in ustvarjanja lažne razredne zavesti. Po Marxovih besedah je »religija vzdih podrejenega bitja, čustvo brezsrčnega sveta in duša brezdušnih okoliščin« (Marx v Haralambos "in drugi" 1999: 458).

¹ Primerjaj: Juhant, Janez (2000): Kaj pomeni religija za človeka? Znanstvena podoba religije. Ljubljana: Janez Gril. 27-34.

V delih Marxa in Engelsa najdemo več opredelitev in označitev religije, ki bi jih lahko zbrali v nekaj glavnih skupin ali koncepcij:

Religija kot človek proizvod, religija kot oblika družbene zavesti in ideologije, religija kot izvor in oblika alienacije, religija kot odraz družbenih razmer, religija kot personoficiranje in fantastični odsev dejansko obstoječih naravnih in družbenih sil, religija kot dopolnilo obstoječega sveta, religija kot način legitimiranja obstoječega, religija kot izraz bede in protest proti njej. (glej Kerševan 1975: 29, 30)

2.4 Religija kot kompenzator

Rodney Stark in William Sims Bainbridge sta ponudila najnovejši poskus, kako razviti sociološko obravnavo religije. Religijo namreč smatrata kot zadovoljevanje univerzalnih človekovih potreb, torej potreb posameznikov in ne družbe kot celote. Njuna predpostavka je, da si ljudje prizadevajo za tistim kar dojemajo kot nagrado in se poskušajo izogibati tistemu, kar dojemajo kot strošek. Tako je vera kompenzator, da bodo ljudje dosegli nagrado v daljni prihodnosti ali v nekem drugem okolju, ki pa ga ne moremo dokazati. Poleg tega religije odgovarjajo na univerzalna bivanjska vprašanja in ponuja kompenzatorje, ki zadovoljujejo človeške potrebe. (glej Haralambos "in drugi" 1999: 462, 463)

Čeprav ta pogled zagotavlja številne vpoglede v verske organizacije in verske spremembe, pa vendar brez kritike ne gre. Wallis in Bruce kritizirata Starka in Bainbridgea zaradi preziranja družbenih in kulturnih vplivov na vprašanja, ki jih posamezniki zastavljajo in nagrade, katere posamezniki skušajo doseči. Potrebo po religiji lahko ustvarijo tudi družba, kultura in socializacija, ne pa edino univerzalne človekove želje. (glej Haralambos "in drugi" 1999: 464)

2.5 Fenomenološki pogled

Predstavnik fenomenološkega pogleda sta Peter Berger in Thomas Luckmann, ki religijo razumeta kot eno najpomembnejših sredstev, ki jih uporabljajo ljudje, da kategorizirajo in osmišljajo fizični in družbeni svet. Religija je proizvod pripadnikov družbe, ki subjektivno interpretirajo svet okoli sebe in mu dajejo pomen. Poleg tega religija pomaga graditi, ohraniti in legitimizirati svet pomenov. Človek s pomočjo religije konstruira znanje in pomen o celotnem vesoljnem svetu ter svoje mesto znotraj njega. (glej Haralambos "in drugi" 1999: 464)

Podobno kot funkcionalisti se tudi ta pogled napačno nagiba k domnevi, da religija združuje družbo, in zanemarja primere družb, kjer religija povzroča razkole ali konflikte. Nadalje Berger in Luckmann menita, da so religiozna prepričanja široko sprejeta, pri tem pa premalo upoštevata obstoj družb, v katerih so mnogi pripadniki indiferentni do religije. (glej Haralambos "in drugi" 1999: 465)

2.6 Sociologija religije

Sociologija religije je zlasti po drugi svetovni vojni postala znanstvena disciplina, ki se je razcepla na modernistični pogled, katere namen je bil tematiziranje perifernosti religije, religije kot odvisne spremenljivke in na drugi strani anti-modernistični pogled, ki je religiji dajal privilegiran status kot proizvajalka pomena in družbene solidarnosti. (glej Barker "in drugi" 1993: 5)

Jože Goričar obravnava religijo kot obliko družbene zavesti in kot družbeno institucijo. Strukturiranost družbene zavesti je odvisna od strukturiranosti konkretne družbe, ki jo zavest odseva. Čim bolj je družba diferencirana, strukturirana je tudi družbena zavest kot odsev diferenciranosti in strukturiranosti te konkretne, zgodovinsko dane družbe. (Goričar 1975: 92, 93)

Ante Fiamengo trdi, da je religija oblika družbene zavesti. Le-ta pa je najzgodnejša oblika v zgodovini človeške družbe, ostali procesi pa so se postopno formirali v procesu ekonomskega, političnega in kulturnega razvoja človeštva. Vse konkretne oblike družbene zavesti imajo skupno lastnost glede na objektivno stvarnost in sicer kot duhovni odraz, duhovno prisvajanje materialnega sveta, tako narave kot družbe, njegova predelava v zavesti ljudi in posebna oblika človeške kreativnosti. Bistvena pa je razlika med posameznimi oblikami zavesti glede na način odražanja, prisvajanja in predelovanja materialnega sveta v glavah ljudi. (Fiamengo 1974: 313)

Mirko Perović tudi obravnava religijo kot obliko družbene zavesti, katero pa sestavljajo vse tiste oblike in manifestacije skozi katere se družbena bit odraža v zavesti ljudi in preko njenih raznih oblik. Družbena zavest je oblika spoznanja in zavestnega človekovega odražanja družbene biti. Gre torej za zavestni, subjektivni odraz dane objektivne družbene stvarnosti, za subjektivno spoznanje in izraz objektivnega življenja. Religija kot oblika zavesti izhaja iz tega, da obstajajo neke višje, izven družbene, nematerialne ali nasploh višje sile, ki odredajo, urejujejo, regulirajo delovanja v družbi, v svetu in naravi. V prvotni brezrazredni družbi je obstajala samo ena oblika družbene zavesti – religija. V nadaljnjem razvoju, ko je prišlo do nastajanja razredne družbe, do delitve na fizično in umsko, je nastalo defirenciranje družbene zavesti, nastala je filozofija, morala, umetnost. (Perović 1962: 427)

Ne glede na to, koliko posamezne opredelitve uspejo zajeti neko dejansko psihološko značilnost religioznega doživljanja, lahko vendarle pri vseh opazimo razkorak med tako opredeljeno religijo in konkretno religioznostjo, vezano na konkretne družbeno formirane religiozne sisteme. Razlika lahko izvira že iz dejstva, da gornje opredelitve- vzete posamezno – nikdar ne izčrpajo vsebinske raznolikosti religioznega doživljanja, temveč izločijo le eno komponento in jo poudarijo ter posplošijo kot bistvo. Odtod tudi veliko definicij, ki si med seboj pravzaprav ne nasprotujejo ali izključujejo. (Kerševan 1975)

2.7 Problem religije v sodobni družbi - sekuralizacija

V Zahodni Evropi je najbolj vidno dejstvo nagel padec verskega življenja po drugi svetovni vojni, padec kakršnega ni bilo, odkar se je krščanstvo ukoreninilo v Evropi. Tako je na primer v Italiji leta 1945 prakticiralo versko življenje osemdeset odstotkov ljudi, danes pa le še petnajst odstotkov. Med posameznimi državami sicer naletimo na manjša odstopanja, vendar pa je v Zahodni Evropi ta pojav vsesplošen. Vzporedno z njim je opaziti ošibitev nramnega čuta in izgubo tradicionalnih krščanskih vrednot. Če ateizem kot pogled na svet ni več v ospredju dogajanja in se ne izraža več s takšno gotovostjo, kot se je to dogajalo pred nekaj desetletji, se danes nahajamo pred drugim pojavom, ki je zahrbtnejši in nič manj zaskrbljujoč: pred razširjenim in posplošenim skepticizmom, čigar bistvo je zanikanje vsakršne presežne vrednote, hedonizem in nramni laksizem, odsotnost vrednot v poklicnem in družinskem življenju ter v družbenih odnosih (Rode 1997: 65,66).

»Človek je prispel do tega, da se ne dojema več kot bitje-za-Boga, ampak kot bitje-v-svetu« (Rode 1997: 66). Govorimo o pojavu sekuralizacije. V teku devetnajstega stoletja pojav sekuralizacija postopoma dobi pomen avtonomije na vseh področjih družbenega življenja v odnosu do religije. Zaradi tega procesa se ne le politika, ampak tudi ekonomija in znanost ločijo od teologije in se izmaknejo cerkvenemu nadzoru. Kmalu sekularizacija preide v sekuralizem, ki ga Oxford Dictionary opredeli kot »nauk, po katerem mora nramnost temeljiti samo na dobrobiti človeštva v tem življenju in izključevati vsakršen razmislek, ki bi izhajal iz vere v Boga ali v posmrtno življenje« (Oxford Dictionary v Rode 1997: 38). Sekularizem tako postane sopomenka za odklanjanje vsakršne presežnosti.

Kot ugotavlja L. Shiner se v sodobnih socioloških tekstih s pojmom sekuralizacija izraža vsaj naslednje vsebine:

- a) Upad religije sploh in njenega vpliva v družbi (sekuralizacija družbe),
- b) Desakralizacija sveta (sekularizacija družbe in sekularizacije religije kot upadanje religij, ki sakralizirajo pojave v svetu),

- c) Ločitev družbe in religije ali upad socialnih funkcij religije; osvoboditev posameznih družbenih sfer iz religioznih okvirov; privatizacije religije (sekularizacija družbe),
- d) Konformnost religije s svetom – nemožnost razlikovanja religioznih skupin od družbe (torej sekularizacija religij),
- e) Prenos verovanj in modelov obnašanja iz religiozne sfere v posvetno (sekularizacija družbe).

(glej Kerševan 1975: 184)

Dandanes je moderno dvomiti o vsem: običajih, idejah, morali, celo o obstoju Boga. Ljudje še posebej dvomijo v vrednost Biblije. Na splošno menijo, da je zastarela in nepomembna. Le malo današnjih izobražencev jo še priznava za Božjo besedo. Večina človeštva se bo prej strinjala z mnenjem učenjaka Jamesa Barra, ki je zapisal: »Po mojem je biblijsko poročilo človeško delo. To je človekovo poročilo o njegovih verovanjih« (Barr v Jehovove priče 1991:6).

S petimi milijardami izvodov v več kot 2000 jezikih bi morala biti Biblija najbolj brana knjiga na svetu. Po rezultatih raziskave Združenja kristjanov v Italiji, Franciji in Španiji pa so Sveto pismo v resnici prebrali komaj trije odstotki katoličanov. Večina oziroma 80 odstotkov katoličanov pa jih je za Biblijo slišalo le med nedeljsko mašo. Raziskava je tudi razkrila, da je 40 odstotkov katoličanov prepričanih, da je evangelij napisal apostol Pavel, 26 odstotkov pa, da je to storil apostol Peter. Za avtorje evangelijev sicer veljajo Matej, Marko, Luka in Janez. Vodja Katoliške biblijske zveze, škof Vincenzo Paglia je izrazil zaskrbljenost nad rezultati raziskave, ki med drugim še razkrivajo, da je večina katoličanov prepričanih, da je Biblija zaprta knjiga, rezervirana za duhovščino in ne za preproste ljudi (Internet 2).

V nadaljevanju diplomskega dela bom izpostavila od kje in od kdaj je že ukoreninjeno splošno prepričanje ljudi, da je Biblija zapletena, skrivnostna knjiga, namenjena le duhovščini in kaj je s tem cerkvi uspelo doseči. Najprej bomo začeli pri temeljih. Kaj je Sveto pismo, v kolikšnem razdobju let se je pisala, kdo je avtor te knjige in kakšne

izobrazbe in sposobnostih so bili pisci Biblije. Nato pa bomo prešli na bistvo raziskovalne teme - katerim oviram je bila Biblija izpostavljena v razdobju 2000 let, da bi lahko postala pozabljena in uničena knjiga ter na kakšne načine se ji je uspelo ohraniti vse do danes. Kako je možno, da je sedaj celo najbolj razširjena knjiga na svetu?

3. BIBLIJA

Biblija ali Sveto pismo je največja svetovna uspešnica. Je najbolj brana in cenjena knjiga. Po Guinnessovi knjigi svetovnih rekordov iz leta 1988, je bila po ocenah med letoma 1815 in 1975 natisnjenih 2 500 000 000 izvodov. Nobena druga knjiga v zgodovini ni dosegla niti približno tolikšne naklade. V celoti ali deloma je bilo doslej razdeljenih štiri milijarde izvodov Svetega pisma, v več kot 2000 jezikih. Po poročilu American Bible Society je Biblija trenutno dosegljiva 98 odstotkom državljanom. (Jehovove priče 1991c) Tako je Sveto pismo najbolj dostopna knjiga v svetu.

Lani se je številnim prevodom celotnega Svetega pisma priključilo še osem novih, med drugim v jeziku iraqw, ki ga govorijo v Tanzaniji, in v jeziku sgaw, ki je v uporabi v Mjanmaru. Za kristjane v Etiopiji je zdaj na razpolago tudi prevod v jezik gumuz. Odlomke iz Biblije pa je moč po novem prebirati v skupaj kar 2377 različnih jezikih; lani je še to število bilo 2355. Sicer pa strokovnjaki ocenjujejo, da je po svetu v uporabi kakšnih 6500 jezikov (Internet 3). Veliko razširjenost Biblije vidimo tudi v tem, da jo bodo v kratkem prevedli še v SMS, jezik, s pomočjo katerega je mogoče komunicirati preko mobilnih telefonov² (Internet 4).

Osupljivo je, da Biblija že več kot 3000 let vpliva na ljudi vseh narodov in ras, na njihove religiozne poglede, rituale in življenjski slog, daje praktične smernice glede morale in reševanja problemov zločinov, lakote in onesnaževanja okolja. Poleg tega, da je Sveto pismo močno vplivalo na človeštvo, pa je tudi največkrat postavljala temelje pisnega jezika in književnosti narodov. Vplivala je na umetnost, glasbo, skratka na vsa družbena področja.

² Na norveški spletni strani GospelSearch, ki je posvečena predvsem verskim temam, so že prevedli molitev "Oče naš" v norveško verzijo SMS, tako da so molitev skrajšali na 160 znakov. Avtorja projekta, Anders Torvill Bjorvand in Johannes Holmedahl, sta v sporočilu za javnost med drugim izrazila željo, da bodo na ta način vzbudili novo zanimanje za branje Biblije, predvsem mlade pa naj bi bolje seznanili z vero.

Dr. France Rozman je svoje mnenje o Bibliji takole izrazil:

Zaman iščemo v sočasni književnosti starih vzhodnih narodov umetniške dosežke, kot jih odkrivamo na straneh Svetega pisma. To ni pretiravanje. Treba je samo primerjati vsebino knjig, ki posnemajo svetopisemske- rečemo jim apokrifi- književnost, ki je nastala, ko je bilo Sveto pismo že napisano, pa se takoj prepričamo, kaj zmore človekov duh brez Boga. Navadno gre samo za bujno domišljijo, ki prej odbija kot privlači, prav gotovo pa človeka ne uvaja v polnost življenja. Nasprotno pa v Svetem pismu pisatelj v luči Božjega razsvetljenja spretno povzema modrost starega Vzhoda, tako da Sveto pismo ne le ohranja sledove najstarejših človeških kultur in je zato najstarejša knjiga na svetu, temveč jih v luči Božjega razodetja tako spretno povezuje z življenjem, da je za vse čase najboljši kažipot v polnost življenja (1992:11).

Pisatelj dr. Alojz Rebula, ki je sodeloval pri novem prevodu Svetega pisma v slovenščino, je pokazal na literarne bisere te knjige, ki jih vidi tako v epiki, liriki in dramatiki. Vprašajmo se, če gre na primer za njeno prvo zvrst, za epiko. Kje drugje kakor v Genezi se Bog tako domače sprehaja ob dnevnem vetriču med še neimenovanimi drevesi Edena, medtem ko prvi moški in prva ženska spoznavata svojo čudovito dvojnost? [...] Če gre za drugo zvrst, za liriko, se vprašajmo: Kje drugje kakor v Visoki pesmi je ljubljenec svoji ljubljenci ciprov grozd sredi engadijskih vinogradov? [...] In če gre za tretjo zvrst, za dramatiko, kje drugje kakor v Jobu človek strašneje prekolne noč svojega spočetja in vrže Stvarniku v obraz svoj Zakaj? Rebula je na koncu svojega predavanja ugotovil, da je govoriti o Svetem pismu v atmosferi postmoderne, kakor govoriti o bloku zlata sredi jalovine. A tudi pogreznjen v jalovino blok zlata ostaja merljiv. Merljiv v širino in globino (Internet 5).

Nataša Golob je glede vpliva Biblije na umetnost zapisala: »Velik del umetnosti v Sloveniji je prav tako kot drugod po Evropi nastal kot likovna ponazoritev svetopisemskega motiva, bodisi v simbolni ali pripovedni podobi« (Kocijančič "in drugi")

1996: 43). Glede etike in morale je Jože Krašovec zapisal : »Svetopisemski pravni kodeks je med etičnimi sistemi v antiki edinstven v tem, da postavlja moralno zahtevo v središče religioznih in narodnih vrednot« (Krašovec v Kocijančič “in drugi” 1996: 22). »Zaradi Božjega sodelovanja pri nastajanju Svetega pisma je Sveto pismo izjemna knjiga tudi po vsebini. V njem je vknjižena nepresežna Božja modrost. Do takšnega spoznanja Boga in namena, ki ga ima Bog s človekom, se človek sam ne bi nikdar povzpел« (Rozman 1992:11).

3.1 Kaj je Sveto pismo?

Sveto pismo ali Biblija je zbirka knjig, o katerih so bili ljudje, pri katerih so nastale, vseskozi globoko prepričani, da je imel Bog pri njihovem nastanku odločujoč delež in so jih zato imeli za svete. Čeprav so na zunaj podobne drugim knjigam, vendar nobena od njih ni nastala tako, da bi Bog pri njenem nastanku tako vplival na pisatelja, da bi ta napisal samo to, kar je Bog hotel, da bi napisal. Zaradi tega Božjega vpliva na pisatelja pravimo, da so svetopisemske knjige navdihnjene. V tem se razlikujejo od vseh drugih knjig svetovne književnosti, kajti nobena od njih ni nastala po Božjem navdihnjenju. Nastajale so v dolgem časovnem razdobju in so bile šele pozneje združene v eno knjigo, ki ji pravimo Sveto pismo ali Biblija (Rozman 1992:13).

Cris Wright je o tem, kaj je Sveto pismo, dejal: »Sveto pismo nam predstavi Boga. Pomaga nam, da bi videli in slišali kakšen je, kaj dela in kaj od nas pričakuje. Seveda je v Bogu neizmerno več kot mi lahko dojamemo. Še vedno ne moremo razumeti vsega, kar bi morali vedeti o sebi, kaj šele o Bogu« (1986: 8). Dodal je še: »Sveto pismo nam pove, da Bog noče ostati zagrnjen v skrivnost, noče ostati neznani Bog, ki ga ne moremo spoznati. Nasprotno, imamo občutek, da prav rad vidi, da ga odkrivamo. To nam omogoča na različne načine: preko narave, izkustva, življenja Jezusa Kristusa na zemlji in po svoji knjigi, Bibliji« (1986: 8).

Origen je učil: »Verovati moramo, da v svetih spisih ni niti ene pike, ki bi bila brez Božje Modrosti« (Origen v Kocijančič “in drugi” 1996: 51). Biblija glede avtorstva tudi sama

zase pravi, da je tvorec sporočila Bog. Tako na primer v 2. Timoteju 3: 16 piše: »Vse pismo je navdihnjeno od Boga in koristno za poučevanje, opominjanje, popravljanje, za vzgajanje v pravičnosti«. Izraz »navdihnjeno od Boga« je prevod grške besede theópnevstos, ki pomeni »od Boga (na)vdahnen«. (Jehovove priče 1996: 9) Sorodna grška beseda pneúma pomeni »duh« (Jehovove priče 1997a: 3). Biblija torej trdi, da je človeške pisce vodil Božji sveti duh, figurativno rečeno je dahnil vanje, tako da je končni izdelek lahko verodostojno imenovan Božja Beseda, ne človeška. Bog je na svoje zveste može dahnil s svojim duhom, svojo dejavno silo, bodisi v spanju s sanjami ali ko so bedeli, in tako storil, da so sestavili in spisali Sveta pisma. Temu poteku pravimo navdihnjenje. Ta dejavna sila je prerokom in drugim zvestim Božjim služabnikom, ko jih je obšlo navdihnjenje, vodila misli. To pomeni, da so jim sporočila, pa tudi smotno zasnovane podobe, prihajala od Boga in da so se ta potem trdno vsidrala v njihov miselni krog. »Nikoli namreč nobena prerokba ni bila izrečena na človeško pobudo, pač pa so ljudje, kakor jih je vodil sveti Duh, govorili v imenu Boga« (2. Peter 1:21).

Sveto pismo je sestavljeno iz 66 knjig. Prvih 39 knjig, ki vsebinsko pokrivajo tri četrtine Biblije, je poznanih kot Hebrejski spisi, saj so bili napisani pretežno v hebrejskem jeziku. Te knjige lahko na splošno delimo v tri skupine. Prvič, na zgodovinske, od 1. Mojzesove do Esterine knjige, kar zajema 17 knjig. Drugič, na pesniške, od Jobove knjige do Salomonove pesmi, kar predstavlja 5 knjig. Tretjič, preroške, od Izaija do Malahija, kar znese ponovno 17 knjig. Stara zaveza zgodovinsko gledano zajema čas od prvega stvarjenja človeka na zemlji, življenja Izraelcov, vse do 5. stoletja pr. n. š. (Jehovove priče 1997g: 13)

Preostalih 27 knjig Svetega pisma, imenovanih Krščanski grški spisi, so bili napisani v takratnem mednarodnem jeziku, grščini. Te knjige so strukturirane glede na obravnavano snov, na 5 zgodovinskih knjig (evangeliji in Dejanja apostolov), 21 pisem in na Razodetje. (Jehovove priče 1997g: 13) Nova zaveza pa svojo osrednjo misel namenja naukom in dejavnosti Jezusa Kristusa ter njegovih učencev v 1. stoletju n. š. (Jehovove priče 1995: 13)

3.2 Pisci Biblije

»V Stari zavezi so bili nekateri avtorji anonimni, ne vemo kdo jih je napisal, ne kdaj so bile napisane« (McKinsey 1995: 22). Podobno so o avtorstvu in zanesljivosti Biblije skeptični še mnogi drugi, ki se sicer izpovedujejo za vernike, kristjane. Vendar pa samo Sveto pismo jasno izraža katere zgodovinske osebe so bili pisci njenih delov in v katerem obdobju so pisali.³

³ Pisci po zaporedju: 1. Mojzes, učenjak, pastir, prerok, voditelj (1473. pr. n. š.) – Prva, Druga in Tretja Mojzesova knjiga, Psalm 90, morda tudi 91. 2. Jozue, voditelj (ok. 1450 pr. n. š.) – Jozuetova knjiga. 3. Samuel, levit, prerok (pred ok. 1080. pr. n. š.) – Knjiga sodnikov, Rutina knjiga, del Prve Samuelove knjige. 4. Gad, prerok (ok. 1040. pr. n. š.) – del Prve Samuelove knjige, Druga Samuelova knjiga (oboje skupaj z Natanom). 5. Natan, prerok (ok. 1040. pr. n. š.) – Glej zgoraj (skupaj z Gadom). 6. David, kralj, pastir, glasbenik (1037. pr. n. š.) - dobršen del Psalmov. 7. Korejevi sinovi – nekaj psalmov. 8. Asaf, pevec – nekaj Psalmov. 9. Heman, modrijan – Psalm 88. 10. Etan, modrijanec – Psalm 89. 11. Salomon, kralj, stavbenik, modrijan (ok. 1000. pr. n. š.) – Večidel knjige pregovor, Visoka pesem, Pridigar, Psalm 127. 12. Agur – 30. poglavje knjige Pregovorov. 13. Lamuel, kralj – 31. poglavje knjige Pregovorov. 14. Jona, prerok (ok. 844. pr. n. š.) – Jonova knjiga. 15. Joel, prerok (ok. 820. pr. n. š.?) – Joelova knjiga. 16. Amos, pastir, prerok (ok. 804. pr. n. š.) – Amosova knjiga. 17. Ozej, prerok (po 745. pr. n. š.) – Ozejeva knjiga. 18. Izaija, prerok (po 732. pr. n. š.) – Izaijeva knjiga. 19. Mihej, prerok (pred 717. pr. n. š.) – Mihejeva knjiga. 20. Sofonija, kraljevič, prerok (pred 648. pr. n. š.) – Sofonijeva knjiga. 21. Nahum, prerok (ok. 632. pr. n. š.) – Nahumova knjiga. 22. Habakuk, prerok (ok. 628. pr. n. š.?) – Habakukova knjiga. 23. Abdija, prerok (ok. 607. pr. n. š.) – Abdijeva knjiga. 24. Ezekijel, duhovnik, prerok (ok. 591. pr. n. š.) – Ezekijelova knjiga. 25. Jeremija, duhovnik, prerok (580. pr. n. š.) – Prva in Druga knjiga kraljev, Jeremijeva knjiga, Žalostinke. 26. Danijel, kraljevič, vladar, prerok (ok. 536. pr. n. š.) – Danijelova knjiga. 27. Agej, prerok (520. pr. n. š.) – Agejeva knjiga. 28. Zaharija, prerok (518. pr. n. š.) – Zaharijeva knjiga. 29. Mardohej, ministrski predsednik (ok. 475. pr. n. š.) – Esterina knjiga. 30. Ezdra, duhovnik, prepisovalec, upravitelj (ok. 460. pr. n. š.) – Prva in Druga kroniška knjiga, Ezdrova knjiga. 31. Nehemija, dvorjan, namestnik (po 443. pr. n. š.) – Nehemijeva knjiga. 32. Malahija, prerok (po 443. pr. n. š.) – Malahijeva knjiga. 33. Matej, davčni iztrjevalec, apostol (ok. 41. n. š.) – Matejev evangelij. 34. Luka, zdravnik, misijonar (ok. 61. n. š.) – Lukov evangelij, Apostolska dela. 35. Jakob, nadzornik (Jesusov brat) (pred 62. n. š.) – Jakobovo pismo. 36. Marko, misijonar (ok. 60 – 65. n. š.) – Markov evangelij. 37. Peter, ribič, apostol (ok. 64. n. š.) – Prvo in Drugo Petrovo pismo. 38. Pavel, misijonar, apostol, izdelovalec šatorov (ok. 65. n. š.) – Prvo in Drugo pismo Tesaloničanom, Pismo Galačanom, Prvo in Drugo pismo Korinčanom, Pismo Rimljanom, Pismo Efežanom, Pismo Filipjanom, Pismo Kološanom, Pismo Filemonu, pismo Hebrejcem, Prvo in Drugo pismo Timoteju, Pismo Titu. 39. Juda, učenec (Jesusov brat) (ok. 65. n. š.) – Judovo pismo. 40. Janez, ribič,

Biblijsko besedilo je zapisovalo 40 mož in vsi ti sopisci so bili Hebrejci. Osem jih je bilo Judov kristjanov, ki so poznali Jezusa osebno ali prek njegovih apostolov. Pisci so živeli v različnih obdobjih (razdobju 1600 let) in bili različnih družbenih položajev. Nekateri so bili kmetje, ribiči in pastirji. Drugi so bili preroki, sodniki in kralji. Luka, pisec evangelija, je bil zdravnik. (Jehovove priče 2005: 29) Čeprav so bili zemeljski pisci od Mojzesa do zadnjega, apostola Janeza, iz vseh mogočih življenjskih sredin in slojev, so bili vsi enako privrženi suverenosti Boga, razglašali iste nauke ter se skladali tudi v prerokbah za prihodnost.

Nekateri izmed teh piscev so v svojih zapisih zajeli tudi kompilacije iz dokumentov izpod peresa prejšnjih piscev, ki so osebno bili priče zapisovanega, niso pa bili vsi navdihnjeni. Tako je na primer Mojzes skompiliral dele Prve Mojzesove knjige iz takšnih osebnopričevalnih dokumentov, enako pa si je najbrž pomagal tudi Samuel pri pisanju Knjige sodnikov. Večidel je tudi tako Jeremija sestavil Prvo in Drugo knjigo kraljev, Ezdra pa spisal Prvo in Drugo kroniško knjigo. Pri presoji, katere odlomke starejših človeških dokumentov pri tem zajeti, je te kompilatorje vodil sveti duh in s tem te kompilacije avtoriziral kot zanesljive. Brž ko so te izpiske iz starejših dokumentov zajeli v kompilacijo, so tudi ti postali del navdihnjenega Svetega pisma. (glej Jehovove priče 1996: 10)

3.3 Sporočevalni potek

Sporočanje je danes zanimivejše kakor kdaj prej. Telefon, telefaks, računalnik – le kdo bi si pred leti zamišljjal, da se bodo nekoč sporočila prenašala dejansko povsod po svetu in v trenutku. Posebna oblika sporočanja, ki je pa človek ni več, je božansko navdihnjenje.

apostol (ok. 98. n. š.) – Razodetje, Janezov evangelij, Prvo, Drugo in Tretje Janezovo pismo. (Jehovove priče, 1996: 12)

Sporočevalni potek ponavadi zajema pet elementov: 1. govorec ali tvorec sporočila, 2. oddajnik, 3. sredstvo, po katerem se sporočilo prenaša, 4. sprejemnik in 5. poslušalec. Enak potek je veljal pri nastajanju Biblije: 1. Bog v nebesih je tvoril sporočila, ta potem neredko 2. posreduje naprej Beseda, njegov uradno pooblaščen Besednik, ki ga zdaj poznamo kot Jezusa Kristusa, 3. po Božjem svetem duhu, njegovi delovalni tvorni sili, ki deluje kot komunikacijsko sredstvo, sporočila potujejo na zemljo, tu pa jih 4. sprejme Božji prerok in jih 5. potem objavi v prid Božjemu ljudstvu. In tako kot danes včasih pošljemo kako važno sporočilo po kurirju, je tudi Stvarnik svojim služabnikom na zemlji včasih poslal svojo besedo iz nebes po duhovnih slih, namreč angelih. (Galačanom 3:19; Hebrejcem 2:2) (glej Jehovove priče 1996: 9)

Glede na poročilo v Bibliji, naj bi Stvarnik navdihnil kakih 40 ljudi, da so napisali Biblijo in pri tem uporabil več metod sporočanja. Prvič, uporabil je narek. Bog je dal izrecna sporočila, ki so jih kasneje vložili v biblijsko poročilo.⁴ En tak primer so pravila, ki sestavljajo postavino zavezo. »Napiši si te besede«, je Bog naročil Mojzesu, »kajti po glasu teh besed sem sklenil s teboj zavezo in z Izraelom« (2. Mojzesova 34:27). Mojzes je »besede«, dane »po posredovanju angelov«, napisal in zdaj jih lahko najdemo v Bibliji v Drugi, Tretji, Četrti in Peti Mojzesovi knjigi. (Apostolska dela 7:53)

Izrecna Božja sporočila so po angelih prejeli tudi številni drugi preroki, med njimi tudi Izaija, Jeremija, Ezekiel, Amos, Nahum in Miha. Zeto so ti možje včasih svoje izreke začeli s stavkom: »Tako pravi GOSPOD« (Izaija 37:6; Jeremija 2:2; Ezekiel 11:5; Amos 1:3; Miha 2:3; Nahum 1:12).

Druga metoda sporočanja, ki jo Sveto pismo omenja, so videnja, sanje in trans, katerih bi se naj Bog posluževal. Videnje je privid, prizor oziroma sporočilo, ki je nekomu med budnostjo položeno na um, navadno na kakšen poseben način. (glej Jehovove priče

⁴ Informacije so bile vsaj enkrat (pri Desetih zapovedih) napisane neposredno s »prstom Božjim«. Mojzes je nato te besede samo prepisal na zvitke ali na kak drug material. (2. Mojzesova 31: 18; 5. Mojzesova 10:1-5)

1997b: 4) Peter, Jakob in Janez so na primer, »ko so se zdramili«, videli videnje spremenjenega Jezusa (Luka 9:26-36; 2. Petrov 1: 16-21). Kdaj pa kdaj je bilo sporočilo dano tudi v sanjah, oziroma v nočni viziji, in se tako med spanjem vtisnilo v prejemnikovo podzavest. Daniel na primer piše »o videnjih svoje glave, na svojem ležišču« (Ei) oziroma, kot to prevaja prevajalec Ronald A. Knox, »ko sem ležal in gledal v sanjah« (Daniel 4:10) (Knox v Jehovove priče 1997b: 4).

Oseba, ki jo je Stvarnik spravil v trans, se je očitno potopila v stanje popolne koncentracije, čeprav je bila vsaj delno budna. (Primerjaj Apostolska dela 10: 9-16) Grška beseda prevedena s »trans« (ekstasis), v Bibliji pomeni 'odložitev oziroma premestitev' (Jehovove priče 1997b: 4). Namiguje na izklopitev razuma iz običajnega stanja. Človek v transu se tako ne zaveda svoje okolice, vendar je popolnoma sprejemljiv za videnje. V takem transu je verjetno bil tudi apostol Pavel, ko je bil »vzet v raj je slišal neizrečene besede, katerih ne sme človek govoriti« (2. Korinčanom 12:2-4).

Biblijski pisci, ki so prejeli videnja ali sanje oziroma doživeli trans, so v nasprotju s tistimi, ki so sporočila zapisovali po Božjem nareku, pogosto imeli nekoliko svobode, da so to, kar so videli, lahko opisali s svojimi besedami. Habakuku je bilo naročeno: »Zapiši videnje in vreži ga v plošče, da bo z lahkoto prebral, kdor bobral« (Habakuk 2:2, SSP). Vendar za takšne dele ne moremo reči, da so manj navdihnjeni kot narekovani odlomki. Bog je sporočilo po svojem duhu trdno zasidral v um vsakega pisca, tako da je ta napisal Božje misli, ne človeških. Piscu je dovolil izbrati primerne besede, pri tem pa vodil njegov razum in srce, tako da ta ni izpustil nobene pomembne informacije in da so na koncu na besedilo prikladno gledali kot na Božje.

Tretja metoda pa je bila Božansko razodetje. Biblija vsebuje tudi prerokbe – vnaprej razodeto in zapisano zgodovino – kar močno presega človeške zmožnosti. En zgled je vzpon in padec »grškega kralja«, Aleksandra Velikega, ki je bil napovedan kakih 200 let vnaprej (Daniel 8: 1-8, 20-22)! Sveto pismo odkriva tudi dogodke, ki jih človeško oko ni nikoli videlo. Na primer, ustvaritev nebes in zemlje. (1. Mojesova 1: 1-27; 2:7,8) Kot poroča Jobova knjiga, so tu še pogovori, ki so potekali v nebesih. (Job 1: 6-12; 2: 1-6)

Kadar Bog teh dogodkov piscu ni razodel neposredno, jih je komu odkril, tako da so postali del ustne in pisne zgodovine, ki se je prenašala iz roda v rod, dokler ti niso postali del biblijskega poročila. (glej Jehovove priče 1997b: 5)

Biblijski pisci so sicer res bili »nošeni od Svetega Duha« (SSP), vendar so kljub temu morali tudi sami skrbno razmišljati. Salomon je denimo »globoko [...] preišljeval in izpraševal, tudi je sestavil mnogo pregovorov. [...] Prizadeval [si je], da najde prijetnih besed; in napisano je bilo, kar je pošteno, besede resnice« (Propovednik 12: 9,10). Nekateri biblijski pisci so za dokumentiranje svojega gradiva morali narediti obširne preiskave. Luka ja na primer glede evangelijskega poročila zapisal: »Namenil sem se [...], ko sem vse od začetka skrbno izprašal, po vrsti to pisati« (Luka 1: 1-4). Božji duh je blagoslovil Lukov trud, tako da ga je navedel k temu, da je poiskal zaupanja vredne zgodovinske listine in se pogovarjal z zanesljivimi očividci, kot na primer takrat še živečimi učenci, mogoče tudi z Jezusovo materjo Marijo. Božji duh je nato Luka vodil, da je podatke točno zapisal. (glej Jehovove priče 1997b: 6)

Janezov evangelij je, v nasprotju z Lukovim, poročilo očividca, ki je bilo zapisano kakih 65 let po Jezusovi smrti. Božji duh je naostril Janezov spomin, tako da mu le-ta sčasoma ni oslabil. To se je ujemalo z Jezusovo obljubo sledilcem: »Tolažnik pa, sveti Duh, ki ga pošlje Oče v imenu mojem, on vas bo vse učil in vas spominjal vsega, kar sem vam povedal« (Janez 14: 26). Biblijski pisci so si pri sestavljanju zapisov občasno pomagali z dokumenti prejšnjih zgodovinskih piscev, ki so bili priča zapisanega, niso pa bili vsi navdihnjeni. Jeremija je večinoma tako kompiliral Prvo in Drugo knjigo kraljev. (2. kraljev 1:18) Ko je Ezra zbiral gradivo za Prvo in Drugo knjigo letopisov, se je obrnil na vsaj 14 nenavdihnjenih virov, med katerimi so bili tudi 'letopisi kralja Davida' in 'knjiga kraljev Judovih in Izraelovih' (1. letopisov 27: 24; 2. letopisov 16:11). Mojzes je citiral celo iz 'knjige o vojskah Jehovovih', ki je očitno bilo zanesljivo poročilo o vojnah Božjega ljudstva (4. Mojzesova 21: 14, 15). V takih primerih je aktivno včlenjen sveti duh biblijske pisce navedel k temu, da so izbrali samo zanesljivo gradivo, ki je nato postalo del navdihnjenega biblijskega poročila.

V Bibliji je obilje uporabnih nasvetov, ki temeljijo na bistrih ugotovitvah posameznikov. Salomon je na primer zapisal: »Nič ni boljšega za človeka, nego da bi jedel in pil in dal duši svoji uživati dobro v trudu svojem. A videl sem, da je tudi to iz roke Božje« (Propovednik 2:24). Pavel je izjavil, da nasvet o poroki daje »po [svojem] mnenju«, vendar je tako dejal: »Mislim pa, da imam tudi jaz Duha Božjega« (1. Korinčanom 7: 25, 39, 40). Pavel je zagotovo imel Božji duh, saj je po besedah apostola Petra, pisal »po dani mu modrosti« (2. Petrov 3: 15,16). Pavel je torej svoje mnenje povedal pod vodstvom Božjega duha. Biblijski pisci so takšno osebno prepričanje izražali na temelju preučevanja in uporabe svetopisemskih stavkov, ki so jim bili na razpolago.

Predpostavljamo lahko, da bi Bog za pisanje Biblije lahko uporabil tudi angele namesto ljudi in bi bilo o Božjih lastnostih in ravnanju razburljivo brati iz angelskega vidika. Vendar, če človeškega elementa sploh ne bi bilo, bi Biblijino sporočilo ljudje težko dojemali. Na primer, Biblija bi lahko enostavno poročala, da je kralj David zagrešil prešuštvo in umor ter se potem pokesal. Koliko boljše je brati Davidove lastne besede, s katerimi je izrazil bolečino zaradi svojega ravnanja in Boga rotil za odpuščanje. »Greh moj mi je vedno pred očmi«, je pisal. »Srca potrtega in pobitega, o Bog, ne zametaš« (Psalm 51: 3, 17). Sveto pismo tako izžareva toplino, raznolikost in čar, ki ji ga daje človeški element.

3.4 Čas nastajanja

Povod za začetek pisanja Svetega pisma je bil, ko je Bog »dal Mojzesu, ko je nehal govoriti z njim na gori Sinaju, dve plošči pričevanja, kameni plošči, popisani s prstom Božjim« (2. Mojzesova 31: 18). Ta pisni spomenik je vseboval Deset zapovedi in, zanimivo, v tem dokumentu je kar osemkrat uradno zapisano Božje ime, Jehova. Še isto leto, se pravi 1513. pr. n. š., je Jehova Mojzesu zapovedal, naj začne stvari trajno zapisovati. Tako so začeli pisati Sveta pisma. (2. Mojzesova 17: 14) Biblijo se je začelo pisati leta 1513. pr. n. š. do nekako 98. n. š., se pravi kakih 1610 let. Vendar zgodovinsko gledano Sveto pismo zajema razdobje 4123 let. Prva Mojzesova knjiga, ki za začetek oriše stvarjenje nebes in zemlje ter pripravo zemlje za človekovo domovanje, povzema

pripoved na samem začetku človeške zgodovine od stvarjenja prvega človeka 4026. pr. n. š. naprej. Potem pa Sveti spisi nizajo nadaljnjo pripoved o vsem, kar se je pomembnejšega dogajalo do tik po 443. letu pr. n. š. Po več kot 400-letnem presledku pripoved nato znova povzemajo 3. leta pr. n. š. in jo popeljejo naprej nekako do 98. leta n. š.

Glede na to, da je Biblija knjižna zbirka 66 knjig, ki jo je v razdobju več kot 1600 let pisalo 40 ljudi iz različnih dežel, vsak od piscev s svojo osebnostjo, izobrazbo, sposobnostmi, mnogi menijo, da je pravi čudež, da je Sveto pismo vsesplošno skladno. Ko so bile vse te spisane knjige nazadnje zbrane, se je izkazalo, da pravzaprav sestavljajo eno samo veliko knjigo, z eno samo temo od začetka do konca.

4. OVIRE NASPROTI PREŽIVETJU KNJIGE BIBLIJE

4.1 Čas

Biblija je tekom svoje dolge zgodovine, v razdobju 3000 let, preživela ne zavidanja vredno težko preganjanje. Ko se je Biblijo začelo pisati, v 16. st. pr. n. š., je bil Izrael samo majhen narod med mnogimi na Bližnjem vzhodu. Njihov Bog je bil Jehova, medtem ko so sosednja ljudstva častila množico bogov in boginj. V tistem času Izraelci niso edini pisali dela, ki so odsevala njihova verovanja in narodne vrednote. Tako je na primer, zelo znana pesnitev akadške legende o Gilgamešu iz Mezopotamije in v ugaritskem jeziku napisan ep Ras Šamra. K obsežni literaturi tistega časa so sodila tudi dela, kot so The Admonitions of Ipu-wer (Opomini nekega preroka) in The Prophecy of Nefer-rohu (Prerokovanje Nefer-rohua), v egiptovskem jeziku pa tudi himne raznim božanstvom v sumerščini in preroška dela v akadskem jeziku. (Jehovove priče 1991)

Vsa ta dela z Bližnjega vzhoda je doletel enak konec. Bila so pozabljena, izginili so celo jeziki, v katerih so bila napisana. Šele v zadnjem času so arheologi in jezikoslovci izvedeli zanje in jih razvozljali. Nasprotno temu pa so se vse, tudi prve knjige Hebrejske Biblije, ohranile vse do današnjih dni in ljudje jih še vedno veliko berejo.

4.2 Vojaški napadi, poskusi izbrisa Izraelcev in asimiliranja

S človeškega vidika gledano, ohranitev Biblije, ni nekaj samoumevnega. Skupine ljudi, ki so sodelovale pri njenem nastanku, so se morale spopadati s tako hudimi težavami in tako srditim nasprotovanjem, da je njeno preživetje zares presenetljivo.

V letih pred Kristusom, so bili Judje, ki so pisali Hebrejske spise ali Staro zavezo, pripadniki razmeroma majhnega naroda. Izraelci so se za svoje preživetje morali boriti s celo vrsto narodov, kot na primer s Filistejci, Moabci, Amoniti in Edomci. V obdobju, ko so bili Hebrejci razdeljeni v dve kraljestvi, je kruta asirska velesila dobesedno izbrisala

severno kraljestvo, Babilonci pa so uničili še južno kraljestvo in ljudstvo odvedli v sužnost, od koder se je po 70-letih v domovino vrnil le preostanek.

Obstajajo celo poročila o poizkusih iztrebljenja Izraelcev. V Mojzesovih dneh je faraon zapovedal pomor vseh novorojenih dečkov. Če bi bilo to povelje izvršeno, bi Izraelski narod kmalu prenehal obstajati. (2. Mojzesova 1:15-22) Mnogo let kasneje, ko so Judom vladali Perzijci, so ti njihovi sovražniki snovali zaroto, da bodo izdali zakon, ki bo omogočil njihovo uničenje. (Estera 3:1-15) Na dan neuspeha tega načrta Judje še danes obhajajo praznik purim.

Ko so pozneje Judje postali odvisni od Sirije, jih je kralj Antioh IV. Z vso silo poskušal helenizirati, ko jih je silil naj privzamejo grške običaje in častijo grške bogove. Toda, ni večina sosednjih narodov drug za drugim izginila s svetovnega prizorišča. Judje so preživeli, prav tako pa tudi Hebrejski spisi Biblije.

4.3 Smrt verskega voditelja in nasprotovanje rimske oblasti

Kristjani, ki so napisali drugi del Biblije, Novo zavezo, so bili prav tako ogrožena skupina. Njihov voditelj, Jezus Kristus, je bil usmrčen kot navaden zločinec. Takoj po njegovi smrti so jih judovski voditelji v Palestini poizkušali zatreti. Ko so svojo vero širili v druge dežele, so jih Judje preganjali, da bi ustavili njihovo misijonarsko delo. (Apostolska dela 5:27,28; 7:58-60; 11:19-21; 13:45; 14:19; 18:5,6)

Za časa cesarja Nerona se je spremenilo tudi sprva strpno stališče rimskih oblasti. Tacit se je hvalil, da ima pokvarjeni cesar za kristjane pripravljene »najizbranejšje muke« (Tacit v Jehovove priče 1991: 16). Od tedaj je biti kristjan pomenilo najhujši zločin. Leta 303. našega štetja je cesar Dioklecijan neposredno udaril po Bibliji. Da bi izkoreninili krščanstvo, je ukazal sežgati vse krščanske Biblije. Ta zatiralska in genocidna prizadevanja so pomenila resno nevarnost Bibliji. Če bi Jude doletel enak konec kot je Filistejce in Moabce, ali pa če bi uspelo najprej Judom in potem rimskim oblastem,

iztrebiti kristjane, ne bi bilo nobenega, ki bi prepisoval in ohranil Biblijo. K sreči pa varuhi Biblije – sprva Judje, nato pa kristjani – niso bili iztrebljeni in Biblija je preživela.

4.4 Ročno prepisovanje, netočni prepisi in manj obstojen material

Mnoga prej omenjena staroveška dela, ki so utonila v pozabo, so bila vklesana v kamen ali pa zapisana na trpežne glinaste ploščice. Toda z Biblijo je bilo drugače. Sprva se je pisala na papirus ali na pergament, precej manj obstojna materiala. Zato so zapiski prvotnih piscev že davno izginili. Biblija pa se je ohranila, ker so jo marljivo prepisovali, vse dokler niso iznašli tisk.

Ročno prepisovanje je v sebi skrivalo veliko nevarnost. Sir Frederic Kenyon, znameniti arheolog in direktor Britanskega muzeja, je zapisal: »Človeška roka in možgani, ki bi bili sposobni povsem brez napake prepisati neko obsežno delo, doslej še niso bili ustvarjeni. [...] Nujno so se prikladle napake« (Kenyon v Jehovove priče 1991: 17,18). Če je v rokopisu napaka, potem se ta napaka ponovi tudi v kasnejših prepisih tega rokopisa. Ker pa v daljšem časovnem obdobju nastane mnogo prepisov, se tako vanje vrine vrsta napak. Pri tem pa je seveda potrebno upoštevati to, da večina napak, ki se pojavijo med prepisovanjem, so predvsem slovnične narave. Tako lahko naslednji prepisovalec prepozna slovnično napako in jo korigira. Poleg tega pa je potrebno upoštevati arheološke najdbe, kot so mrtvomorski zvitki in še mnoge druge dokumente, ki pokažejo, da se vsebinsko gledano Biblija ni spremenila tekom let, temveč je prihajalo le do manj pomembnih razhajanj, predvsem slovničnih.

4.5 Jezik

Jeziki, v katerih je bila sprva napisana Biblija, so bili, dogoročno gledano, prav tako ovira za njeno ohranitev. Prvih 39 knjig je bilo napisanih pretežno v hebrejščini, jeziku Izraelcev. Hebrejščina pa ni bila nikoli zelo razširjena. V kolikor bi Biblija ostala napisana zgolj v tem jeziku, bi lahko vplivala le na judovski narod in nekaj tujcev, ki so znali hebrejsko. V 3. stoletju pr. n. š. pa so za Hebrejce, ki so živeli v Aleksandriji, v

Egiptu, pričeli prevajati hebrejski del Biblije v grščino. Grščina je tedaj bila mednarodni jezik. Tako je Hebrejska Biblija postala dosegljiva tudi Nejudom.

Ko je nastajal drugi del Biblije, je bila grščina še vedno zelo razširjena, zato je bilo zadnjih 27 biblijskih knjig napisanih v tem jeziku. Toda tedaj niso vsi ljudje razumeli grščine. Zato sta bila oba, hebrejski in grški del Biblije, že kmalu prevedena v tedaj govorjene jezike, kot na primer sirski, koptski, armenski, gruzinski, gotski in etiopski. Uradni jezik rimskega cesarstva je bil latinski, zato je nastalo toliko latinskih prevodov, da so morali naročiti »avtorizirani prevod« (Jehovove priče 1991: 23). Zaključen je bil okoli leta 405 n.š. in postal znan kot Vulgata (kar pomeni razširjen, preprost).

Tako se je, kljub ogorčenemu nasprotovanju, Biblija ohranila do prvih stoletij našega štetja. Njeni pisci so pripadali zaničevani in preganjani manjšini, ki je težko živela v sovražni družbi. Uspešno je bila premagana nevarnost, da bi bila Biblija dostopna zgolj ljudem, ki govorijo določene jezike.

Toda v 4. stoletju n. š. so se zgodili novi napadi na Biblijo, kar je hkrati globoko vplivalo na potek evropske zgodovine. Le deset let po Dioklecijanovem poizkusu, da uniči vse izvode Biblije, se je državna politika spremenila in 'krščanstvo' je bilo uradno priznано. Dvanajst let zatem, leta 325 n. š., je rimski cesar predsedoval 'krščanskemu' koncilu v Nikeji. To je bil le navidezno ugoden razvoj dogodkov za Biblijo.

4.6 Lažni prijatelji Biblije in nasprotovanje prevajanju Biblije

V 4. stoletju n.š. je rimski cesar Konstantin 'krščanstvo' proglasil za državno religijo rimskega imperija. Toda 'krščanstvo', kakršnega je poznal on, se je zelo razlikovalo od verovanja, kakršnega je učil Jezus. Medtem je zrasel »plevel«, ki ga je Jezus napovedal (Matej 13:24-30, 36-43). Toda vedno so obstajali tudi takšni ljudje, ki so zastopali pravo krščanstvo, Kristusovo pot, ter si prizadevali slediti Bibliji kot od Boga navdihnjeni knjigi.

Kršćanstvo, kakršnega poznamo danes, se je začelo oblikovati za časa Konstantina. Odpadlo krščanstvo, ki je tedaj pognalo korenine, pa ni bilo zgolj verska organizacija, temveč je postalo del države, njegovi voditelji pa so igrali pomembno vlogo v politiki. Nazadnje je odpadniška cerkev svojo politično moč uporabila na način, ki je bil v popolnem nasprotju z biblijskim krščanstvom, in s tem pričela nevarno ogrožati Biblijo.

Ko je latinščina kot pogovorni jezik izumrla, je bilo potrebno napraviti nove prevode Biblije. Toda rimskokatoliška cerkev temu ni bila nič več naklonjena. Tako je na primer Vratislav, kasneje češki kralj, leta 1079 zaprosil papeža Gregorja VII. za dovoljenje za prevajanje Biblije v jezik njegovih podložnikov. Toda papežev odgovor je bil nikalen. Takole je pojasnil: »Tistim, ki pogosto razmišljajo o tem, je jasno, da Vsemogočni Bog ni brez razloga želel, da bi moralo biti Sveto pismo skrivnost, hranjeno na določenih krajih, da ne bi, če bi bilo lahko dosegljivo vsem ljudem, postalo zaničevano ali pa bi ga povprečno izobraženi ljudje napačno razumeli« (Vratislav v Jehovove priče 1991: 28).

Papež je želel Biblijo ohraniti v sedaj mrtvem latinskem jeziku. Njena vsebina naj bi ostala skrivnost, neprevedena v jezike preprostih ljudi.⁵ Hieronimova Vulgata, latinski prevod, ki je nastal v 5. stoletju z namenom, da bi bilo Sveto pismo dosegljivo vsem ljudem, je sedaj postalo skrbno varovana skrivnost.

V srednjem veku je cerkev še odločneje nasprotovala prevajanju Biblije v pogovorni jezik. Papež Incocent III. je z ostrim pismom nadškofu v nemškem Metz dosegel, da je le-ta sežgal vse nemške Biblije, ki so mu prišle v roke. Leta 1229 je sinoda v Toulousu, Franciji, odločila, da »laiki« ne smejo posedovati Biblije v materinem jeziku (Incocent III. v Jehovove priče 1991: 29). Leta 1233 je provincialna sinoda v Terragoni, Španiji, zapovedala, naj ljudje predajo vse knjige Stare ali Nove zaveze, ker bodo sežgane. Na zahtevo nadškofa Thomasa Arundela je bila leta 1407 v Oxfordu, Angliji, sklicana sinoda duhovščine, ki je izrecno prepovedala prevajanje Biblije v angleški ali kateri drugi

⁵ Nastalo je sicer nekaj prevodov v ljudske jezike, vendar jih je bilo zelo težko izdelovati, saj je šlo za rokopise z bogato okrašenimi črkami, ki seveda niso bili namenjeni splošni uporabi. (Jehovove priče, 1991: 28)

sodoben jezik. Waleski škof Stafford je leta 1421 prepovedal tako prevajanje Biblije v angleški jezik kakor tudi posedovanje takih prevodov. (Jehovove priče 1991)

Ti cerkveni dostojanstveniki niso nameravali uničiti Biblije, temveč so jo želeli ohraniti v jeziku, ki ga razumejo le redki. Narodu so dejali, da želijo s tem preprečiti pojav, ki so ga poimenovali herezija (krivoverstvo), dejansko pa jih je bilo strah, da bi se s tem začela izpodbijati njihova avtoriteta. Če bi jim uspelo, bi postala Biblija zgolj predmet intelektualne radovednosti in bi le malo ali pa sploh nič vplivala na življenje preprostega ljudstva.

4.7 Grožnje, mučenje in usmrtitev prevajalcev

V knjigi *History of Christian Martyrdom*, avtorja Johna Foxa, je opisan primer Španca Juliána Hernándezza, ki je nameraval v sodih označenih za rensko vino pretihotapiti večje število Biblij ter jih tako iz Nemčije pripeljati v svojo domovino. Nekdo ga je izdal, zato ga je aretirala rimskokatoliška inkvizicija. Naročnike teh Biblij »so na najrazličnejše načine mučili, večino med njimi obsodili na različne kazni. Juliana so sežgali, dvajset drugih so pekli na režnju, nekatere so obsodili na dosmrtno ječo, neke so javno prebičali, mnoge pa poslali na galeje« (Fox v Jehovove priče 1991: 30).

To je samo eden od primerov, kako nevarna je bila neposlušnost do odlokov srednjega veka. Cerkveni dostojanstveniki so zlorabljali svojo moč, s tem pa prav gotovo niso zastopali biblijskega krščanstva. Biblija sama pove komu so pripadali: »Božje otroke in Hudičeve otroke se prepozna po tem: nihče, ki ne ravna pravično, ne izvira od Boga, pa tudi ta ne, ki ne ljubi svojega brata. Sporočilo, ki ste ga slišali že na začetku, je namreč to, da naj bi ljubili drug drugega; ne kakor Kajn, ki je izviral od hudobnega in je svojega brata ubil« (1.Janezovo 3: 10-12a).

Po vstaji protestantizma proti rimskokatoliški cerkvi v 16. stoletju je bila ta nazadnje prisiljena prevesti Biblijo v evropske pogovorne jezike. Glede na to, da je bila Biblija tako bolj povezana s protestantizmom kot pa s katolicizmom, je rimskokatoliški duhovnik

Edward J. Ciuba zapisal: »Pošteno moram priznati, da je imelo za verne katolike zapostavljanje Biblije hujše posledice kot pa protestantska reformacija. Biblija sicer ni nikoli utonila v pozabo, toda za večino katolikov je bila zaprta knjiga« (Ciuba v Jehovove priče 1991: 31).

4.8 Intelektualni napadi, visoka kritika

Za napadi katolikov na Biblijo pa niso kaj dosti zaostajali protestantje. Protestantski učenjaki so začeli drugačen napad in sicer intelektualni. V 18. in 19. stoletju so razvili metodo proučevanja Biblije, znano kot visoka kritika. Njeni pripadniki so učili, da Biblija večinoma vsebuje legende in mite. Nekateri so celo trdili, da Jezus sploh ni živel. Namesto, da bi jo imeli za Božjo besedo, so ti protestantski učenjaki trdili, da gre za besedo človeka, ki je vrh vsega še zmedena.

Tako skrajnih predstav sicer ne zastopajo več, toda na semeniščih še vedno poučujejo visoko kritiko, zato ni prav nič nenavadnega, če slišimo kakšnega protestantskega duhovnika javno odklanjati velik del Biblije. V avstralskem časopisu so objavili izjavo anglikanskega duhovnika, da je velik del Biblije »preprosto zgrešen. Nekatero stvari se ne skladajo z zgodovino. Očitno so popačili nekatere podrobnosti« (Jehovove priče 1991: 32). Takšno razmišljanje je posledica visoke kritike.

4.9 Sramotno ravnanje

Največjo oviro za priznanje Biblije kot Božje besede pa najverjetneje predstavlja ravnanje krščanstva. Ljudje ne spregledajo tega, da krščanstvo po eni strani trdi, da sledi Bibliji, po drugi strani pa sramotno in okrutno ravna s soljudmi. Kot je napovedal apostol Peter, »se bo sramotila pot resnice« (2.Petrov 2:2).

Medtem, ko je cerkev prepovedala prevajanje Biblije, je papež podpiral vojaške akcije proti muslimanom na Bližnjem vzhodu. Imenovali so jih sveti križarski pohodi, toda na njih ni bilo prav nič svetega. Prvi med njimi, imenovan ljudski križarski pohod, je šele

napovedal, kaj se bo še zgodilo. Razvneti in neobvladljivi množici ljudi od ljudskih pridigarjev, se je najprej lotila nemških Judov in jih pobijala v mestu za mestom. Zgodovinar Hans Eberhard Mayer je komentiral ta dejanja takole: »Trditev, da Judje kot Kristosovi sovražniki zaslužijo kazen, je bila zgolj slab izgovor, ki naj bi prikril pravi motiv: pohlep« (Mayer v Jehovove priče 1991: 33).

Protestantski upor v 16. stoletju je rimskokatoliški cerkvi v mnogih evropskih državah odvzel moč. Ena od posledic je bila tridesetletna vojna (1618-1648), »ena izmed najgrozovitejših vojn evropske zgodovine«, kot jo opisuje *Universal History of the World* (Firoozi v Jehovove priče 1991: 33). Vzrok te vojne pa je bilo sovraštvo med katoliki in protestanti.

Tudi način širjenja krščanske in protestantske vere z misijonarjenjem, ljudem ni prineslo pozitivnih občutkov do vere in Biblije. Ko se je krščanstvo s svojo kulturo širilo izven Evrope v druge predele zemlje, je to bilo vojaško podprto širjenje, za katerega je bila značilna grozovitost in pohlep. Španski osvajalci so v najkrajšem času uničili kulturo prebivalcev ameriškega kontinenta, ne da bi vpeljali evropsko. »V novi svet jih je gnala predvsem sla po zlatu« (Jehovove priče 1991: 34).

Tudi protestantski misijonarji so se iz Evrope odpravili na druge kontinente, da bi širili kolonializem. V knjigi *The Church and Its Mission: A Shattering Critique From the Third World*, piše: »V mnogih primerih je misijonarstvo služilo le za opravičevanje in prikrievanje podjarmljenja ljudi. Dobro je poznana povezava med misijonom, tehnologijo in imperializmom« (Costas v Jehovove priče 1991: 34).

Cerkve krščanstva so še danes tesno povezane z državo. V obeh svetovnih vojnah so sodelovali predvsem krščanski narodi. Na obeh straneh so duhovniki spodbujali mladeniče, naj se borijo in pobijejo sovražnika, ki je bil pogosto iste vere. V knjigi *If the Churches Want World Peace* zato povsem usterzno piše: »Gotovo jim cerkvam ni v čast, da se je sedanji vojaški sistem držav, ki se imajo za krščanske, tako zelo povečal in povzročil takšno opustošenje« (Hill v Jehovove priče 1991: 35).

Iz vsega tega vidimo, da ravnanje krščanstva nima nič skupnega z biblijskim krščanstvom. Prav zaprav nimamo utemeljenih razlogov, če si o Bibliji ustvarimo mnjenje zgolj na osnovi tega kar vidimo, da religije počnejo v imenu Boga in Svetega pisma. Poleg tega je krščanstvo veliko stoletij po Kristusu nasprotovalo Bibliji, kar še podkrepi začetno trditev. Le-to pa pokazuje tudi to, kaj vse je Biblija prestala in kljub temu preživela. V vsakem stoletju je Biblija imela svojega sovražnika. Cerkev je usmrtila ali kako drugače hudo kaznovala ljudi, ki so želeli prevesti Biblijo, ali pa jo samo posedovati in brati. Poleg tega je bil že sam čas nasprotnik trohljivosti papirja, tako tudi knjigi Bibliji, predvsem če še pomislimo, da je bila pisana ne nekvalitetnih materialih in se vrsto let ohranjala le z ročnim prepisovanjem. Zaradi ročnega preprisovanja, bi bila lahko Svetemu pismu zanka netočno prepisovanje, vrinjenje napak, ki bi lahko s časom povsem popačilo in spremenilo vsebino te knjige. Navsezadnje pa so se tudi pojavili učenjaki, ki so kritično obravnavali Biblijo in bi s svojim vplivom lahko odstranili knjigo s prizorišča.

Bibliji je uspelo preživeti vse napade, zato je drugačna od vseh ostalih literarnih del. Kot kaže je Biblija nesmrtna kot to tudi sama zase pravi: »Trava se posuši, cvetlica vene, a beseda Boga našega ostane vekomaj« (Izaija 40:8)! Ko poznamo ovire, katere je mogla prestati knjiga Biblija in vsi tisti ljudje, ki so jo želeli v zgodovini imeti, še toliko bolj cenimo trud tistih, ki so bili pionirji v prevajanju Svetega pisma. V nadaljevanju bom predstavila pomembnejše časovne prelomnice, ko se je Biblija s prevajanjem v domači jezik širila na vse kontinente sveta.

5. KAKO JE BIBLIJA PREŽIVELA

5.1 KRATEK PREGLED - KAKO JE BIBLIJA PRIŠLA DO NAS

Hebrejski spisi so bili dokončani okoli leta 443. pr. n. š., nedolgo zatem pa se je že pojavila potreba po prevajanju Biblije, ko je Aleksander Veliki od vseh ljudi na svetu pričakoval, da se izobrazijo v grški kulturi. Na ozemljih, ki jih je osvojil, torej po vsem Bližnjem vzhodu, je bil uradni jezik splošna grščina ali koine. Zaradi tega so mnogi Judje odrasli, ne da bi se kdaj učili brati hebrejsko, in tako niso mogli brati Pisma. Zato se je okoli leta 280. pr. n. š. v Aleksandriji v Egiptu zbrala skupina hebrejskih učenjakov in tu prevedla hebrejsko Biblijo v jezik koine, ki je bil v rabi. Prevod je postal znan pod imenom Septuaginta, kar je latinska ustreznica za »sedemdeset«, približno toliko naj bi bilo namreč vseh prevajalcev. Dokončali so ga okoli leta 150. pr. n. š. (Jehovove priče 1997c: 9)

V Jezusovem času je bila sicer v Palestini hebrejščina še vedno v rabi. Vseeno pa je prevladoval jezik koine, tako kot v drugih provincah rimskega sveta. Zato so krščanski biblijski pisci pisali v tej splošni obliki grščine, da bi dosegli ljudi iz kar se da največ narodov. Poleg tega so tudi zelo pogosto navajali iz Sptuaginte in uporabili veliko njenih izrazov.

Kanon Krščanskih grških spisov je bil dokončan okoli leta 98 n. š., s knjigami, ki jih je spisal zadnji še živeči apostol, Janez. Ohranjen je še fragment prepisa njegovega evangelija, Rylandsov papirus 457 (P⁵²), ki datira kar v leto 125 n. š. Že v letih 150 do 170 n. š. pa je Tacij, učenec Justina Mučenca, izdal Diateessaron – poročilo o Jezusovem življenju, sestavljeno iz štirih evangelijev, ki jih imamo v današnjih Biblijah. To kaže, da je za avtentične priznaval samo te evangelije in da so ti že bili v obtoku. Okoli leta 170 n. š. pa je izšel tudi najzgodnejši znani katalog »novozaveznih« knjig, znan kot Muratorijev fragment. Na njem je večina knjig Krščanskih grških spisov. (Jehovove priče 1997c: 10)

S širjenjem krščanskega verovanja pa je bilo potrebno prevajati že Krščanske grške spise in Hebrejske spise. Tako so nastali številni prevodi v jezikih, kot so armenski, koptski, gruzijski in starosirski. Pogosto je bilo treba za to najprej sestaviti abecedo. Ulfila, rimskokatoliški škof iz četrtega stoletja, naj bi denimo iznašel gotico, da je lahko potem prevedel Biblijo.

Medtem pa je začela postajati vse pomembnejša latinščina in nastalo je kar nekaj starolatinskih prevodov. Toda ti so se med sabo razlikovali po stilu kot tudi po točnosti. Zato je leta 382 n. š. papež Damaz svojega tajnika Hieronima pooblastil, da izda splošno veljavno Biblijo v latinščini. Tako se je Hieronim lotil revidiranja latinskih prevodov Krščanskih grških spisov. Hebrejske spise pa je hotel prevesti iz izvirne hebrejščine. Zato se je leta 386. n. š. preselil v Betlehem, da bi tam preučeval hebrejščino, pri čemer je poskusil poiskati pomoč kakega rabija. S tem pa je v cerkvenih krogih izzval precejšen spor. (Jehovove priče 1997c: 10)

Celo Avguštin, takratni vodilni cerkveni teolog, je Hieronimu takole prigovarjal: »Če bo tvoj prevod postal bolj bran v mnogih cerkvah, se bodo med latinskimi in grškimi cerkvami pri branju Svetega pisma pojavljale razlike. In to bo nekaj strašnega« (Jehovove priče 1999a: 29). Avguštin se je bal, da bi se cerkev razdelila, če bi Zahodne cerkve uporabljale Hieronimovo latinsko besedilo, temelječo na hebrejskih besedilih, grške cerkve na Vzhodu pa bi še vedno prebirale septuagintsko izdajo. Hieronima to negodovanje ni ustavilo in je leta 400 n. š. že končal svoje delo. S tem, ko se je približal besedilu oziroma zapisom v izvirnih jezikih tedanjega časa, je bil kar za celo tisočletje naprej, saj je delal po današnjih prevajalskih metodah. Njegovo delo je dobilo ime Vulgata ali Splošna izdaja in uporabljali so ga stoletja. (Jehovove priče 1997c: 10) »Vulgata,« je rekel zgodovinar Will Durant, »je največji in najvplivnejši literarni dosežek četrtega stoletja« (Jehovove priče 1999a: 29). Na tridentinskem cerkvenem zboru 8. aprila 1546 so odločili, da latinsko Vulgato »[Katoliška] cerkev priznava [...] in naj si je nihče ne upa oziroma ne dovoli zavračati s kakršnim koli izgovorom« (Jehovove priče 1999a: 26).

Mnogi v vzhodnem krščanskem svetu so še vedno znali brati Septuaginto in Krščanske grške spise. Toda pozneje so po Vzhodni Evropi prišli v splošno rabo jeziki in narečja iz slovanske jezikovne skupine. Tako sta se leta 863 n. š. brata Ciril in Metod, ki sta govorila grško, odpravila na Moravsko, ki se danes imenuje Češka republika. Lotila sta se prevajanja Biblije v staro slovanščino. Za to sta morala najprej iznajti glagolico, ki jo je kasneje nadomestila cirilica, ki so ji dali ime po Cirilu. Ta je bila podlaga današnji ruski, ukrajinski, srbski in bolgarski pisavi. To Biblijo v slovanščini so tamkajšnji ljudje še rodove brali. Toda sčasoma je s spreminjanjem jezikov postala nerazumljiva povprečnemu bralcu. (Jehovove priče 1997c: 10, 11)

Od približno šestega do desetega stoletja n. š., pa je skupina Židov, ki so jim pravili masoreti, iznašla sistematične prepisovalne metode, da bi ohranila hebrejskospisno besedilo. Šli so tako daleč, da so šteli vrstice, celo črke, da bi našli razlike med rokopisi, in vse to zato, da bi besedilo ohranili verodostojno. Njihov trud ni bil zaman. Ko so na primer primerjali sedanja masoretska besedila z mrtvomorskimi zvitki, napisanimi med letoma 250 pr. n. š. in 50 n. š., so ugotovili, da v več kot 1000 letih ni prišlo do nobene doktrinarne spremembe. (Jehovove priče 1997c: 11)

V Evropi je bil srednji vek večinoma mračni vek tudi kar se tiče branja in učenja. Večidel duhovščine ni znalo več brati cerkvene latinščine, največkrat celo svojega lastnega jezika ne. Bil pa je to tudi čas, ko so v Evropi Žide strpali v geta in tako se je deloma tudi z osamitvijo ohranila biblijska hebrejska izobrazba. Položaj pa se je še poslabšal, ker je Zahodna cerkev obravnavala Vulgato kot edini veljavni prevod, čeprav je s koncem masoretskega obdobja latinščina postala mrtvi jezik.

Leta 1079 je papež Gregor VII. izdal prvega od mnogih srednjeveških cerkvenih ediktov, ki so prepovedovali izdelavo in včasih celo posedovanje Biblije v svojem jeziku. Kljub takšnemu neugodnemu ozračju pa se je prepisovanje in prevajanje Biblije v navadne jezike nadaljevalo. Prevodi v mnogih jezikih so tajno krožili po Evropi. To so bili ročni prepisi, saj so tisk s premičnimi črkami iznašli šele sredi petnajstega stoletja v Evropi (Johannes Gutenberg, Nemčija). Prepisi pa so bili dragi in jih ni bilo dovolj, zato je bil

navaden državljani lahko vesel, če je imel vsaj del ali par strani, katere od biblijskih knjig. Nekateri so se na pamet naučili obsežne odlomke, celo Krščanske grške spise v celoti!

5.1.1 Od 14. stoletja do začetka 17. stoletja

Sčasoma so se začela širiti gibanja za reformo cerkve. Vzrok za to je bil deloma v tem, da so se ljudje spet začeli zavedati pomembnosti Božje besede v vsakdanjem življenju. Tako so bili na pragu novega veka, tik pred tem, ko je Biblija s svojim sporočilom začela močno vplivati na družbo. Winston Churchill je v svoji knjigi *History of the English-Speaking Peoples* (2. zvezek) pisal:

Reformacija je na področju veroizpovedi povzročila temeljito spremembo. Biblija si je sedaj pridobila novo in zelo obsežno veljavo. Stara generacija je menila, da so Sveti spisi v rokah neizobraženih nevarni in da naj bi jih brali le duhovniki. Poročilo nadaljuje: Natisnjeni izvodi cele Biblije, ki sta jo v angleščino prevedla Tyndale in Coverdale, so se prvič pojavili pozno jeseni leta 1535 in do sedaj je bilo natisnjenih že več izdaj. Vlada je duhovščino opomnila, naj ljudi spodbujajo k branju Biblije (Churchill v Jehovove priče 2002:32).

Po stoletjih biblijske nepismenosti, naj bi Anglija, kar se tiče Biblije, postala pismena, toda zahvala za to gre prej vladi Henrika VIII. (ki je v Angliji vladal od leta 1509 do 1547) kot pa cerkvi.

Vlada je stari šoli zadala še dodaten udarec, ko je v Parizu naročila tiskanje velikega števila angleških Biblij, bolj razkošnih od katere koli prejšnje izdaje. Septembra 1538 je predpisala, naj v vsaki župniji v deželi kupijo angleško Biblijo največje velikosti, ki jo je treba postaviti v vsako cerkev, da bi jo lahko župljani kar najlažje uporabljali in brali. Šest primerkov so postavili v katedralo sv. Pavla v Londonu, kjer so se množice ves dan gnetle, da bi jih brali, in to, kot pravijo, še posebej takrat, ko jim je uspelo najti nekoga z dovolj močnim glasom, da jim jo je bral naglas (Churchill v Jehovove priče 2002: 32).

John Wyclif, spoštovani oxfordski učenjak, je 1384 leta začel prevajati Biblijo iz latinščine v tedanjo angleščino. Bil je v velikem sporu s cerkvijo, saj je duhovščino obsodil nezmernosti in nemoralnega vedenja, poleg tega pa želel dati Biblijo ljudem v njihovem jeziku. Kljub temu pa je nekaj vidnih osebnosti le prišlo do Svetega pisma v svojem jeziku. Ena takih je bila Ana Češka, ki se je leta 1382 poročila z angleškim kraljem Richardom II. Imela je Wyclifove angleške prevode evangelijev, katere je stalno preučevala in spodbujala študente s Praške univerze, da so jih tudi sami začeli brati in jih razširili po Češki. Praški univerzi je bil Wyclifov nauk priljubljen, kar je bilo kasneje zelo v prid Janu Husu, ki je tam študiral, pozneje pa tudi poučeval. Hus je iz staroslovanskega prevoda izdelal čitljivo češko verzijo. S tem svojim delom je prispeval k splošni rabi Biblije na Češkem in v sosednjih deželah. (Jehovove priče 1997d: 25,26) Nenazadnje so bili Čehi prvi med Slovani, ki so začeli prevajati Sveto pismo v narodni jezik.⁶ (Rozman 1992: 320)

Duhovščina pa je bila na Wyclifa in Husa besna tudi zato, ker sta učila, da ima »čisto besedilo«, izvorno navdihnjeno Pismo, ki je brez vsakršnih dodatkov, večjo veljavo od »glos«, dolgočasnih izročilnih razlag v Biblijah, ki jih je priznala cerkev. Ta pridigarja sta preprostemu človeku želela omogočiti čisto sporočilo iz Božje besede. Leta 1414 so Husa pod pretvezo, da mu bodo priskrbeli osebno varstvo, zvalili v Nemčijo pred Katoliški koncil v Konstanci, kjer naj bi zagovarjal svoje poglede. Koncil je štel 2933 duhovnikov, škofov in kardinalov. Hus je privolil, da bo javno preklical svoje nauke, če bi bilo iz Svetega pisma mogoče dokazati, da so napačni. Za koncil to seveda ni bilo nobeno vprašanje. To, da je izzval njihovo avtoriteto, je bil dovolj velik razlog, da so ga leta 1415 zažgali ob kolu, medtem ko je on glasno molil. Isti koncil je izrekel tudi zadnjo besedo pri obsodbi in osramotitvi Johna Wyclifa, z odredbo, naj njegove posmrtno ostanke v Angliji izkopljejo in zažgejo. Ta odredba je bila tako odvrtna, da so jo spolnili šele leta

⁶ Prvi češki prevodi izhajajo iz 13. stoletja; v 14. stoletju pa je bilo prevedeno že celo Sveto pismo v češčino. Med novimi prevodi je posebno zaslovel prevod čeških bratov, narejen po hebrejskem in grškem izvorniku. Izšel je med leti 1582-1593 v Kralicah, zato se imenuje Kralicka Biblija. Nato so sledili naslednji prevodi: Svetovaclavska Biblija (1677-1715), prvi prevod v slovaškem jeziku Jurija Palkovića (1829-1833), novi prevod celega Svetega pisma v češčini, ki je nastajal 20 let, izšel pa 1988 leta v 100.000 izvodih. (Rozman, 1992: 320, 321)

1428 na zahtevo papeža. (Jehovove priče 1997d: 26) Kot vedno pa tudi tokrat to hudo nasprotovanje ni zadušilo gorečnosti drugim, ki so ljubili resnico. Nasprotno, še z večjo odločenostjo so izdajali Biblijo.

Leta 1450, le 35 let po Husovi smrti, se je v Nemčiji Johannes Gutenberg lotil tiskanja s premičnimi črkami. Njegovo prvo večje delo je bil natis latinske Vulgate, ki je bila dokončana leta 1455. Tako so Biblijo do leta 1495, deloma ali v celoti, natisnili že v naslednjih jezikih glede na vrstni red: nemščini, italijanščini, francoščini, češčini, nizozemščini, hebrejščini, katalonščini, grščini, španščini, slovanščini, portugalsčini in srbsčini. (Jehovove priče 1997d: 26)

Nizozemski učenjak Deziderij Erazem je leta 1516 izdal prvo celotno tiskano izdajo grškega besedila. Želel je, da bi bilo Sveto pismo prevedeno v jezike vseh ljudi. Vendar je okleval tvegati svojo veliko priljubljenost s tem, da bi sam prevajal. So pa zato prišli drugi, ki so bili pogumnejši. Med temi se je še zlasti odlikoval William Tyndale.

Tyndale se je pogosto besedno dajal s krajevnimi duhovniki in spodbijal njihove poglede, tako da je odprl Biblijo in jim iz nje bral stavke. Eden Tyndalovih verskih nasprotnikov je nekoč med prerekanjem izjavil: »Boljše je biti brez Božjih zakonov kot pa brez papeževih« (Jehovove priče 1997d: 27). Tyndal pa je na to odvrnil:

Zame ni ne papeža ne nobenih njegovih zakonov. Če me bo Bog ohranil pri življenju, bom v nekaj letih storil, da bo deček za plugom o Svetem pismu vedel več kakor vi. Kasneje je še zapisal: Iz izkušenj sem spoznal, da laičnim ljudem resnice ni mogoče dopovedati drugače kot tako, da pred sabo razločno vidijo svetopisemski stavek v svojem maternem jeziku, da lahko sami vidijo bistvo, sosledje in pomen besedila (Jehovove priče 1997d: 27).

Ker takrat v angleščini še niso imeli natisnjene Biblije in tudi Tyndale v Londonu ni dobil dovoljenja, da bi jo začel tiskati, se je odpravil v Nemčijo, kjer je kljub nasprotovanjem natisnil najmanj 3000 izvodov angleškega Novega testamenta.

Tyndalov cilj je bil, da bi Sveto pismo preprostemu človeku govorilo čim točneje in preprosteje. S preučevanjem je uvidel pomen biblijskih besed, ki so bile stoletja zavite v cerkveno doktrino. Svoja odkritja je vnesel tudi v prevod, pri čemer se ni bal groženj s smrtjo niti zlobnega pisanja njegovega vplivnega sovražnika sira Thomasa Mora. Prevajal pa ni iz latinskega prevoda, ampak raje iz Erazmovega izvirnega grškega besedila. Zato je namesto »dobrohotnost« uporabljal besedo »ljubezen«, da je tako popolneje ujel pomen grškega izraza agápe. Prav tako je namesto besede »cerkev« uporabljal besedo »občina«, besedno zvezo »imeti pokoro« je nadomestil s »kesati se« in namesto besede »duhovniki« je raje uporabil besedo »starešine«. (Jehovove priče 1997d: 28) Za cerkveno oblast in tradicionalne verske navade, kot je spoved duhovniku, so bili ti popravki pogubni. Tyndale je tudi ohranil besedo »vstajenje«, pojma vice in posmrtno zavedanje pa zavračal kot nebiblijska. Moru je o mrtvih pisal: S tem, ko jih pošiljate v nebesa, pekel in vice, pobijate izjave, s katerimi sta Kristus in Pavel dokazovala vstajenje« (Jehovove priče 1997d: 28). Glede tega se je Tyndale sklical na Matejev evangelij 22: 30-32 in Prvi list Korinčanom 15: 12-19.

Tyndale je leta 1530 izdal Peteroknjižje – prvih pet knjig Hebrejskih spisov. Tako je bil prvi, ki je prevedel Biblijo v anglenshino neposredno iz hebrejščine. Bil je tudi prvi angleški prevajalec, ki je uporabljal Božje ime, Jehova. Nazadnje se je ta Biblija tako udomačila, da je sedaj mnogo teh izrazov del angleškega jezika. Angleško prebivalstvo je bilo tako navdušeno nad prevodom Biblije v njihov jezik, da so jih pokupili vse, kolikor jih je bilo mogoče med svežnji oblačil in drugega blaga pretihotapiti v državo. Duhovščina pa si je medtem belila glavo s tem, kako bo pri ljudeh gotovo zgubila svojo moč, če si bodo ti Biblijo vzeli za nesporno avtoriteto. Prevajalec in njegovi privrženci so zato vse bolj nihali med življenjem in smrtjo.

Cerkev in država sta bili Tyndalu stalno za petami, zato je delo v Antwerpnu nadeljeval skrivoma. Predno pa je uspel prevesti zadnjo polovico Hebrejskih spisov, ga je neki Anglež, ki se mu je kazal kot prijatelj, za denar izdal. Tako so ga leta 1536 v Vilvoordu v Belgiji usmrtili in njegove goreče zadnje besede so bile: »Gospod, odpri oči kralju

Anglije« (Jehovove priče 1997: 29). Kralj Henrik VIII. je že leta 1538 po svoji volji odredil, da mora vsaka cerkev v Angliji imeti Biblije. Tyndalu sicer niso naklonili priznanja, toda prevod, ki so ga uporabljali je bil v bistvu njegov. Tako je Tyndalovo delo postalo tako zelo znano in priljubljeno, da je kot piše v *The Cambridge History of the Bible* »določalo temeljne značilnosti večini naslednjih prevodov« v angleščini (*The Cambridge History of the Bible* v Jehovove priče 1997d: 29). Kar 90 odstotkov Tyndalovega prevoda so neposredno prenesli v King James Version iz leta 1611.

V letu 1994/1995 je Britanska knjižnica postavila na ogled Krščanske grške spise, ki jih je prevedel William Tyndale in so bili v celoti objavljeni leta 1526. Natisnjeni so bili med njegovim izgnanstvom v Wormsu v Nemčiji. Knjigo je knjižnica kupila od Angleškega bristolskega baptističnega kolidža za skoraj 1,600.000 ameriških dolarjev. Menili so, da je to edini ohranjeni celotni izvod tega prevoda. Nekoč so namreč večino od približno 3000 knjig, pritihotapljenih v Anglijo, na pobudo londonskega škofa, sežgali. Vendar pa so našli še en celotni izvod te knjige v stuttgarski knjižnici v Nemčiji. Stoletja so jo napačno označevali in vedno znova spregledali, kljub temu pa se je ohranila ne le v prvotni vezavi, temveč tudi z dragoceno naslovno stranjo. (glej Jehovove priče 1998a: 15)

5.1.2 Od 17. stoletja pa do danes

Razsvetlensko 18. stoletje ponavadi razumemo kot dobo, ki se je odvrnila od krščanstva in s tem seveda tudi od Svetega pisma. V določenem smislu je to nedvomno bil čas, ko se je začela kriza zahodne Cerkve, drama sekularizacije. Na kolektivni ravni je to stoletje bilo priča razpada občutka za svetost Bibličnega besedila. Vendar pa je nevarno prenašati vrednotenje razsvetlenskega radikalizma male skupine intelektualcev na celo obdobje. Po ocenah zgodovinarjev se je okrog leta 1790 bogoslužja redno udeleževalo 90 odstotkov ljudi. (glej Kocijančič "in drugi" 1996: 131) Kljub dejanskemu upadu verskega tiska se je izdajanje Svetega pisma še povečalo, nastajali so številni prevodi in komentarji, in to v Evropi, ki je bila še na pol nepismena. Cansteinnsche Bibelanstalt je

na primer v tem stoletju izdal 2.000.000 Starih zavez v več kot 380 izdajah in več kot milijon Novih zavez. (glej Kocijančič "in drugi" 1996: 131)

Stoletji sedemnajsto in osemnajsto sta se torej odlikovali tudi po tem, da se je marsikje razmahnilo branje Biblije. Biblija je takrat imela še zlasti močan vpliv v Angliji. Biblijske zgodbe in nauki so v bistvu prežemali misli vsakega v deželi, kralja pa tudi preprostega dečka za plugom. Toda Biblijin vpliv je segal še dlje. Anglija je bila tiste dni pomorska trgovska in kolonialistična sila. Nekateri Angleži so tako na svoja potovanja jemali tudi Biblijo, kar je položilo temelje razširjeni biblijski dejavnosti. Proti koncu 18. stoletja je v Angliji Biblija nekatere spodbudila, da so začeli razmišljati o duhovnih potrebah domačinov v oddaljenih deželah britanskega imperija. Tako je William Carey, misijonar, odplul proti Indiji leta 1793. Njegovo delo je bilo neverjetno, prevedel je Biblijo, deloma oziroma v celoti, v kar 35 indijskih jezikov. (glej Jehovove priče 1997e: 8, 9)

Misijonarji so ugotovili, da je njihov najosnovnejši pripomoček Biblija v jeziku domačinov. Zanimivo je, da je gibanje, ki je Biblijo razširilo po vsem svetu, nevede začela 16-letna Valežanka, Mary Jones. Mary je leta 1800 bosa prehodila 40 kilometrov, da bi pri duhovniku kupila Biblijo v valežanščini. Šest let je varčevala denar in ko je zvedela, da so Biblije že razprodane, je vsa strta hudo zajokala. Duhovnika je to tako zelo ganilo, da ji je odstopil svojo. Duhovnik je nato pomislil še na mnoge druge, ki so Biblijo potrebovali, pa se je o problemu pogovoril s prijatelji v Londonu. Tako je bila leta 1804 ustanovljena Britanska in inozemska biblična družba. Njen namen je bil priskrbeti ljudem Biblije v njihovem jeziku, ki si jih bodo lahko privoščili in ki bodo brez opomb in komentarjev. Začetno navdušenje se je hitro širilo in tako so bile do leta 1813 že ustanovljene pridružne družbe v Nemčiji, na Nizozemskem, Danskem in v Rusiji. Sčasoma so biblične družbe nastale še v drugih deželah. (glej Jehovove priče 1997e: 9)

Adoniram Judson, ki je leta 1835 dokončal prevod Biblije v burmanščini, je o tem, kakšne ovire so imeli prevajalci, leta 1819 napisal: »Ko se učiš jezika, ki ga govorijo ljudje na drugem koncu sveta, ljudje, katerih izrazni vzorec ti je čisto nov ter katerih črke

in besede so popolnoma, do najmanjše podrobnosti razlikujejo od vsakega jezika, s katerim si se kdaj srečal, ko se moraš brez vsakega slovarja ali tolmača naučiti vsaj nekaj jezika, da si lahko dobiš pomoč domačega učitelja – temu se resnično reče delo« (Jehovove priče 1997e: 9)!

Začetek 19. stoletja, ki nam je podarilo številne zanimive prevode Svetega pisma v najrazličnejše jezike, na miselnem področju zaznamujeta po eni strani romantika s svojim odkritjem lepote hebrejske literature (J. G. Herder) in novo ovrednotenje njene zgodovinskosti (W.M.L. de Wette), po drugi strani pa veliki sistem nemškega idealizma, ki so v marsičem opredelili smer razvoja biblicistike v tem stoletju (W. Vatke, J. Wellhausen, D. Strauss, F. C. Baur). Ob zatonu idealizma se je uveljavila pozitivistična »znanost«, ki je na podlagi raziskovanja orientalskih književnosti in zgodovine religije poskusila določiti mesto Biblije. (glej Kocijančič "in drugi" 1996: 149)

V 19. so se zvrstile velike družbene polemike in Biblija je v njih tu in tam odigrala glavno vlogo. Tako je Ruska biblična družba, na primer, začela delovati pod pokroviteljstvom cesarja in Ruske pravoslavne cerkve, toda sčasoma sta se slednja odločila, da Družbo prepovesta. Poleg tega so že kako leto prej ti Družbeni nasprotniki zažgali na tisoče Biblij. Pravoslavna duhovščina si je odtlej vneto prizadevala končati tisto, kar so zgodnji kristjani s takšnim zanosom začeli, širjenje Biblije po vsem svetu. Ti pravoslavni voditelji so v 19. stoletju trdili, da Biblija ogroža oblast Cerkve in države. Toda ironija: nastajajočemu političnemu revolucionarnemu gibanju pa Biblija ni predstavljala grožnje obstoječi oblasti, temveč sredstvo, s katerim Cerkev in država držita ljudi v podrejenem položaju. Tako sta Biblijo napadali obe strani.

Leta, ki so sledila, so s sabo prinesla tudi vse več naraščujočih 'intelektualskih' napadov na Biblijo. Tako se je leta 1831 Charles Darwin z ladjo odpravil na pot, ki je na koncu pripeljala do teorije o evoluciji. Leta 1848 sta Marx in Engels izdala komunistični manifest, ki je krščanstvo opisal kot sredstvo zatiranja. Poleg tega je v tem času višja kritika postavila pod vprašaj verodostojnost Svetega pisma in zgodovinski obstoj biblijskih osebnosti, celo samega Jezusa. Toda nekateri ljudje so kljub takšnim teorijam

iskali način, kako strokovno potrditi verodostojnost Biblije. Eden teh je bil nadarjen nemški jezikoslovec Konstantin von Tischendorf.

Da bi našel stare biblijske rokopise, je Tischendorf prepotoval Bližnji vzhod in leta 1859 v nekem samostanu ob vznožju Sinaja našel takrat najstarejši celotni prepis Krščanskih grških spisov. Poznan je kot Codex Sinaiticus in je bil verjetno dokončan kakih 50 let pred tem, ko je Hieronim končal latinsko Vulgato. Sinaiticus je bil eden najstarejših rokopisov v izvornem jeziku, zato ni le odkril, da so se Grški spisi v glavnini ohranili nespremenjeni, temveč je tudi pomagal učenjakom najti napake, ki so se vtihotapile v poznejše rokopise. (glej Jehovove priče 1997e: 11)

Po Tischendorfu je prišlo na dan še več rokopisov. Vseh znanih rokopisov Hebrejskih spisov je danes že okoli 6.000, Grških pa več kot 13.000. Tako so se s primerjalnim preučevanjem lahko dokopali do besedila, kakršno je bilo tisto v izvornem jeziku in mu je bilo mogoče zato popolnoma zaupati. Učenjak F. F. Bruce je to takole povedal: »V nobenem od teh različnih besedil ni zaslediti sprememb kakega bistvenega zgodovinskega dejstva ali krščanske vere in običajev« (Jehovove priče 1997e: 11). Prevajanje Biblije se je tako nadaljevalo in to v vedno več jezikov.

Leta 1881 je skupina biblijskih učiteljev in učencev, krščanske verske skupnosti Jehovovih prič, ustanovila družbo, ki je pozneje dobila ime Watch Tower Bible and Tract Society. Sprva so razdeljevali Biblije drugih bibličnih družb, med drugimi tudi Tischendorfove Grške spise. Leta 1890 pa so se lotili neposredno izdajanja Biblije in prevzeli pokroviteljstvo za prvo od izdaj. Leta 1926 je Družba začela Biblije tiskati v svojih tiskarnah. Ker je nastala potreba po sodobnejšem prevodu Biblije, so se leta 1946 lotili novega prevoda Svetega pisma. Sestavili so prevajalski odbor, da bi izdelali New World Translation of the Holy Scriptures v angleščini. Izšel je v šestih zvezkih v razdobju od 1950. do 1960. leta. Prvi so izšli Krščanski grški spisi. Po letu 1963 je bil New World Translation preveden še v nadaljnih 27 jezikov, prevaja pa se še naprej v druge. (glej Jehovove priče 1997e: 11)

Biblija je bila v teh stoletjih, v celoti ali deloma, natisnjena v najmanj štirih milijardah izvodov in v več kot dva tisoč jezikih, ki jih govori precej več kot 90 odstotkov svetovnega prebivalstva!

5.2 ZANIMIVOSTI O PREVAJANJU BIBLIJE IZ RAZLIČNIH DEŽEL

5.2.1 Kasidorjev dosežek: Biblija v enem zvezku

Zgodnji kristjani so si prizadevali razmnožiti Biblijo in tako so prednjačili v rabi kodeksa – knjige, ne zvitka. Vendar izdaje v enem zvezku, v katerem bi bile vse biblijske knjige, niso takoj začeli izdelovati. Pomemben korak k širokemu izdelovanju Biblije v enem zvezku je v šestem stoletju naredil Flavij Kosidor.

Flavij Magnus Avrelij Kosidor se je rodil okrog 485-490 n.š. v bogati družini v Kalabriji, na jugu današnje Italije. Ko je imel približno 60 ali 70 let, je blizu domačega mesta Squillace v Kalabriji ustanovil samostan in knjižnico Vivarium. Ena od Kasidorjevih glavnih skrbi je bila ta, da bi Biblijo naredil dostopno ljudem.

Po Kasidorjevem mnenju», piše zgodovinar Peter Brown, »bi se morala vsa latinska literatura vpreči v prenašanje Svetega pisma naprej. Vsa sredstva, ki so jih prej uporabljali pri branju in prepisovanju klasičnih besedil, naj bi sedaj uporabili za to, da bi razumeli Pisma in jih spretno prepisovali. Latinska kultura naj bi se zavrtela v orbito okrog velikega sonca Božje Besede, kakor kak nanovo oblikovan planetni sistem (Jehovove priče 2001a: 29).

Kasidor je v samostanu Vivarium zbral prevajalce in slovničarje, da bi kritično primerjal rokopise celotne Biblije ter vodil ves zahtevni postopek urejanja. Delo je zaupal le peščici izučenih mož. Ti niso smeli prenašljivo popravljati tega, kar se jim je zdela pisarska napaka. Če je bilo kako slovnično vprašanje, so stare biblijske rokopise šteli za bolj avtoritativne kakor takrat sprejeto rabo latinščine. Kot je zapisano v The Cambridge History of the Bible, je Kasidor rekel: »Slovnične nenavadnosti [...] se mora ohraniti, saj

besedilo, za katero se ve, da je navdihnjeno, ne more biti podvrženo okvaram. [...] Ohraniti je treba tudi biblijsko izražanje, metafore in idiome, čeprav bi bili po merilih latinščine čudni, in isto velja za hebrejske oblike lastnih imen« (Kasiodor v Jehovove priče 2001a: 29).

Prepisovalcem v samostanu Vivarium je bilo naročeno, naj izdelajo vsaj tri posebne izdaje Biblije v latinščini. V eni od teh, ki je bila v devetih zvezkih, je najbrž bilo starolatinsko besedilo, prevod iz poznega drugega stoletja. Druga izdaja je vsebovala latinsko Vulgato, ki jo je Hieronim končal približno ob začetku petega stoletja. Tretjo, Codex Grandior, kar pomeni »večji kodeks«, so vzeli iz treh biblijskih besedil. Pri zadnjih dveh izdajah so združili vse biblijske knjige v eno samo knjigo. Kasiodor je, kot se zdi, prvi izdelal latinski Bibliji v enem zvezku, in ju imenoval pandectae. (Celotne Biblije v grščini so bile že v obtoku od četrtega oziroma petega stoletja.) Brez dvoma je uvidel praktičnost združitve vseh biblijskih knjig v eno knjigo ter tako odpravil zamudno obračanje k več knjigam.

Po Kasiodorjevi smrti se je v samo nekaj desetletjih izdelalo še tri druge cele Biblije v eni knjigi. Izmed teh se je ohranil samo orjaški rokopis, imenovan Codex Amiatinus. Ima 2060 strani iz telečjega usnja, od katerih vsaka meri 51 x 33 centimetrov. Skupaj s platnicami je debel 25 centimetrov in tehta več kot 34 kilogramov. Je najstarejša še obstoječa celotna Biblija v latinščini v eni knjigi. Kodeksu je 1887. leta določil identiteto ugledni bibličist 19. stplettja, Fenton J. A. Hort, ki je izjavil: »To čudo [rokopisov] pusti celo na sodobnem opazovalcu vtis, ki je že blizu strahospoštovanja« (Hort v Jehovove priče 2001a: 30).

Izvirni Codex Grandior, ki ga je dal narediti Kasiodor, je danes izgubljen. Imel pa je velik vpliv svoje dni, saj so od Kasiodorjevih dni naprej prepisovalci in tiskarji vse raje izdelovali Biblijo v enem zvezku. Njegov anglosaksonski potomec, Codex Amiatinus, se je ohranil in je od leta 1782 pa še do danes v knjižnici Biblioteca Medicea Laurenziana v Firencah, v Italiji, kot ena najbolj cenjenih lastnin. (glej v Jehovove priče 2001a: 30)

5.2.2 Ciril in Metod

»Naš narod je krščen in vendar nimamo nobenega učitelja. Ne razumemo grščine niti latinščine. [...] Ne razumemo pisnih znakov niti njihovega pomena; zato nam pošljite učitelje, ki nam lahko razodenejo besede Svetega pisma in njihov pomen«, je leta 862. n.š. knez Rastislav z Moravskega (danes vzhodna Češka) poslal bizantinskemu cesarju Mihaelu III. prošnjo (Jehovove priče 2001: 28). Cesar se je odločil na Moravsko poslati brata Metoda (825-885 n.š.) in Cirila (827-869 n.š.), ki sta se rodila v plemiški družini v Solunu (dvojezičnem mestu) v Grčiji in tako obvladala dva jezika, grščino in eno obliko slovanščine.

Ciril se je v mesecih pred odhodom za misijo pripravil tako, da je za Slovane sestavil pisavo, saj je imel ostro uho za fonetiko. Tako si je z grškimi in hebrejskimi črkami prizadeval za vsak glas v govoru v slovanščini priskrbeti svojo črko (glagolica, cirilica). Hkrati se je lotil hitrega prevajanja Biblije. Iz grščine je v slovanščino najprej prevedel prvi stavek v Janezovem evangeliju in nato prevedel štiri evangelije, Pavlova pisma in knjigo Psalmov. (glej v Jehovove priče 2001b: 29, 30)

Leta 863 n.š. sta Ciril in Metod začela misijonariti na Moravskem in tam so ju pristrčno sprejeli. Pri svojem delu sta skupino domačinov učila novo sestavljeno slovansko pisavo, poleg tega pa prevajala biblijska in bogoslužna besedila. Vendar ni šlo vse zlahka. Frankovska duhovščina na Moravskem je silovito nasprotovala rabi slovanščine. Oklepali so se trojezične teorije, češ da so za rabo pri bogoslužju sprejemlive samo latinščina, grščina in hebrejščina. Brata sta v upanju, da bi za njun novo razvit pisni jezik dosegla podporo papeža, leta 867 n.š. odpotovala v Rim. Na poti sta se Ciril in Metod v Benetkah zopet spoprijela s skupino trojezičnih latinskih duhovnikov. Srednjeveški pisec življenjepisa o Cirilu nam pove, da so se tamkajšnji škofi, duhovniki in menihi spravili nanj »kot vrane na sokola« (Jehovove priče 2001b: 30).

Pripoved pravi, da jim je Ciril v odgovor navedel Prvi list Korinčanom 14:8,9: »Saj tudi, če da trobenta nerazločen glas, kdo se pripravi za boj? Tako tudi z vami: če z jezikom ne

govorite razumljive besede, kako bodo umeli, kaj pravite? V zrak boste govorili.« Ko sta brata prispela v Rim, ju je papež Hadrijan II. popolnoma podprl pri njuni rabi slovanščine. Po nekaj mesecih je Ciril umrl, Metod pa se je vrnil na Moravsko. Čeprav je papež izročil Metodu pisma, s katerimi je odobril rabo slovanščine in njega postavil za nadškofa, je Metod še naprej doživljal nasprotovanja s strani frankovske duhovščine in sicer tako močno, da so ga dali zapreti v neki samostan za dve leti in pol. Metod se je uspešno branil pred obtožbami krivoverstva in naposled pri papežu Janezu VIII. dosegel bulo z izrecnim pooblastilom za rabo slovanščine v cerkvi. Papež Janez Pavel II., je za Metoda dejal, da je svoje življenje preživel »med potovanji, pomanjkanjem, trpljenjem, sovražnostjo in preganjanjem, [...] celo dobo neusmiljenega ujetništva« (Pavel II. v Jehovove priče 2001b: 30).

Metod je kljub nepopustljivemu odporu s pomočjo nekaterih stenografov do konca prevedel še preostanek Biblije v slovanščino. Po izročilu je to velikansko nalogo opravil v samo osmih mesecih. Ni pa prevedel apokrifnih knjig Makabejcev. Danes ni lahko točno presoditi kakovosti prevoda Cirila in Metoda. Obstaja le še nekaj izvodov rokopisov, ki izvirajo blizu časa prvotnega prevoda. Ko jezikoslovci proučujejo te redke zgodnje primerke, ugotavljajo, da je bil prevod natančen in je prinašal naravno svežino. V delu Our Slavic Bible piše, da sta brata »morala ustvariti veliko novih besed in izrazov [...] In to sta storila neverjetno natančno [...] ter slovanski jezik odprla bogastvu besedja, ki mu ni bilo primere« (Our Slavic Bible v Jehovove priče 2001b: 31).

Ko je Metod leta 885 n.š. umrl, so frankovski nasprotniki izgnali Metodove učence z Moravskega. Ti so se zatekli v Češko, južno Poljsko in Bolgarijo. Delo Cirila in Metoda se je tako preneslo naprej in se pravzaprav razširilo. Slovanski jezik, ki sta mu brata dala pisno in trajnejšo obliko, pa je napredoval, se razvijal in iz njega so nastale različne variante. Danes družina slovanskih jezikov obsega 13 ločenih jezikov in številna narečja. Pogumno prizadevanje Cirila in Metoda pri prevajanju Biblije je poleg tega obrodilo sadove v obliki različnih slovanskih prevodov Svetega pisma, ki so danes na razpolago. Milijoni, ki govorijo te jezike, doživljajo koristi, saj imajo Božjo Besedo v svojem jeziku.

5.2.3 Gutenberg

Največja iznajdba zadnjega tisočletja, ki je najbolj vplivala na življenja ljudi, je mehanizacija tiska. Odkritje prve praktične metode tiskanja pripisujejo Johannesu Gensfleischu zur Laden, bolj znanemu kot Johannes Gutenberg (1397-1468).

Večino knjig so do tedaj razmnoževali s prepisovanjem, za kar je bila potrebna marljivost in čas. Tiskati so poskušali z ročno izrezanimi lesenimi bloki. V vsakega od teh so vrezali po eno stran pisanja. Kitajec Pi Šeng je za tiskanje celo naredil posamezne črke iz gline. V Koreji pa so v državnih tiskarnah tiskali s črkami iz bakra. Toda za tiskanje s premičnimi črkami – posameznimi črkami, ki bi se jih lahko za vsako novo stran preuredilo – je bilo treba veliko črk in do tedaj ni še nihče razvil načina izdelave takšnih črk. To je čakalo na Gutenberga. (glej v Jehovove priče 1998b: 17)

Kot izkušeni kovinar je uvidel, da bi bilo tiskanje s premičnimi črkami najlažje, če bi bile črke iz kovine in ne iz gline oziroma lesa. Morale bi biti vlite v kalup, ne pa izrezane oziroma pečene v peči. Potreboval je kalupe za ulitje 26 črk svoje abecede (za male in velike črke), pa še za dvojne črke, ločila, znake in številke. Izračunal je, da vsega skupaj potrebuje 290 različnih znakov, in vsakega od teh v mnogih primerkih. (glej v Jehovove priče 1998b: 17)

Gutenberg je za slog svoje knjige izbral latinščino v gotskih črkah, enako kakor menihi, ki so prepisovali Biblijo. Uporabil je svoje izkušnje iz kovinarstva in v majhne jeklene bloke vrezal zrcalno podobo vsake črke in simbola oziroma reliefno podobo v jekleno površino. S tem jeklenim vtiskalom so potem vtisnili podobo v majhen del mehkejše kovine, v baker ali bron. Nastala je prava podoba črke, vtisnjena v mehkejšo kovino – matrica. Naslednja stopnja je bil ulivni kalup, česar se je domislil Gutenberg. Kalup je bil velik kakor človekova pest ter zgoraj in spodaj odprt. Matrico za črko so namestili na dno kalupa, od zgoraj pa so vlili staljeno zlitino. Zlitina iz kositra, svinca, antimona in bizmuta se je hitro ohladila in strdila. (glej v Jehovove priče 1998b: 17, 18)

Na zlitini, ko so jo vzeli iz kalupa, je tako na enem koncu nastala dvignjena zrcalna podoba črke; poimenovali so jo tiskarska črka. Postopek so ponavljali toliko časa, dokler niso izdelali potrebne količine določene črke. Nato so matrico vzeli iz kalupa in vanj vstavili drugo, za naslednjo črko. Tako so lahko hitro izdelali potrebno količino tiskarskih črk za vsako črko in simbol. Vse tiskarske črke so bile enako velike, prav kakor je hotel Gutenberg. Potem so lahko začeli tiskati. Gutenberg je izbral biblijski odlomek, ki ga je hotel natisniti. Na vrstičniku, ki ga je držal v rokah, je iz tiskarskih črk sestavil besede, besede pa v vrstice besedila. Vsako vrstico so uravnali, tako da so bile vse enako dolge. S pomočjo čolna je vrstice sestavil v stolpec besedila, po dva stolpca na vsako stran. To stran besedila so nato namestili na ploščo stiskalnice in namazali s črnilom. S stiskalnico so črnilo prenesli s tiskarskih črk na papir. Tako je nastala tiskana stran. Uporabili so še več črnila in papirja ter postopek ponavljali, dokler niso natisnili željenega števila izvodov. Ker so bile tiskarske črke premične, so jih lahko ponovno uporabili in sestavili novo stran besedila. (Jehovove priče 1998b: 18)

V Gutenbergovi delavnici je delalo od 15 do 20 ljudi, in ti so leta 1455 dokončali prvo tiskano Biblijo. Izdelali so okrog 180 izvodov. Vsaka Biblija je imela 1282 strani s po 42 vrsticami v dveh stolpcih. V drugih delavnicah pa so jim potem vsak izvod Biblije zvezali v dva zvezka in ročno okrasno poslikali naslove in prvo črko vsakega poglavja. Pri tem, da so lahko natisnili Biblijo, so potrebovali 2600 tiskarskih črk oziroma znakov. Če predpostavimo, da je imel Gutenberg šest črkostavcev in da je vsak naenkrat delal po tri strani, potem bi bilo potrebno kar kakih 46.000 tiskarskih črk. Tako je bil Gutenbergov ulivni kalup ključ za tisk s premičnimi črkami. Ko so ljudje te Biblije med seboj primerjali, so osupnili, saj je bila vsaka beseda na istem mestu. Kaj takega pri ročno pisanih besedilih ni bilo mogoče. Günther S. Wegener piše, da je 42-vrstična Biblija »tako enotna in simetrična, skladna in lepa, da tiskarji to mojstrovino občudujejo že stoletja« (Wegener v Jehovove priče 1998b: 18).

Gutenbergov izum se je hitro širil. Do leta 1500 so tiskali že v 60 nemških mestih in 12 drugih evropskih državah. »Razvoj tiska je pomenil komunikacijsko revolucijo. V nadaljnih 500 letih so zelo izboljšali mehaniko tiskanja, toda temeljni

postopek je v bistvu ostal enak,« pravi The New Encyclopædia Britannica (The New Encyclopædia Britannica v Jehovove priče 1998b: 19). Pred Gutenbergom je bilo v Evropi le nekaj tisoč rokopisov, 50 let po njegovi smrti pa že na milijone knjig. Brez mehaniziranega tiska se v 16. stoletju ne bi začela reformacija. Biblijo so prevedli v angleščino, češčino, francoščino, italijanščino, nemščino, nizozemščino, poljščino in ruščino ter jo zaradi tiska zlahka izdajali v desettisočih izvodih. Martin Luther se je tiska dobro okoristil pri širjenju svojega sporočila. Njegov trud je bil uspešen, medtem ko drugim, ki so živeli pred Gutenbergom, to ni uspelo. Ni presenetljivo, da je Luther za tisk rekel, da je to Božji način »širjenja prave vere po vsem svetu« (Jehovove priče 1998b: 19)!

Do danes se je ohranilo 49 Gutenbergovih Biblij v raznih krajih po Evropi in Severni Ameriki. Ko so v Gutenbergovem muzeju v Mainzu (rojstnem kraju Gutenberga) leta 1978 dobili en izvod Biblije, so morali zanjo plačati 3,7 milijona nemških mark. Ta Biblija pa je sedaj vredna še nekajkrat toliko. Profesor Helmut Presser, je povedal, zakaj je Gutenbergova Biblija edinstvena. Prvič: Gutenbergova Biblija je bila prva knjiga na Zahodu, natisnjena s premičnimi črkami. Drugič: je prva natisnjena Biblija. Tretjič: je izredno lepa. Profesor je še dodal, da v Gutenbergovi Bibliji vidimo »gotico na njenem vrhuncu« (Presser v Jehovove priče 1998b: 19). Ljudje vseh kultur imamo koristi od tega, ko je Gutenberg združil ulivni kalup, zlitino, črnilo in tiskarski stroj ter tako mehaniziral tisk in obogatil svet.

5.2.4 Jiménez de Cisneros in Komplutenski poliglot

Po izbruhu revolucije v izdajanju Biblije, ko je Gutenberg izumil tiskarski stroj, se je med prevajalci in učenjaki pojavila potreba po Bibliji v izvirnih jezikih ter po izboljššanem latinskem prevodu. Leta 1502 je kardinal Jiménez de Cisneros, politični in duhovni svetovalec španske kraljice Izabele I., sklenil izpolniti te potrebe z eno samo publikacijo. To zgodovinsko prevajalno orodje je zaslovelo kot Komplutenski poliglot. Cisneros se je namenil izdelati Poliglot oziroma večjezično Biblijo, ki bi vsebovala najboljša besedila v hebrejščini, grščini in latinščini, nekateri deli pa bi bili tudi v aramejščini. Tiskanje je še

bilo v povojih, zato bi bil ta dosežek tudi mejnik v tiskarstvu. (glej v Jehovove priče 2004a: 28)

Cisneros se je svoje velikanske naloge lotil z obsežnim odkupovanjem staroveških hebrejskih rokopisov, ki jih je bilo v Španiji mnogo. Poleg tega je zbiral različne grške in latinske rokopise. Ti so bili temelj Poliglotovega besedila. Zbiranje in urejanje besedila je zaupal skupini učenjakov z novo ustanovljene univerze v kraju Alcalá de Henares v Španiji. K sodelovanju je med drugimi povabil tudi Erazma Rotterdamskega, toda slavni jezikoslovec je povabilo odklonil. Učenjaki so za to velikansko delo zbiranja in urejanja besedila potrebovali deset let. Še nadaljne štiri leta pa je vzelo, da so ga natisnili. Španski tiskarji so se srečali z goro tehničnih težav, saj niso imeli na voljo nobenih hebrejskih, grških niti aramejskih črk. Zato je Cisneros uvrstil na seznam sodelujočih tudi tiskarskega mojstra Arnalda Guillerma Brocaria, da je izdelal črke v teh jezikih. Leta 1514 so tiskarji končno pričeli tiskati. Desetega julija 1517, samo štiri mesece pred kardinalovo smrtjo, so dokončali šest zvezkov Poliglota. Natisnili so kakih šesto izvodov celotne Biblije – presenetljivo prav takrat, ko je bila španska inkvizicija na svojem višku. (Šesto izvodov so natisnili na papir, šest pa na pergament. Leta 1984 so naredili še določeno število ponatisov.) (glej v Jehovove priče 2004a: 28)

Na vsaki strani Poliglota je bilo pravo bogastvo podatkov. V štirih zvezkih s Hebrejskimi spisi je bilo na sredi vsake strani natisnjeno Vulgatino besedilo. Hebrejsko besedilo je oblikovalo zunanji stolpec, grško z medvrstičnim prevodom v latinščino pa notranjega. Na robu je bil pripisan koren mnogih hebrejskih izrazov. Na spodnjem delu vsake strani petih Mojzesovih knjig pa so izdajatelji dodali še Targum of Onkelos (aramejsko preubeseditev prvih petih biblijskih knjig), skupaj s prevodom v latinščino. (glej v Jehovove priče 2004a: 29)

Peti zvezek Poliglota vsebuje Grške spise v dveh stolpcih. V enem je grško besedilo, v drugem pa ustrežni latinski prevod Vulgate. Zvezo med besediloma v obeh jezikih so nakazovale pripisane majhne črke, ki so bralca usmerjale na besedo z enakim pomenom v drugem stolpcu. Grško besedilo Poliglota je prva celotna zbirka Grških spisov ali Nove

zaveze, ki so jo kdaj natisnili. Kmalu zatem pa je izšla še Erazmova Nova zaveza. Učenjaki so tako skrbno korigirali besedilo petega zvezka, da se je v njem pojavilo samo 50 tiskarskih napak. Zaradi takšne tankovestnostne skrbi pri pregledu so sodobni kritiki peti zvezek uvrstili nad znamenito grško Erazmovo besedilo. Elegantne grške črke so se lahko primerjale s preprosto lepoto starejših uncialnih rokopisov. R. Proctor je v svoji knjigi *The Printing of Greek in the Fifteenth Century* zapisal: »Španija si šteje v čast, da je izdelala svoje prve grške črke, ki so nesporno tudi najodličnejše grške črke, kar so jih kdaj oblikovali« (Proctor v *Jehovove priče* 2004a: 29).

Šesti zvezek Poliglota vsebuje različne pripomočke za preučevanje Biblije: hebrejski in aramejski slovar, prevod grških, hebrejskih in aramejskih imen, hebrejsko slovnico in latinsko kazalo za slovar. Zato ni presenetljivo, da je bil Komplutenski poliglot proglašen za »spomenik tipografski umetnosti in svetopisemski znanosti« (Jehovove priče 2004a: 29). Cisneros je upal, da bo to delo ponovno oživel preučevanje Svetega pisma, vendar ni imel nobene želje, da bi bila Biblija dostopna širši javnosti. Menil je, da je treba Božjo Besedo skrbno zaviti v tančico skrivnosti, daleč od dosega navadnega človeka. Prav tako je mislil, da bi moralo biti Sveto pismo strogo omejeno na tri staroveške jezike, v katerih je Bog dovolil izdelati napis nad glavo usmrčenega Jezusa. Kot je to zapisano v Svetem pismu, v Janezovem evangeliju 19: 20, »Ta napis so brali mnogi Judje, saj je bil kraj, kjer je bil Jezus pribit, blizu mesta, in je bil napisan po hebrejsko, latinsko in grško«. Zato v Komplutenskem poliglottu ni bilo nobenega prevoda v španščino. (glej v *Jehovove priče* 2004a: 29)

Tako je učenjaško delo skupine, ki je oblikovala Komplutenski poliglot, precej prispevalo k napredku svetopisemske izobrazbe. Ta publikacija je izšla v času, ko se je zaradi vse večjega zanimanja za Biblijo po vsej Evropi razplamtevala želja po tem, da bi jo prevedli v jezike ljudstva. Poliglot je bil še en člen v verigi pobud, ki so prispevale k prečiščenju in ohranitvi grškega ter hebrejskega besedila.

5.2.5 Martin Luther in njegova zapuščina

V reviji Time je pisalo, »da je bilo o Martinu Luthru napisanih več knjig kakor o katerem drugem človeku v zgodovini, razen seveda o njegovem gospodu, Jezusu Kristusu« (Time v Jehovove priče 2003a: 26). Leta 1983 so v nekaterih nemških mestih praznovali 500-letnico Luthrovega rojstva. Ta socialistična država ga je razglasila za izredno osebnost v nemški zgodovini in kulturi. Poleg tega je katoliški teolog v 1980-ih letih na kratko opisal Luthrov vpliv in pripomnil: »Po Luthru ni bilo nikogar, ki bi se lahko primerjal z njim« (Jehovove priče 2003a: 30).

Luther je s svojimi besedami in dejanji prispeval k rojstvu reformacije - verskega gibanja, ki je poznano kot najpomembnejša revolucija v človeški zgodovini. Tako je pomagal spremeniti versko podobo Evrope in spustil zastor nad srednjim vekom na tej celini. Položil je tudi temelj sodobnemu nemškemu knjižnemu jeziku. Njegov prevod Biblije je še vedno zdaleč najbolj priljubljen nemški prevod.

Nemški reformator dr. Martin Luther (rojen 10. novembra 1483 v Eislebnu, umrl tudi tam, 18. februarja 1546) je bil poleg svojega pridigarskega, profesorskega, cerkveno organizacijskega in apologetskega dela tudi izvrsten mojster peresa. Njegova zbrana dela v nemščini še vedno izhajajo v celi zbirki knjig in po izračunih bi nek bister prepisovalec potreboval za prepisovanje celih osemnajst let, da bi jih prepisal, seveda, če ne bi ob tem delu nič drugega delal.

Luthrovo literarno delo je sestavljeno iz prevajanja Svetega pisma, pisanja knjig, kot so katekizem, pesmarice, razprave in komentarji ter osebna korespodanca. Pisal je v latinščini in nemščini in že zelo zgodaj so bila njegova dela prevajana v druge jezike. (Kuzmič 1983: 374)

Luther je imel veliko predhodnikov, ki so bili nadvse pripravljeni dati Biblijo v roke ljudem in jo prevesti v domači jezik. Takšen človek je bil John Wyclif. Luther je imel tudi sodobnike in naslednike med radikalnimi reformatorji, ki so bili pripravljeni na razne

načine ne toliko reformirati cerkev kot jo preustvariti na podlagi duha iz časa pisanja Nove zaveze, kot so ga razumeli sami. Toda Luthrovo delo je bilo, vsaj za desničarsko večino med protestanti, bolj pomembno od njihovega. V boju v katerem se je sprva osredotočal le na vprašanja zaslug sholastične teologije in prodaje odpustkov, se je začel polagoma zanimati za načela interpretacije.

Tisoč let, tako se je zdelo, je cerkev varovala svoje teološke sisteme in institucije z avtoritativno eksegezo in s – pogosto preveč domišljjsko – alegorizacijo nerodnih besed v Pismu. Zdaj pa je reformator udaril tam, kjer je bil cerkveni oklep najtanjši. (glej v Grant in Tracy 2000: 116, 117) Zagovarjal je nauk o opravičenju oziroma rešitvi po veri in ne po delih ali pokori.

S preučevanjem Biblije, molitvijo in poglobljenim premišljevanjem je lahko bolje razumel, kako Bog gleda na grešnike. Spoznal je, da si Božje naklonjenosti ni mogoče prislužiti. Po nezasluženi dobrotljivosti jo lahko uživajo tisti, ki verujejo. Kot to piše v pismu Rimljanom 3:23,24,28: »Saj vsi grešijo in ne dosežajo Božje slave. In to, da so po njegovi nezasluženi dobrotljivosti po osvoboditvi z odkupnino, ki jo je plačal Kristus Jezus, razglašeni za pravične, je kakor brezplačen dar. Menimo namreč, da je človek razglašen za pravičnega po veri neodvisno od del po postavi«.

Kako je Luther prišel do sklepa, da je njegovo novo razumevanje pravilno, je komentiral Kurt Aland, profesor zgodnje cerkvene zgodovine in raziskovanja besedil Nove zaveze: »V mislih je šel skozi celo Biblijo, da bi ugotovil, ali lahko to novo spoznanje zdrži primerjavo z drugimi biblijskimi odlomki, in ugotovil je, da ga povsod podpirajo« (Aland v Jehovove priče 2003a: 26). Luther je bil nad prodajo odpustkov ogorčen, saj je vedel, da ljudje ne moremo sklepati kupčij z Bogom. Jeseni leta 1517 je napisal svojih znamenitih 95 tez, s katerimi je cerkev obtožil finančne, doktrinalne in verske zlorabe. V želji, da bi spodbudil k reformi, ne k uporu, je izvode svojih tez poslal mainškemu nadškofu Albrechtu in nekaj učenjakom. Mnogi zgodovinarji pravijo, da se je leta 1517 oziroma približno takrat rodila reformacija. (glej v Jehovove priče 2003a: 27)

Luther pa ni bil edini, ki ga je bolelo napačno ravnanje cerkve. Sto let pred njim je prodajo odpustkov obsodil češki verski reformator Jan Hus. In še pred Husom je Anglež John Wycliffe opozarjal, da nekateri cerkveni običaji niso svetopisemski. (glej v Jehovove priče 2003a: 27) Poleg Luthra so delovali še drugi reformatorji: A. Karlstadt, W. Linck, J. Strauss, K. Eberlin in C. Hedio – obsojali so finančne in oderuške dejavnosti tradicionalne cerkve in skušali na svetopisemski osnovi najti odgovore na družbena in gospodarska vprašanja svoje dobe ter s tem pripravljali pot ljudskemu gibanju. (Kuzmič 1983: 417)

Evropa je bila že več stoletij v rokah dveh mogočnih institucij: Svetega rimskega cesarstva in Rimskokatoliške cerkve. »Cesar in papež sta spadala skupaj kakor sonce in luna«, je pojasnil Hanns Lilje, nekdanji predsednik Svetovne luteranske zveze (Lilje v Jehovove priče 2003a: 27). Precej negotovosti je bilo le glede tega, kdo je sonce in kdo luna. Na začetku 16. stoletja sta se obe instituciji že nagibali k svojemu zatonu. Na obzorju pa se je že risala sprememba. Papež Leon X. se je na 95 tez odzval tako, da je Luthru zagrozil z izobčanjem, če ne bo preklical svojih trditev. Luthra so nato leta 1521 izobčili. Na potovanju nazaj v Wittenberg je Luther postal žrtev navidezne ugrabitve, za katero je poskrbel dobrotnik Friderik Saški. Tako ga sovražniki niso mogli več doseči. Luther je bil skrivaj odpeljan v samotni grad Wartburg, kjer si je zatem ubežnik pustil rasti brado in spremenil identiteto – postal je vitez Junker Jörg. V knjigi Welterbe Wartburg je pojasnjeno, da »je bil čas v Wartburgu med najproduktivnejšimi in najustvarjalnejšimi obdobji v njegovem življenju« (Welterbe Wartburg v Jehovove priče 2003a: 28).

Tam je končal eno svojih največjih stvaritev; v nemščino je na osnovi Erazmovega besedila prevedel Grške spise. To delo, ki ga je brez omembe svojega imena kot prevajalca objavil septembra 1522, je postalo znano kot Septembrska Biblija.⁷ Stala je en gulden in pol, toliko, kolikor je hišna pomočnica zaslužila v enem letu. Toda povpraševanje po tej Bibliji je bilo osupljivo veliko. V 12 mesecih je bilo natisnjenih

⁷ Pred Luthrovim prevodom je bilo že 62 prevodov Svetega pisma v nemščini. (Rozman, 1992: 322)

6000 izvodov v dveh izdajah, v naslednjih 12 letih pa jima je sledilo še vsaj 69 izdaj. (glej v Jehovove priče 2003a: 28)

Leta 1525 se je Martin Luther poročil z nekdanjo nuno, Katharino von Bora, in z njo imel šest otrok. Užival je tolikšen ugled kot svetovalec, da so se učenjaki, ki so gostovali v njegovi hiši, opremili s peresom in papirjem ter zapisovali njegove opazke. Te zapiske so zbrali in jih izdali v zbirki Luthers Tischreden (Luthrovo govorjenje pri mizi). To je bila nekaj časa druga najbolj brana knjiga v nemščini, takoj za Biblijo. Leta 1534 je Luther dokončal prevod Hebrejskih spisov. Znal je usklajevati slog, ritem in besedišče. Tako je nastala Biblija, ki je bila razumljiva navadnim ljudem. Luther je glede svoje metode prevajanja zapisal: »Pogovarjati bi se morali z materjo na njenem domu, otroki na ulici in navadnim človekom na tržnici in pazljivo poslušati, kako govorijo, zatem pa temu primerno prevajati« (Luther v Jehovove priče 2003a: 29). Luthrova Biblija je pomagala položiti temelj knjižnemu jeziku, ki so ga kasneje sprejeli po vsej Nemčiji.

5.2.6 Ženevska Biblija

Ženevska Biblija je izjemen prevod, ki je bil svojčas velika uspešnica. Zaradi svoje cenjene tekstovne točnosti in novosti v predstavitvi gradiva ter prelomu, je med ljudmi, ko so znali brati, postal zelo priljubljen. Angleška dramatika Shakespeare in Marlowe sta biblijske navedke v svojih delih citirala prav iz tega prevoda.

William Whittingham je s sodelavci leta 1560 izdal ta prevod Biblije, ki se je bral lažje kakor poprej natisnjeni prevodi. To je bila prva Biblija v angleščini, ki je imela besedilo razdeljeno na oštevilčene vrstice, kar se še danes uporablja pri vseh Biblijah. Imela je tudi živo pagino – nekaj ključnih besed na vrhu vsake strani, zato da se bralcu olajša iskanje določenega odlomka v besedilu. Poleg tega je bilo namesto v krepki gotici, ki posnema pisane črke, običajno natisnjena v jasno berljivi pisavi, podobno tisti, ki je še danes priljubljena v angleških Biblijah. Predhodne Biblije namenjene branju z govorniškega pulta v cerkvi, so bile natisnjene v velikem in nerodnem folio formatu. Ženevska Biblija

pa je bila nadsve prikladna za osebno branje in preučevanje ter bila cenovno veliko bolj dostopna. (glej v Jehovove priče 2004b: 12)

Ženevska Biblija se je na Škotskem hitro uveljavila kot standardni prevod. Zelo razširjena je bila tudi v Angliji in menda so prav ta prevod vzeli s seboj očetje romarji oziroma prvi angleški izseljenci, ko so leta 1620 odpotovali proti današnjim Združenim državam. Ženevsko Biblijo je zaneslo še v druge britanske kolonije, med drugim tudi v najbolj oddaljeno, Novo Zelandijo. Tam je leta 1845 en izvod te Biblije postal del zbirke guvernerja sira Georgea Greya. (glej v Jehovove priče 2004b: 13)

K dolgoletni priljubljenosti Ženevske Biblije med bralci so svoje prispevale tudi obsežne opombe. Te so prevajalci dodali, ker so se zavedali, da je biblijsko besedilo ponekod zelo zahtevno oziroma težko razumljivo. Takšne obrobne opombe niso bile nekaj novega. Tyndale jih je uporabil že leta 1534 v svoji Novi zavezi. Ženevska Biblija je bila tudi opremljena še z ilustracijami, predgovori in zemljevidi – vse za to, da bi se izboljšalo razumevanje. Poleg besedila je vsebovala še rodoslovna debla, povzetke in celo del, ki je spodbujal k dnevnemu branju Biblije. (glej v Jehovove priče 2004b: 13)

Hierarhija anglikanske cerkve je zasebno priznavala, da je prevod odličen, toda v javnosti mu je nasprotovala, ker je menila, da so obrobne opombe preveč radikalne. Takratni canterburyjski nadškof, Matthew Parker, jih je imenoval »raznovrstne kvarne opombe« (Parker v Jehovove priče, 2004b: 13). Kralj Jakob I. je zanje rekel, da so »zelo pristranske, neresnične, prevratniške« (Jakob I. v Jehovove priče 2004b: 13). Nič čudnega, ko pa nekatere opombe oporekajo božanski pravici kraljev. Kralj Jakob je leta 1604 v upanju, da bo Ženevsko Biblijo končno iztrebil iz Anglije, naročil nov prevod. Alistar McGrath, strokovnjak za zgodovino teologije, pravi, da »je bila največja ovira za Prevod kralja Jakoba, ki se je v sedemnajstem stoletju skušal uveljaviti, neusahljiva priljubljenost Ženevske Biblije« (McGrath v Jehovove priče 2004b: 13).

Ženevska Biblija je bila dolga leta priljubljena in na Škotskem je dolga leta ostala standardna Biblija. Nove izdaje tega prevoda so izhajale vse do leta 1644. »Preiskava

Biblije kralja Jakoba iz leta 1611 pokaže«, je komentirala Britanska in inozemska biblična družba, »da je na prevajalce [...] najbolj od vseh angleških prevodov vplivala prav Ženevska Biblija« (Britanska in inozemska biblična družba v Jehovove priče 2004b: 13). Prevod kralja Jakoba je iz te Biblije prevzel številne novosti v predstavitvi gradiva in prevodu. Tako je sčasoma Ženevsko Biblijo izpodrinila Avtorizirana verzija oziroma Prevod kralja Jakoba. Ne glede na to je Ženevska Biblija pustila svoj pečat. Utrla je pot Bibliji kralja Jakoba in tako tudi zagotovila, da so se določeni biblijski izrazi pojavili v književnosti in v angleškem prevodu.

5.2.7 Grčija močno nasprotovala prevajanju Biblije

V Grčiji, imenovani zibelka svobodne miselnosti, so se dolgo borili za prevod Svetega pisma v lasten jezik, natančneje vse do leta 1924, ko je bila prepoved uporabe Biblije v grščini preklicana. Morda bi kdo menil, da so grško govoreči ljudje v prednosti, saj je bil velik del Biblije prvotno napisan v njihovem jeziku. Vendar pa se sodobna grščina močno razlikuje od grščine v Septuagintinem prevodu Hebrejskih spisov in od tiste v Krščanskih grških spisih. Pravzaprav je v preteklih šestih stoletjih večino grško govorečih ljudi spoznala, da jim je biblijska grščina ravno tako težko razumljiva kot kakšen tuji jezik. Starejše izraze so nadomestile nove besede, spremenili pa so se tudi besedišče, slovnica in skladnja.

Zbirka grških rokopisov, ki segajo v čas od 3. do 16. stoletja, priča o prizadevanju, da bi se Septuaginto prevedlo v kasnejšo obliko grščine. V tretjem stoletju je Gregor, škof iz Neosezareje (ok. 213-ok. 270 n.š.), iz Septuaginte v enostavnejšo grščino prevedel knjigo Propovednik. V 11. stoletju je Jud Tobias ben Eliezer, ki je živel v Makedoniji, iz Septuaginte v vsakdanjo grščino prevedel dele Peteroknjižja. Pisal je celo s hebrejskimi črkami, da bi od tega imeli koristi makedonski Judje, ki so govorili le grško, vendar so brali hebrejsko pisavo. Celotno tovrstno Peteroknjižje je bilo leta 1547 izdano v Carigradu. Od leta 1543 do 1835 je v pogovorni grščini nastalo 18 prevodov Psalmov. Kot je pojasnil grški pisatelj Thomas Spelios, je pravoslavna cerkev dopustila, da je bila

večina ljudstva neizobraženih, tako »da bi jih zaščitila pred vdori islamske in rimskokatoliške propagande« (Spelios v Jehovove priče 2002a: 26).

Prvi prevod celotnih grških spisov v grščino je leta 1630 izdelal grški menih iz Kallipolisa, Maksim kallipolites, pod vodstvom Cirila Lukarisa, carigrajskega patriarha in tako imenovanega reformatorja pravoslavne cerkve. Toda znotraj cerkve, je imel Lukaris nasprotnike temu, da bi se prevajalo Biblijo v pogovorni jezik, in so ga zadavili kot izdajalca. Vseeno pa je bilo leta 1638 natisnjenih kakih 1500 izvodov Maksimovega prevoda. V odgovor na ta prevod je 34 let kasneje pravoslavna sinoda v Jeruzalemu razglasila, da Svetega pisma »ne bi smel brati kar kdor koli, ampak samo tisti, ki gledajo v globoke duhovne stvari, potem ko imajo za sabo primerne raziskave« (Jehovove priče 2002a: 27). To je pomenilo, da so Sveto pismo smeli brati le izobraženi duhovniki.

Leta 1703 je grški menih Serafim z otoka Lesbos poskusil v Londonu izdati popravljeno izdajo Maksimovega prevoda. Ko je angleški dvor prelomil svojo obljubo za denarno pomoč, je izdajo natisnil na lastne stroške. Serafim je poudaril, da bi Biblijo moral brati »vsak pobožen kristjan«, cerkvene duhovnike na visokih položajih pa je obtožil, »da želijo svoje slabo vedenje prikriti s tem, da puščajo ljudi v nevednosti« (Serafim v Jehovove priče 2002a: 27). Kot se je lahko pričakovalo, so ga njegovi pravoslavni nasprotniki v Rusiji dali aretirati in ga izgnali v Sibirijo, kjer je leta 1735 umrl.

Neki grški duhovnik, ki je govoril o hudi duhovni lakoti grško govorečih ljudi v tistem času, je glede kasnejše popravljene izdaje Maksimovega prevoda izjavil: »Grki so skupaj z drugimi to Sveto pismo sprejeli z ljubeznijo in hrepenjenjem. In so ga brali. Občutili so, kako se je bolečina znotraj njih pomirila, in njihova vera v Boga [...] je vzplamtela« (Jehovove priče 2002a: 27). Vendar so se njihovi duhovni voditelji bali, da bodo nesvetopisemska verovanja in dela duhovščine razkrinkana, če bo ljudstvo razumelo Biblijo. Zato je carigrajski patriarhat leta 1823 in ponovno leta 1836 izdal ukaz, naj se sežge vse izvode takšnih biblijskih prevodov. (glej v Jehovove priče 2002a: 27)

Kljub temu okolju silovitega nasprotovanja in iskrenega hrepenjenja po biblijskem spoznanju se je pojavila pomembna osebnost, ki je igrala ključno vlogo pri prevajanju Biblije v sodobno grščino. Ta pogumni človek je bil Neofitos Vamvas, ugleden jezikoslovec in znan biblicist, ki je na splošno veljal za enega od 'Učiteljev naroda'. Vamvas je jasno uvidel, da je bila za duhovno nepismenost kriva pravoslavna cerkev. Trdno je bil prepričan, da je za duhovno prebujenje naroda potrebno Biblijo prevesti v takratno pogovorno grščino. Leta 1831 je s pomočjo drugih učenjakov pričel prevajati Biblijo v knjižno grščino. Njegov celotni prevod je bil izdan leta 1850. Ker ga grška pravoslavna cerkev ni hotela podpreti, je pri objavi in širjenju svojega prevoda sodeloval z Britansko in inozemsko biblično družbo. Cerkev ga je označila kot »protestanta« in kmalu zatem so ga imeli za izobčenca. Ljudi pa je njegov prevod Biblije osupnil. Nekega kolporterja Britansko in inozemsko biblične družbe, ki je bil v manjši ladji blizu nekega grškega otoka, so »čolni polni otrok, ki so prišli po Biblije, tako oblegali, da je moral kapitanu naročiti, naj odrine na pot«, sicer bi moral vso zalogo razdeliti na enem kraju (Jehovove priče 2002a: 28)! Toda nasprotniki niso čakali križem rok.

Pravoslavni duhovniki so svarili ljudi pred takimi prevodi. V Atenah so Biblije zaplenili. Leta 1833 je pravoslavni škof na Kreti sežgal »Nove zaveze«, ki jih je našel v samostanu. En izvod je skrili neki duhovnik, svoj izvod pa so skrili tudi ljudje v bližnjih vaseh, dokler ni prelat zapustil otoka. Nekaj let kasneje na otoku Krfu je sveta sinoda grške pravoslavne cerkve Vamvasov prevod Biblije prepovedala. Biblije se ni smelo prodajati, obstoječe izvode pa so uničili. Na otokih Hios, Siros in Mikonos je sovražnost tamkajšnje duhovščine pripeljala do tega, da so Biblije sežgali. Vendar je bilo nadaljnje zatiranje biblijskega prevajanja še pred vrati. (glej v Jehovove priče 2002a: 28)

K širjenju Biblije v domačem jeziku je veliko prispevala tudi grška kraljica, Olga, ki je leta 1900 na lastne stroške izdala omejeno število Biblij. Leta 1901 je ugledni atenski časopis The Acropolis objavil Matejev evangelij, ki ga je v pogovorno grščino prevedel Aleksander Pallis, prevajalec, ki je delal v Liverpoolu v Anglji. Očitni motiv Pallisa in njegovih sodelavcev je bil 'izobraziti Grke' in »pomagati narodu priti« iz zatona (Jehovove priče 2002a: 29). Pravoslavni študentje teologije in njihovi profesorji so

prevod poimenovali »posmehovanjem narodovim najdragocenejšim relikvijam«, oskrumba Svetih spisov (Jehovove priče 2002a: 29). Carigrajski patriarh Joakim III. je izdal listino, v kateri je ta prevod obsodil. Spor je dobil politične razsežnosti in vojskujoče se politične stranke so ga nepošteno izkoristile.

Vpliven del atenskega tiska je začel napadati Pallisov prevod in zagovornike tega prevoda označil kot »ateiste«, »izdajalce« in »agente tujih oblasti«, ki nameravajo omajati grško družbo (Jehovove priče 2002a: 29). Skrajno konservativne skupine grške pravoslavne cerkve so nahujskale študente, da so od 5. do 8. novembra 1901 povzročali izgrede v Atenah. Napadli so uradniške prostore časopisa The Acropolis, krenili na dvor, zavzeli atensko univerzo in zahtevali odstop vlade. Na vrhuncu izgrediv je bilo v spopadih z vojsko ubitih osem ljudi. Naslednjega dne je kralj zahteval odstop nadškofa Prokopiosa in dva dni kasneje je odstopil celotni kabinet. Čez en mesec so študentje znova demonstrirali in javno sežgali izvod Pallisovega prevoda. Izdali so resolucijo proti širjenju tega prevoda in zahtevali stroge ukrepe za vsak takšen poskus v prihodnosti. To je služilo kot opravičilo za prepoved uporabe katere koli Biblije v sodobni grščini (glej v Jehovove priče 2002a: 29).

Prepoved uporabe Biblije v sodobni grščini so preklicali leta 1924. Od takrat naprej je grška pravoslavna cerkev popolnoma neuspešna pri svojem prizadevanju, da bi ljudi odvrnila od Biblije. Danes je v celoti ali delno na voljo približno 30 prevodov Biblije, ki so razumljivi povprečnemu Grku. Zelo koristen med njimi je grški prevod New World Translation of the Holy Scriptures, ki je bil izdan leta 1997 v korist 16 milijonom ljudem po vsem svetu, ki govorijo grški jezik. Ta prevod, ki so ga izdali Jehovove priče, predstavlja Božjo Besedo na lahko berljiv in razumljiv način ter se dosledno drži izvirnega besedila. (glej v Jehovove priče 2002a: 29)

Ta boj za Biblijo v sodobni grščini slika pomembno dejstvo. Jasno kaže, da kljub sovražnikovim človeškim prizadevanjem »Jehovova beseda [...] ostane za večno« (1. Petrov 1: 25, NW).

5.2.8 Slovenija in Biblija

Če predpostavljamo, da so se Slovenci kot narod oblikovali v okviru krščanske kulture, potem lahko rečemo, da so na Biblijo gledali kot na sveta besedila. Svetost teh besedil je bila na prostoru Slovenije od zgodnjega srednjega veka naprej izkušana kot razkritje v zgodovini uresničene odrešenjske volje Absolutnega ali Svetega in zato celostni vzorec zgodovinskega narodovega bivanja. Naši predniki so v Bibliji videli razkritje resnice bivajočega in navzočnosti njegovega Izvira ter končnega smisla, simbolno poročilo o svoji (pra)preteklosti, oznanilo prihodnjega upanja, zbirko brezpogojno zavezujočih modrostnih spisov in etičnih navodil. Biblija je zaznamovala njihovo književno ustvarjanje, oblikovala njihov jezik. Brali oziroma poslušali so jo privatno in občestveno, v družini in verski skupnosti. Kot knjigo knjig so jo skrbno prepisovali, tiskali, krasili in skrbno hranili. Tako današnje prevajanje in razumevanje Biblije sloni na presenetljivo bogatem izročilu.

V Sloveniji imamo razstavljenih približno 300 knjižnih spomenikov, ki segajo v različna časovna obdobja, vse od časa srednjeveških rokopisnih Biblij, bibličnih fragmentov, inkunabulov, nekaterih novoveških rokopisov, Biblij, ki so bile natisnjene v 16. stoletju in slovenske Biblije. (Kocijančič "in drugi" 1996: 10)

Ob naštevanju slovenskih Biblij navadno nimamo težav, ker na prvo mesto postavimo Dalmatinov prevod iz leta 1584. Za njim pride ob koncu 18. stoletja na vrsto prvi katoliški prevod, ki ga poimenujemo po Juriju Japlju. Sredi 19. stoletja se pojavi t.i. Wolfova Biblija, v petdesetih letih 20. stoletja pa nov prevod, ki ga večkrat poimenujemo kar Mariborski.

Primož Trubar (1508-1586) je svoj prvi prevod bibličnega odlomka objavil že 1550 v svojem Katekizmu, kjer beremo poročilo o stvarjenju iz 1. Mojzesove knjige. Le pet let kasneje je izdal prevod Matejevega evangelija (glej sliko 5.2.8.1). Nato je do leta 1577 prevedel vso Novo zavezo in prevod še izboljšal za novo izdajo v letu 1582. Takrat je

sicer Jurij Dalmatin (1547-1589) že prevedel celotno Biblijo, torej tudi Novo zavezo (Glej sliko 5.2.8.2).

Slika 5.2.8.1: Trubarjev Evangelij po Mateju

Vir: Svetopisemska družba Slovenije (2003): Svetopisemska razstava, II. prevajalski del.

Slika 5.2.8.2: Dalmatinova Biblija

Vir: Svetopisemska družba Slovenije (2003): Svetopisemska razstava, II. prevajalski del.

Odlomki iz evangelijev, ki so bili že bolj priročno natisnjeni so pa bili v Trubarjevem prevodu Lutrove Hišne postile. Edina knjiga Stare zaveze, ki jo je Trubar v celoti prevedel, je bila 1566 leta natisnjena Knjiga psalmov: Ta celi psalter Davidov. Zanimivo je, da so vsaj nekaj teh psalmičnih pesmi sto let pozneje molili tudi katoličani, ker jih je novomeški kanonik Matija Kastelec (1620-1688) leta 1682 ponatisnil v priročniku za molitve pri umirajočih, *Modus juvandi agonizantes*. (Kocijančič "in drugi" 1996: 26)

Trubar in Dalmatin nista imela lahko delo, ko sta prevajala Sveto pismo. Na razpolago jima je bil skromen besednjak, saj je slovenska abeceda nastala šele nekaj desetletij pred tem. Poleg tega si nista mogla pomagati s priročniki, saj slovenskih še ni bilo, stvari pa je še otežilo protireformacijsko gibanje. Ker so moža, ki je tiskal v Sloveniji, izgnali, so morali Biblijo natisniti na tujih tleh. Usnjeno vezane knjige prve celotne Biblije v

slovenskem jeziku, so morali pretihotapiti v Slovenijo v sodih, ki so bili označeni, da tvorijo igralne karte oziroma kramarsko blago. Dalmatin, ki je poskrbel za tajni prevoz Biblije, je v pošiljki poslal tudi prav posebej bogato vezan izvod za Trubarja, svojega prijatelja in svetovalca. Tako je Dalmatin v desetih letih, pri svojih komaj tridesetih letih, dosegel svoj cilj, da prevede in natisne celotno Biblijo. (glej v Jehovove priče 2001c: 14,15)

Kar je bil Martin Luter za Nemce, to je bil Primož Trubar za Slovence, in med njima bi lahko potegnili mnogo vzporednic. Ta vzporejanja pa moramo razširiti še na prekmurskega protestantskega rojaka Štefana Kūzmiča (1723-1779), katerega delo je potekalo v podobnih okoliščinah kakor Trubarjevo in je obrodilo trajne sadove v slovenski evangeličanski cerkvi, v skrajni konsekvenci pa je odločilno pripomoglo ohraniti slovensko narodno zavest prekmurskega prebivalstva. Luter, Trubar in Kūzmič so prevajali Sveto pismo v svoj jezik, bili goreči, dejavni oznanjevalci Božje besede, skrbeli za versko organiziranost protestantov, njihova literarna dejavnost pa je imela žlahtne in trajne sadove tudi na narodnostnem, jezikovnem in kulturnem področju okolja in naroda, med katerimi so delali. (Kuzmič 1983: 375)

Novo obdobje v stikih Slovencev z Biblijo je pomenila prva tiskana izdaja nedeljskega in prazniškega lekcionarja. Jezuit Janez Čandek (1581-1624) ga je pripravil iz Dalmatinove Biblije, ljubljanski škof Tomaž Hren (1560-1630) pa je 1612 poskrbel za natis v Gradzu. Slovenci so lahko odtlej povsod v enotnem prevodu pri maši poslušali Božjo besedo. Vrsta tiskanih lekcionarjev se nato ni pretrgala do naših časov. Že omenjeni Matija Kastelec je 1688 pripravil nov prevod Svetega pisma, ki pa je ostal v rokopisu. Prekmurski pastor Štefan Kūzmič (1723-1799) je 1771 leta objavil svoj prevod novozaveznih knjig: Nuovi zakon (Glej sliko 5.2.8.3). To knjigo so zaradi jezika sicer poznali le prekmurski Slovenci, vendar je bila večkrat ponatisnjena. V poznejših izdajah so v skladu s protestantskim izročilom Novi zavezi dodajali še prevod Psalmov: Knige zoltarske je 1848 prevedel Aleksander Terplan (1816-1858). (Kocijančič "in drugi" 1996: 27)

Slika 5.2.8.3: Küzmičev Nouvi zakon

Vir: Svetopisemska družba Slovenije (2003): Svetopisemska razstava, II. prevajalski del.

Prvi katoliški prevod celotnega Svetega pisma je v zadnjih desetletjih 18. stoletja oskrbela skupina ljubljanskih duhovnikov iz kroga škofa Karla Herbsteina. Njihov namen je bil vzoru janzenistov omogočiti vsem katoliškim vernikom, da bi sami brali in premišljevali biblična besedila. Prevajalsko in izdajateljsko delo je sprva vodil Jurij Japelj (1744-1807) (glej sliko 5.2.8.4), jezikovni mentor in prevajalec je bil Blaž Kumerdej (1738-1805). V skoraj dveh desetletjih, okoli leta 1800, je bilo prevajanje končano. (Kocijančič "in drugi" 1996: 27, 28)

Slika 5.2.8.4: Japljeva Biblija

Vir: Svetopisemska družba Slovenije (2003): Svetopisemska razstava, II. prevajalski del.

Tiska ni doživel niti prevod Biblije, ki ga je 1836 leta oskrbel štajerski jezikovni novotar Peter Danjko (1787-1873). Njegov prevod že sodi v novo skupino prevajalcev, ki so se Biblije lotili v prvi polovici 19. stoletja. Tiskan je bil samo prevod treh Mojzesovih knjig koroškega duhovnika Placida Javornika (1803-1864). Leta 1847, 1848 in 1854 so izšle v Celovcu. Prevod, ki ga je podpiral tudi Anton Martin Slomšek, ni doživel nadaljevanja, ker se je umaknil ljubljanskemu prevodu. Tega je podpiral škof Anton Alojzij Wolf in je v prevodu različnih prevajalcev v šestih zvezkih izšel med leti 1856 in 1859. Tudi tokrat

sta najprej izšla oba zvezka Nove zaveze. Katoličani so to izdajo uporabljali še v 20. stoletju. (Kocijančič "in drugi" 1996: 28)

Novo skupino prevodov Biblije zunaj katoliškega kroga začenjajo knjižice z besedili evangelijev, ki jih je pripravil France Remec (1846-1917). V Trstu ter na Dunaju so izhajale med leti 1869 in 1879. Večjo razširjenost pa so dosegle izdaje Novega zakona, ki ga je 1870 začela oskrbovati Britanska biblična družba. Sprva so jih tiskali na Dunaju, za prevajalca pa so pridobili Josipa Stritarja (1836-1923). Iz Stare zaveze je tudi prevedel Psalme (1871), Salamonove pregovore (1873), preroka Izaija (1889) in Jeremija (1898) (Glej slika 5.2.8.5). Nova zaveza in psalmi so doživeli več izdaj. Od 1908 dalje je prevod oskrboval Anton Chraska (1868-1953). Leta 1914 je tudi izšla celotna Biblija (Glej sliko 5.2.8.6). Ta prevod so ponatiskovali do najnovejšega časa, ker ga uporabljajo nekatere nekatoliške skupnosti. (Kocijančič "in drugi" 1996: 28, 29)

Slika 5.2.8.5: Stritarjev Novi zakon

Vir: Svetopisemska družba Slovenije (2003): Svetopisemska razstava, II. prevajalski del.

Slika 5.2.8.6: Chraskova Biblija

Vir: Svetopisemska družba Slovenije (2003): Svetopisemska razstava, II. prevajalski del.

Družba sv. Mohorja je 1894 začela v snopičih v velikih nakladah (nad 80.000 izvodov) izdajati zgodbe Svetega pisma, katerih redaktor izbora je bil Frančišek Lampe (1859-1900) in za njim Janez Evangelist Krek (1865-1917), ki ga je dokončal leta 1912. (Kocijančič "in drugi" 1996: 29)

Neodvisno od teh izdaj so na prelomu stoletja nekateri pesniki prevedli posamezne dele Stare zaveze. Ivan Vesel je prevedel Psalme 1892. leta, Anton Medved Jeremijeve Žalostinke (1894), Joba (1906) in Jeremija (1909), pa tudi Simon Gregorčič je prevedel Joba in Psalm 118, leta 1904 (Glej sliko 5.2.8.7). Njegov prevod spokornih psalmov je bil natisnjen šele v Zbranem delu 1951. Naslednji prevajalci samo nekega dela Svetega pisma na prehodu iz 19. v 20. stoletje so še bili: Janoš Kardoš, Anton Bonaventura Jeglič, Josip Zidanšek, trije člani Bogoslovne akademije v Ljubljani (Frančišek Jere, Gregorij Pečjak in Andrej Snoj), Matija Slavič. Celotni novi prevod Biblije je v redakciji Jakoba Aleksiča (1897-1980), Stanka Cajnkarja (1900-1977), Andreja Snoja in Jožeta Dolenca (1912-1994) kot »mariborska izdaja« izšel med leti 1959 in 1961 v štirih zvezkih, v nakladi 30.000 izvodov. Isti prevod je z nekoliko spremenjenim besedilom kot »ekumenska izdaja« izšel leta 1974. Starozavezna besedila je ponovno pregledal Jakob Aleksič, ki je še v »mariborski izdaji« prispeval prevode malih prerokov. (Kocijančič "in drugi" 1996: 29)

Slika 5.2.8.7: Gregorčičeva Svetopisemska knjiga Job in Psalm 118 ter Jeremijeve žalostinke

Vir: Svetopisemska družba Slovenije (2003): Svetopisemska razstava, II. prevajalski del.

V povojnem obdobju, leta 1967, je Aleksič izdal Malo Sveto pismo, izbor glavnih besedil iz obeh zavez, ki je bilo ponatisnjeno v skupni nakladi preko 100.000 izvodov. Nov prevod Biblije je začela pripravljati skupina biblicistov Teološke fakultete v Ljubljani pod vodstvom akademika Jožeta Krašovca (1944-). »Jubilejni prevod« Nove zaveze (glej slika 5.2.8.8) je 1984 izšel ob štiristoletnici Dalmatinove Biblije. Posamezni sodelavci pri prevajanju so vmes izdali tudi svoje prevode, tako France Rozman (1931-) evangelije kot Jezusovo blagovest (1979), Jože Krašovec Psalme (1989), Jurij Bizjak (1947-) Jobovo knjigo (1989), Janez Zupet (1944-) Visoko pesem in Otmar Črnilogar (1931-) Knjigo modrosti in Sirahovo knjigo (1995). Septembra 1996 je prevod izšel kot Slovenski standardni prevod (glej slika 5.2.8.9). (Kocijančič "in drugi" 1996: 30)

Slika 5.2.8.8: Jubilejni prevod

Vir: Svetopisemska družba Slovenije (2003): Svetopisemska razstava, II. prevajalski del.

Slika 5.2.8.9: Slovenski standardni prevod (SSP)

Vir: Svetopisemska družba Slovenije (2003): Svetopisemska razstava, II. prevajalski del.

5.2.9 Ameriški domačini

Odkar so Evropejci vdrlji v Ameriko, se jih je mnogo prizadevalo poučevati ameriške domačine o Bibliji. Celotno Biblijo so od 17. stoletja prevedli v šest jezikov severnoameriških Indijancev. Prva je bila Biblija Johna Eliota, ki so jo natisnili 1663. leta za Masačusete, massachusettske Indijance blizu Bostona in Roxburyja. Harvey Markowitz je po Encyclopedia of North American Indians rekel:

Čeprav mnogo zgodovinarjev dvomi, da se je večina kolonialistov s čistimi nameni pridružila dogovoru, namreč da 'civilizirajo' 'divjake' Novega sveta, pa za globino Eliotove predanosti izpričuje njegovih petnajst let garanja, ko se je učil masačuetškega jezika in prenesel govor v pisavo, da bi prevedel Biblijo. Eliotu je ta zahtevna naloga pomenila, 'posvečeno in sveto delo, na katero naj bi se gledalo s strahom, skrbjo in globokim spoštovanjem' (Markowitz v Jehovove priče 1999b: 25).

Naslednja celotna Biblija je bila izdana šele po dveh stoletjih. Ta je bila v jeziku, ki ga govorijo zahodni Krijci, in so jo 1862. leta objavili družabniki Britanske in inozemske biblične družbe. Kmalu potem so se pojavili še drugi prevodi: za vzhodnoarктиčne Inuite (1871), za Dakote oziroma vzhodne Sjuje (1880) in za Gvičine, subarктиčne ameriške domačine (1898).

Novejša celotna Biblija je prevod v navajski jezik, ki so ga objavili 1985. leta, po 41-letnih pripravah in medsebojnem sodelovanju dveh bibličnih družb. Danes obstajajo deli Hebrejskih in Grških spisov v vsaj 46 indijanskih jezikih.

Markowitz je povedal, »da je bilo prevajanje Biblije predvsem delo protestantov. Katoliška cerkev je pred drugim vatikanskim koncilom (1962) odvrčala od razširjanja Biblije med laiki, ker je menila, da ti niso primerno usposobljeni, da bi si biblijsko besedilo lahko prav razlagali« (Markowitz v Jehovove priče 1999b: 25).

5.2.10 Angleški zidar in valežanski trgovski vajenec na Tahitiju

V drugi polovici 18. stoletja so v Veliki Britaniji člani protestantskega gibanja, imenovanega veliko prebujenje ali samo prebujenje, pridigali po vaških trgih ter v bližini rudnikov in tovarn. Prizadevali so si priti do delavskega razreda. Ti pridigarji so navdušeno spodbujali k razdeljevanju Biblije. Baptist William Carey, začetnik tega gibanja, je pomagal pri ustanovitvi Londonske misijonarske družbe (LMD), ki je pričela delovati 1795. leta. LMD je šolala ljudi, ki so se bili pripravljene učiti jezike domačinov in služiti kot misijonarji na območju južnega Tihega oceana. Cilj teh misijonarjev je bil pridigati evangelij v jeziku domačinov. Otok Tahiti, ki so ga bili nedavno odkrili, je postal prvo misijonarsko področje LMD-ja. Za člane prebuditvenega gibanja so bili ti otoki »mračni kraji« poganstva, področje pripravljeno za žetev (Jehovove priče 2003b: 26).

Za to, da bi opravili žetev, se je na ladjo Duff, ki jo je kupila LMD, vkrcalo kakih 30 na hitro izbranih in slabo pripravljenih misijonarjev. V poročilu so navedeni »štirje posvečeni pastori brez formalnega šolanja, šest tesarjev, dva čevljarja, dva zidarja, dva tkalca, dva krojača, lastnik trgovine, sedlar, služabnik, vrtnar, zdravnik, kovač, sodar, predelovalec bombaža, izdelovalec klobukov, izdelovalec oblek, mizar, pet žena in trije otroci« (Jehovove priče 2003b: 26). Edina pripomočka, ki sta bila tem misijonarjem na voljo, da so se seznanili s prvotnima biblijskima jezikoma, sta bila grško-angleški slovar in Biblija s hebrejskim slovarjem. V sedmih mesecih, prebitih na morju, so se na pamet naučili nekaj tahitijskih besed s seznama, ki so ga sestavili predhodni obiskovalci, predvsem uporniki z ladje Bounty. Duff je končno priplula do Tahitija in 7. marca 1797 so se misijonarji izkrcali. Toda čez eno leto je večini upadel pogum, in zato so se vrnili domov. Ostalo je le sedem misijonarjev. (glej v Jehovove priče 2003b: 27)

Med njimi je bil Henry Nott, bivši zidar. Bil mu je komaj 23 let. Sodeč po prvih pismih, ki jih je napisal, je imel samo osnovno izobrazbo. Kljub temu pa je že od samega začetka dokazal, da je nadarjen za učenje tahitščine. Opisali so ga kot iskrenega, umirjenega in prijetnega človeka. Leta 1801 so Notta izbrali, da je tahitščino učil devet novodošlih

misijonarjev. Med njimi je bil tudi 28-letni Valižan John Davies, ki se je izkazal za sposobnega učenca in pridnega delavca s krotkim in plemenitim značajem. Kmalu sta se ta dva moža odločila, da bosta Biblijo prevedla v tahitščino. (glej v Jehovove priče 2003b: 27)

Prevajanje v tahitščino se je izkazalo za zelo zahtevno nalogo, ker tahitščina še ni bila pisni jezik. Misijonarja sta se jo morala v celoti naučiti s poslušanjem. Nista imela ne slovarja ne učbenika slovnice. Glasovi, tvorjeni ob izdihu zraka, z grlnimi prekinitvami, številni zaporedni samoglasniki (do pet v eni sami besedi) in le nekaj soglasnikov so misijonarja spravili na rob obupa. »Veliko besed je sestavljenih samo iz samoglasnikov in vsak ima svoj glas«, sta tožila. Priznala sta, da nista bila zmožna »zaznati zvena besed tako natančno, kot bi morala« (Jehovove priče 2003b: 27). Menila sta celo, da slišita glasove, ki ne obstajajo. Da bi bilo vse skupaj še težje, so v tahitščini občasno nekatere besede prepovedali in se jih je tako moralo nadomestiti. Naslednji problem so predstavljale sopomenke. Tahitščina je za besedo molitev imela več kot 70 izrazov. Še en izziv je bila skladnja, ki se povsem razlikuje od angleške. Kljub težavam sta misijonarja počasi sestavila seznam besed, ki jih je Davies čez 50 let končno objavil v slovarju z 10.000 gesli. Poleg vsega sta se misijonarja morala spoprijeti še s tem, kako tahitščino zapisati. Skušala sta si pomagati z že znano angleško pisavo. Toda angleška raba latinice ni ustrezala tahitijskim glasovom. Tako so sledile dolge razprave o glasoslovju in črkovanju. Pogosto sta skovala nova črkovanja, saj sta bila prva na območju južnih morij, ki sta govorni jezik prenesla v pisno obliko. Sploh si nista zamišljala, da bo njuno delo kasneje vzorec mnogim jezikom na območju južnega Tihega oceana. (glej v Jehovove priče 2003b: 27)

Oznanjevalska dejavnost medtem ni prinašala rezultatov. Čeprav so bili misijonarji na Tahitiju že 12 let, niso krstili niti enega domačina. Nazadnje so nenehne državljanske vojne prisilile vse misijonarje, razen nepopustljivega Notta, da so zbežali v Avstralijo. Nott je bil nekaj časa edini misijonar na Priveternih otokih Družbenega otočja, vendar se je moral pridružiti kralju Pomareju II., ko je ta zbežal na bližnji otok Moorea. Vendar se z Nottovo preselitvijo prevajalsko delo ni ustavilo in čez dve leti se mu je iz Avstralije

zopet pridružil Davies. Medtem se je Nott lotil študija grščine in hebrejščine in v teh jezikih postal pravi mojster. Tako je v tahitščino začel prevajati nekatere dele Hebrejskih spisov. Izbral je biblijske odlomke, ki so vsebovali pripovedi, katere bi domačini zlahka razumeli. Nott je nato v tesnem sodelovanju z Daviesom pričel prevajati Lukežev evangelij in ga dokončal septembra 1814. leta. Sestavil je prevod, ki je v tahitščini zvenel povsem naravno, Davies pa je preveril, ali se sklada z izvirnim besedilom. Leta 1817 je kralj Pomare II. zaprosil, da bi osebno natisnil prvo stran Lukeževega evangelija. To je storil z majhnim ročnim tiskarskim strojem, ki so ga na otok Moorea prinesli drugi misijonarji. Zgodba o tahitijskem prevajanju Biblije ne bi bila popolna, če ne bi omenili še zvestega Tahitijca po imenu Tuahine, ki je v vseh teh letih pomagal misijonarjema pri razumevanju odtenkov jezika. (glej v Jehovove priče 2003b: 28)

Leta 1819 sta misijonarja po šestih letih trdega dela končala prevajanje evangelijev, Dejanj apostolov in knjige Psalmov. Tiskarski stroj, ki so ga s seboj prinesli novodošli misijonarji, je olajšal tiskanje in razdeljevanje teh biblijskih knjig. Sledilo je obdobje intenzivnega prevajanja, korigiranja in ponovnega pregledovanja. Nott je 1825. leta, po 28 letih bivanja na Tahitiju, zbolel in LMD mu je dovolila odpluti nazaj v Anglijo. K sreči so bili Grški spisi dotelj že skoraj prevedeni. Ostali del Biblije je še naprej prevajal med potovanjem v Anglijo in tamkajšnjim bivanjem. Leta 1827 se je vrnil na Tahiti. Osem let zatem, decembra 1835, je odložil pero. Po več kot 30 letih trdega dela je bila prevedena celotna Biblija. (glej v Jehovove priče 2003b: 28)

Nott je 1836. leta odpotoval nazaj v Anglijo, da bi v Londonu natisnil tahitijsko Biblijo. Osmega junija 1838 je kraljici Viktoriji navdušeno predstavil prvo tiskano izdajo Biblije v tahitščini. Razumljivo je, da je bil to zelo ganljiv trenutek za bivšega zidarja, ki je pred 40 leti odplul z ladjo Duff in se zatopil v tahitijsko kulturo, da bi opravil to velikansko, življenjsko delo. Dva meseca kasneje se je Nott napotil proti južnemu Tihemu oceanu s 27 zaboji, napolnjenimi s prvimi 3000 izvodi celotne Biblije v tahitščini. Potem, ko se je ustavil v Sydneyu, je zopet zbolel, vendar se ni hotel ločiti od svojih dragocenih zabojev. Leta 1840 je po okrepanju prispel na Tahiti, kjer so ljudje dobesedno navalili na njegov

tovor, ko so skušali dobiti izvod tahitijske Biblije. Nott je maja 1844, ko mu je bilo 70 let, umrl na Tahitiju. (glej v Jehovove priče 2003b: 29)

Toda Nottovo delo še vedno živi. Njegov prevod je imel daljnosežen učinek na polinezijske jezike. Misijonarja sta tahitščino, s tem da sta jo prenesla v pisno obliko, ohranila. Neki pisec je izjavil: »Nott je uredil klasična slovnična pravila tahitščine. Za učenje pravilne tahitščine se bomo morali vedno zateči k Bibliji« (Jehovove priče 2003b: 29). Neutrudno delo teh prevajalcev je rešilo tisoče besed pred pozabo. Neki pisec je sto let kasneje dejal: »Izredna Nottova Biblija v tahitščini je mojstrovina tahitijskega jezika – temu nihče ne oporeka« (Jehovove priče 2003b: 29). To pomembno delo ni koristilo le Tahitijcem, temveč je postavilo temelj še za druge prevode v jezike južnega Tihega oceana. Po njem so se denimo zgledovali prevajalci s Cookovega otočja in Zahodne Samoe. »Zgledoval sem se predvsem po gospodu Nottu, čigar prevod sem skrbno preiskal,« je povedal neki prevajalec (Jehovove priče 2003b: 29). Poročali so, da je neki drug prevajalec »imel pred sabo hebrejski Psalter ter angleški in tahitijski prevod«, ko »je prevajal enega od Davidovih psalmov v samoanščino« (Jehovove priče 2003b: 29).

Misijonarji na Tahitiju so po zgledu članov prebuditvenega gibanja v Angliji navdušeno spodbujali k pismenosti. Pravzaprav je bila Biblija več kot stoletje edina razpoložljiva knjiga tahitijskemu prebivalstvu. Tako je postala bistven del tahitijske kulture. Ena od značilnosti Nottovega prevoda je ta, da se v Hebrejskih in Grških spisih na številnih mestih pojavlja Božje ime. Zato je Jehovovo ime danes na Tahitiju in njegovih otokih dobro znano. Napisano je celo na nekaterih protestantskih cerkvah. (glej v Jehovove priče 2003b: 29) Energičen trud prevajalcev, kot je bil denimo Henry Nott, nas spomni na to, da bi morali biti zelo hvaležni, da je Božja beseda danes zlahka dostopna večini ljudem.

5.2.11 Trnava pot do Biblije v ruskem jeziku

Leta 1993 je raziskovalec v Ruski nacionalni knjižnici v St. Peterburgu odkril sveženj starih, porumenelih revij Pravoslavno obojerenije. Na straneh revij z datumom od 1860. do 1867. leta leži zaklad, ki je bil dobro stoletje skrit ruski javnosti. Gre za prevod celih Hebrejskih spisov oziroma Stare zaveze v rusčini.

Sveto pismo sta prevajala pomembna člana Ruske pravoslavne cerkve in jezikoslovca, Mihail Jakovlevič Gluharev, poznan kot arhimandrit Makari, in Gerasim Petrovič Pavski. Ko sta začela s svojim delom, v ruščini še ni bilo prevedene cele Biblije. Biblijo so imeli samo v slavonščini, jeziku, ki so ga duhovniki uporabljali še samo pri boguslužju. Nekaj podobnega se je dogajalo na Zahodu, kjer je rimskokatoliška cerkev skušala obdržati Biblijo samo v latinskem jeziku še dolgo po tem, ko je le-ta že izumrl.

Makari in Pavski nista bila prva, ki sta videla potrebe po Bibliji v navadnem ljudskem jeziku. Sto let prej jo je videl tudi ruski car, Peter I. oziroma Peter Veliki. Sveto pismo je spoštoval in dejal takole: »Biblija je knjiga, ki daleč prekaša vse druge ter vsebuje vse, kar spada k človekovi dolžnosti do Boga in bližnjega« (Peter I. v Jehovove priče 1997f: 22). Peter je tako 1716. leta kraljevemu sodišču zapovedal, naj v Amsterdamu na njegove stroške natisnejo Biblijo. Vsaka stran naj bi vsebovala stolpec ruskega in stolpec holandskega besedila. Samo leto dni za tem, 1717. leta, so bili gotovi Krščanski grški spisi ali Nova zaveza.

Leta 1721 je bil v štirih knjigah natisjen še holandski del prevoda Hebrejskih spisov. En stolpec so pustili prazen, da bi vanj kasneje vstavili rusko besedilo. Peter je Biblije predal "sveti sinodi" Ruske pravoslavne cerkve (najvišja verska oblast Cerkev), da bi tisku dala dokončno podobo in poskrbela za razdeljevanje. Toda sinoda tega ni opravila. Še preden so minila naslednja štiri leta, je Peter umrl. In tako prazni stolpci, namenjeni ruskemu besedilu, niso bili nikoli napolnjeni. Biblije so nakopičili v velike skladovnice v neko klet in tam so trohnele; kasneje ni bilo mogoče najti niti enega samcetega nepoškodovanega izvoda! Sinoda je odločila, naj se vse, kar je ostalo, proda trgovcem.

5.2.11.1 Začetki naprežanja prevajalcev

Leta 1812 je v Rusijo prišel John Paterson, član Britanske in inozemske biblične družbe, ki je ustanovil Rusko biblično družbo in dobil dovoljenje za prevajanje Hebrejskih spisov v rusčino neposredno iz izvorne hebrejščine. Podlaga slavonskih prevodov je bila stara grška Septuaginta. Tem, ki naj bi prevajali Biblijo v rusčino, je bilo naročeno, da jih morajo pri prevodu voditi točnost, jasnost in čistost. Vendar pa so konzervativci v cerkvi in vladi kmalu začeli nasprotovati temu delu ter je Ruska biblična družba tako leta 1826. leta razpadla.

Več tisoč primerkov prevodov, ki jih je naredila, je bilo sežganih.⁸ Biblija je tako pristala v ozadju obredov in tradicije. Sinoda je leta 1836. leta po vzoru rimskokatoliške cerkve izdala naslednji odlok: »Vsak pobožen laik sme poslušati besede Svetega pisma, toda nikomur ni dovoljeno brati nekaterih delov Pisma brez vodstva, posebno pa ne Stare zaveze« (Jehovove priče 1997f: 24). Videti je bilo, da je prevajanje Biblije zadel smrtni udarec.

V tem času se je Gerasim Pavski, profesor hebrejščine, lotil prevajanja hebrejskih spisov v rusčino. Leta 1821 je dokončal prevod Psalmov. Car ga je nemudoma odobril in januarja 1822 je knjiga Psalmov izšla v javnost. Tako je bila sprejeta in morali so jo še 12-krat ponatisniti – vsega skupaj je bilo 100.000 izvodov! Pavskijev prevod je na bralce naredil sijajen vtis in zanimanje zanj je vztrajno naraščalo. Leta 1841 pa je na sinodo bila naslovljena anonimna pritožba glede »nevarnosti« tega prevoda in se pri tem sklicevala na to, da se le-ta odklanja od pravoslavne dogme. Dve leti kasneje je sinoda izdala odlok: »Zaplenite vse obstoječe prepise in litografirane primerke G. Pavskijevega prevoda Stare zaveze ter jih uničite« (Jehovove priče 1997f: 24).

Kljub vsemu temu je Pavski vendarle ponovno ravznel zanimanje za prevajanje Biblije. Zraven tega je prihodnjim prevajalcem ustvaril precedens glede drugega pomembnega vprašanja, Božjega imena. Ruski raziskovalec Korsunski je pojasnil: »Sámo Božje ime, najsvetejše od njegovih imen, je bilo sestavljeno iz štirih hebrejskih črk יהוה, in ga danes

⁸ Primerjaj: Priloga A.

izgovarjamo Jehova (ali Jahve)« (Korsunski v Jehovove priče 1997f: 24). V starih biblijskih izvodih se to posebno Božje ime že samo v Hebrejskih spisih pojavlja na tisočkrat. Toda nekateri Judje so imeli vraževeren strah in so začeli verovati, da je to božansko ime presveto, da bi ga zapisovali ali izgovarjali. Korsunski je glede tega opazil: »Pri govoru in pisanju so ga običajno nadomeščali z Adonai, kar običajno prevajamo z Gospod« (Korsunski v Jehovove priče 1997f: 25). Vendar pa Biblija sama ni nikjer nenaklonjena rabi Božjega imena. Bog sam je Mojzesu zapovedal: »Tako reci sinovom Izraelovim: GOSPOD [Jehova, NW], Bog očetov vaših, [...] me je poslal k vam. To je moje ime vekomaj in to je spomin moj od roda do roda« (2. Mojzesova 3:15). Pismo častilce vedno znova bodri: »Zahvaljujte se GOSPODU [Jehovu, NW], kličite njegovo ime« (Izaija 12:4, SSP). Večina prevajalcev Biblije se je ne glede na to odločila, da ubere pot judovske tradicije, ter so se ognili uporabe Božjega imena.

Pavski pa te tradicije ni posnemal. V njegovem prevodu se ime Jehova že samo v Psalmih pojavlja več kot 35-krat. Njegov pogum je močno vplival na enega od njegovih sodobnikov.

5.2.11.2 Makarijeva Biblija

Pavskijev sodobnik je bil arhimandrit Makari, ruski pravoslavni misijonar, ki je imel izredne jezikovne sposobnosti. Pri sedmih letih starosti je že prevedel kratko rusko besedilo v latinščino. Ko je bil star 20 let, je znal hebrejsko, nemško in francosko. Menil je, da bi morala cerkev, še preden bi prinesla krščanstvo muslimanom in židom v Rusiji, razsvetliti množice z ustanavljanjem šol in razdeljevanjem Biblij v rusčini.

Marca 1839 je Makari odšel v St. Peterburg v upanju, da bo prejel dovoljenje za prevajanje Hebrejskih spisov v rusčino. Makari je že prevedel Izaijevo in Jobovo knjigo. Toda sinoda mu ni hotela dati dovoljenja za prevajanje Hebrejskih spisov v rusčino. Makariju je pravzaprav bilo rečeno, naj odpravi vsako misel na prevajanje Hebrejskih spisov v rusčino. Sinoda je izdala sklep z datumom 11. april 1841, s katerim je Makariju naložila »od tri- do šesttedensko pokoro na domu škofa v Tomsku, da bi si z molitvijo in

klečanjem očistil vest« (Jehovove priče 1997f: 27). Makari je od decembra 1841 do januarja 1842 spolnjeval pokoro. Ko jo je naredil, pa se je takoj lotil prevajanja še ostalih Hebrejskih spisov. Dobil je primerek Pavskijevega prevoda Hebrejskih spisov in ga uporabil za prevajanje lastnega dela. Kakor pavski tudi on ni hotel skriti Božjega imena. V njegovem prevodu se ime Jehova pravzaprav pojavlja več kot 3500-krat.

Makari je primerke svojega dela poslal enako mislečim prijateljem. Nekaj jih je sicer šlo tudi v obtok, toda Cerkev je še vedno preprečevala objavo njegovega dela. Makari je sestavil načrte za to, da bo zanimanje za svojo Biblijo zbudil v tujini. Na večer pred odhodom pa je zbolel in kmalu zatem, leta 1847, umrl. Njegov biblijski prevod v njegovem življenju ni bil nikoli objavljen.

5.2.11.3 Makarijeva Biblija – novodobna Biblija v Rusiji

Politični in verski vetrovi so se nazadnje obrnili. Nad deželo je zavela nova svobodomiselnost in 1856. leta je sinoda zopet odobrila prevajanje Biblije v rusčino. V tako izboljšanih razmerah so Makarijevo Biblijo med letoma 1860 in 1867 objavili v nadaljevanjih v reviji Pravoslavno obojerenije, pod naslovom Poskus prevoda v ruski jezik. Nadškof Filaret Černigovski, strokovnjak za rusko versko književnost, je Makarijevo Biblijo takole ocenil: »Prevod se zvesto drži hebrejskega besedila, njegov jezik je čist in ustreza temi« (Černigovski v Jehovove priče 1997f: 27). Toda Makarijeva Biblija ni nikoli izšla v širšo javnost. Pravzaprav je bila skorajda pozabljena.

Leta 1876 pa je bila z odobritvijo sinode v rusčino končno prevedena cela Biblija, Hebrejski in Grški spisi. Tej kompletni Bibliji pogosto pravijo sinodski prevod. Glavni vir tega uradnega prevoda ruske pravoslavne cerkve sta, ironično, bila Makarijev in Pavskijev prevod. Vendar je Božje ime le malokje tam, kjer se pojavlja v hebrejskem jeziku.

Makarijeva Biblija je ostala na skrivnem vse do 1993. leta. Tega leta je bil najden en primerek Makarijevega prevoda v starih revijah Pravoslavno obojerenije v Ruski

nacionalni knjižnici, na oddelku redkih knjig. Jehovove priče so uvideli, kolikšna vrednost bi bila to Biblijo narediti razpoložljivo javnosti. Knjižnica je verski organizaciji Jehovovih prič v Rusiji dovolila narediti kopijo Makarijeve Biblije, da bi jo tako lahko pripravili za objavo. Jehovove priče so nato poskrbeli, da se je v Italiji natisnilo skoraj 300.000 izvodov te Biblije, ki bi jih nato razdelili po vsej Rusiji in številnih drugih deželah, kjer govorijo rusko. Ta Biblijska izdaja vsebuje poleg Makarijevega prevoda večjega dela Hebrejskih spisov še Pavskijev prevod Psalmov in sinodski prevod Grških spisov, ki ga je odobrila pravoslavna cerkev. Izšla je januarja 1997 na tiskovni konferenci v St. Peterburgu v Rusiji.

5.2.11.4 Odziv kritikov na Makarijevo Biblijo

»Izšel je še en literarni spomenik: Makarijeva Biblija« (Komsomolskaja Pravda v Jehovove priče 1997f: 26). S tem uvodom je časopis Komsomolskaja Pravda objavil izid Makarijeve Biblije. Časnik je omenil, da se je Biblija prvič pojavila v rusčini šele kakih »120 let od tega«, nato pa potožil: »Cerkev je mnogo let nasprotovala prevajanju svetih knjig v lahko berljiv jezik. Zavrnila je več prevodov, nazadnje pa le dala soglasje enemu od njih, leta 1876, in ta je postal znan kot sinodski prevod. Toda v cerkvah je bil prepovedan. Tam je še danes priznana edino Biblija v slavonsčini« (Komsomolskaja Pravda v Jehovove priče 1997f: 26).

Vrednost objave Makarijeve Biblije je nakazal tudi časopis St. Petersburg Echo, ki je takole pripomnil: »Pomembni strokovnjaki iz Sanktpeterburške državne univerze, Herzenove pedagoške univerze in Državnega muzeja verske zgodovine dajejo novi izdaji Biblije visoke ocene« (St. Peterburg Echo v Jehovove priče 1997f: 26). Časopis je glede Makarijevega in Pavskijevega prevajanja Biblije v rusčino v prvi polovici prejšnjega stoletja zapisal: »Vse do takrat je bilo v Rusiji mogoče brati Biblijo samo v slavonsčini, ki pa so jo razumeli samo člani duhovščine« (St. Peterburg Echo v Jehovove priče 1997f: 26).

O izidu Makarijeve Biblije, ki so jo izdali Jehovove priče, je krajevni dnevnik Nevskoje Vremia zapisal: »Pomembni strokovnjaki so poudarili, da bi to izdajo morali ceniti kot delo velikanskega pomena v kulturnem življenju Rusije in St.Peterburga. Ne glede na to, kaj si kdo misli o dejavnosti te verske organizacije, objava tega doslej nepoznanega prevoda Biblije je nedvomno velika pridobitev« (Nevskoje Vremia v Jehovove priče 1997f: 26).

5.2.12 »Enoprstna« Biblija

Prevajalec Biblije, Joseph Schereschewsky, se je zavzemal za prevode v ljudski jezik. Po rodu je bil Jud, vendar je kasneje sprejel krščanstvo in postal misijonar na Kitajskem. Zaradi judovskega porekla mu je bila hebrejščina veliko bolj domača kakor njegovim součenjakom. Zato so mu zaupali prevajanje celotnih Hebrejskih spisov. Na Kitajskem je sodeloval pri mnogih prevodih, in to vse od leta 1866 pa do prvih let 20. stoletja. Proti koncu svoje dolge prevajalske poti je izdal tudi prevod celotne kitajske Biblije z referencami, ki ga je poimenoval Enoprstna Biblija. Ta svoj prevod je zato tako poimenoval, ker je bil zaradi bolezni paraliziran in je 25 let vztrajal s pisanjem na pisalni stroj, in sicer s samo enim prstom. V knjigi *The Book of a Thousand Tongues* piše, da je njegov prispevek h kitajski Bibliji izreden, »zato ker je bil tako zelo obsežen in narejen kljub mnogim oviram« (*The Book of a Thousand Tongues* v Jehovove priče 1998c: 11).

5.2.13 Hrvaška

Prvo Sveto pismo, ki so ga prevedli v hrvaški jezik, je bil Korčulanski lekcionar, iz 14. stoletja. V 15. stoletju pa se je nov prevod imenoval Zadarski. Tudi pri Hrvatih so začeli prevajati Sveto pismo protestanti. Pobudo za to je dal Peter Pavel Vergerij (+ 1565), škof v Kopru. Dela se je lotil Trubarjev varovanec Štefan Konzul Istranin. S pomočjo sodelavcev je priredil prevod Nove zaveze v glagolici in cirilici. Izšel je leta 1562/63 v Tübingenu. (Rozman 1999: 319)

Prevod celega Svetega pisma pa so Hrvati dobili šele v drugi polovici 19. stoletja, kajti prevod Bartola Kašića, narejen po Vulgati (1630), je ostal v rokopisu. Prvi prevod celega Svetega pisma je izdal Peter Katančić (+1821). Izšel je 1813 v šestih zvezkih; drugi prevod pa je izdal Ivan Matija Škarić v letih 1857–1861 na Dunaju. Pred drugo svetovno vojno (1928-1936) je prevedel Staro zavezo po hebrejskem izvorniku Anton Šović, vendar ni bil natisnjen. Njegov prevod, razen Peteroknjžja in Psalmov, je bil privzet v Sveto pismo, ki ga je izdala 1968 Zagrebška založba Stvarnost z naslovom Biblija. Pri njej so sodelovali najboljši hrvaški biblicisti, večinoma redovniki, skupaj s književniki. Na koncu ima obsežen uvod v posamezne knjige in opombe, prevzete po francoski Jeruzalemski Bibliji. (Rozman 1999: 319)

Med leti 1941 – 1944 je vrhbosanski nadškof Janez Ev. Šarić prevedel celo Sveto pismo. Izšlo je v treh zvezkih, druga izdaja 1962 v Madridu pa v enem. Ljudevit Rupčić je prevedel Novo zavezo z naslovom Novi zavjet. Izšel je v Sarajevu 1961, 1962 in 1984. Bonaventura Duda je 1962 leta prevedel evangelije, 1972 pa z Jerkom Fućakom celo Novo zavezo z naslovom Novi zavjet. (Rozman 1999: 319)

5.2.14 Srbski prevodi Svetega pisma

Pri bogoslužju se v Srbiji uporablja starocerkvenoslovanske svetopisemske knjige, zato so se za prevod Svetega pisma v živem jeziku začeli zanimati šele v dobi književnega preporoda. Prvi srbski prevajalec Svetega pisma je bil Vuk S. Karadžić. Na pobudo našega slovničarja Jerneja Kopitarja, je priredil Novo zavezo po staroslovanski Bibliji. Kopitar je njegovo priredbo popravil po grškem izvorniku. Zaradi odpora v Srbiji je prevod izšel na Dunaju 1847 leta. (Rozman 1999: 319, 320)

Karadžićevo delo je nadaljeval Djuro Daničić. Prevedel je celo Staro zavezo, toda brez devterokanoničnih knjig. Skupaj s Karadžićevim prevodom Nove zaveze je izšel njegov prevod v Beogradu 1868 z naslovom Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta. To je bilo prvo celo Sveto pismo v srbskem jeziku. Ponatis je izšel leta 1871. Nato je leta 1933 Lujo

Bakotić oskrbel drugi prevod celega Svetega pisma. Diakon Emilijan Čarnić pa je 1973 prevedel Novo zavezo z naslovom Novi zavjet in izšlo je v založbi Britanske biblične družbe. Uradni prevod Nove zaveze srbske pravoslavne Cerkve je izšel 1985 z naslovom Novi zavjet. (Rozman 1999: 320)

6. SKLEP

V vsej zgodovini človeštva, najdemo dokaze, da je verstvo nepogrešljiva prvina človekovega življenja. Ljudje si že od nekdaj postavljajo vprašanja o smislu življenja, obstoju nadnaravnih bitij, itd. Glede na to ni pravega spoznavanja človeka brez poznavanja verstev. Verstva namreč oblikujejo človekovo rast najprej z naukom in čaščenjem, potem pa tudi preko umetnosti, književnosti, družbene ureditve in življenja v celoti. (Škafar 1998: 6, 7) Grški zgodovinar in filozof Plutarh je dejal: »Človek lahko najde naselja brez zaščitnih zidov, brez literature, brez vladarjev, brez dvorcev, brez bogastva in denarja, brez gledališč in šol, toda najti naselje brez svetišča in božanstva še nikomur ni uspelo in tudi nikoli ne bo« (Hans 1991: 24).

Del religij in čaščenja pa so bile vedno prisotne tudi verske knjige. Najstarejša tovrstna knjiga je Biblija, ki se je začela pisati v 16. st. pr. n. š. Kakor ni civilizacije brez religije, tako tudi ni civilizacije, ki ne bi imela ali poznala Sveto pismo. Biblija je zares edinstvena knjiga. Če vzamemo v obzir, da skozi stoletja ni bila priljubljena knjiga oziroma je celo bila podvržena uničevanju, prepovedi prevajanja v sodobnejše jezike, potem v njej prepoznamo moč in vpliv, ki jo je imela na samo nekaj pičlih prevajalcev, ki so zanjo žrtvovali življenje, in jo uspeli ohraniti vse do danes, v nam razumljivem jeziku.

V diplomskem delu sem tudi preverjala hipoteze in prva od njih je bila, da so cerkve, večkrat s podporo političnega sistema, izredno nasprotovale prevajanju Biblije v druge jezike. Peganjali so tiste, ki so želeli brati Biblijo ali, ki so jo že samo posedovali. Ubijali, pretepali, zapirali ali kako drugače so kaznovali tiste, ki so poskusili prevesti Biblijo. Skozi raziskavo se je potrdila moja domneva, da je cerkev nosila glavno odgovornost za zatiranje Biblije in peganjanje prevajalcev. Pri tem je največkrat šlo za Rimskokatoliško cerkev, redkeje za Protestanstko in Pravoslavno cerkev, seveda odvisno od dežele. Že kmalu po Jezusovi smrti, so začeli nasprotovati njegovim sledilcem, kot je to zapisal Tacit; namreč, da je imel cesar Neron pripravljene najizbranejšše muke za kristjane. V srednjem veku je cerkev še odločneje nasprotovala prevajanju Biblije. Leta 1407, v Oxfordu, Angliji, je nadškof Thomas Arundela prepovedal prevajanje Biblije v

angleški jezik ali katerikoli sodoben jezik. Enako je 1421 leta zahteval Waleški škof Stafford.

Bolj poznani osebi za Slovence, Ciril in Metod, sta bila ovirana pri prevajanju Biblije v slovanščino. Frankovska duhovščina je aktivno delovala proti njima zaradi trojezične teorije, namreč, da je bogoslužje sprejemljivo le v treh jezikih, latinščini, grščini in hebrejščini. Pomemben pionir prevajanja Biblije, Tyndal, je bil pri svojem delu prav tako ves čas pod grožnjami cerkve in države, vendar je vztrajal. Cerkev pa ni le nasprotovala prevajanju Biblije, z namenom, da ne bi prišlo do krivoverstva, temveč so celo zgodovinski primeri, ko so ukazali sežigati Biblije.

Takšni primeri datirajo v leto 303 n. š., ko je Dioklecijan ukazal sežgati Biblije. Tudi papež Incocent III. je z ostrim pismom nadškofu v nemškem Metz dosegel, da je le-ta sežgal vse Biblije, ki so mu prišle pod roko. Leta 1233 je provincialna sinoda v Terragoni, Španiji, zapovedala, naj ljudje predajo vse knjige Stare in Nove zaveze, ker bodo sežgane. V 19. stoletju sta Ruska Pravoslavna cerkev in cesar prepovedala Rusko biblično družbo in na tisoče Biblij sežgali. Sežigali pa niso le Biblij, temveč tudi ljudi, ki so želeli biti v kakršnem koli stiku z njo. Poznan primer rimskokatoliške inkvizicije je, ko je Španec Julián Hernández pretihotapil Biblije in so ga sežgali, preostale naročnike Biblije pa podobno ubili ali mučili, pozaprlji, poslali na galeje. Tudi Husa, zagovornika Biblije, je čakal enak konec, sežig ob kolu.

Druga hipoteza, ki sem jo preverjala je bila, da bi lahko bil za sam obstanek Svetega pisma usoden že sam čas, razdobje 3500 let. Čas bi lahko bil poguben za Biblijo iz štirih vidikov. Prvič, prva knjiga Svetega pisma se je že začela pisati že leta 1513 leta pr. n. š., zadnja knjiga pa je bila skončana na koncu 1. st. n. š. Že samo razdobje nastajanja Svetega pisma je bilo dolgo, pa tudi do danes, ko jo še vedno imamo na knjižničnih policah, je preteklo skoraj dve tisočletji. Drugič, narod, ki je pisal Biblijo, Izrael, je bil majhen narod, ki se je moral spopadati s tujimi narodi, nad njih je bil izvršen poskus helenizacije, večkrat so bili pod pretnjo uničenja, konec koncev tudi njihov jezik je bil redek jezik, ki ga je vedno manjše število ljudi govorilo. Tako bi lahko bil že tretji usodni

razlog jezik, v katerem je bila Biblija napisana. Četrto, Biblija je bila napisana na neobstoječih materialih, papirusu in pergamentu, ki bi lahko strohneli skozi čas. Čas je torej igral pomembno vlogo pri tem ali se bo Sveto pismo ohranilo in tako lahko potrdim svojo drugo hipotezo.

Tretja predpostavka je bila, da je cerkev namensko zatirala Biblijo in sicer v smislu, da preprosto, neuk človek ni smel brati Svetega pisma, saj so trdili, da je to preveč skrivnostna, nerazumljiva knjiga za branje in bi se lahko neizobraženemu človeku zmešalo ali pa ga naredilo za krivoverca. To bi lahko pospešilo izumrtje knjige, saj je bila dostopna le v zaprtih krogih, v malih številkah naklade in še največkrat v izumrlem ali redko razumljivem jeziku. Zgodovinsko dejstvo je, da povprečni državljani vrsto stoletij ni smel posedovati ali brati Sveto pismo. Tako na primer 1079 leta papež Gregor VII. ni dovolil Vratislavu, kasnejšemu češkemu kralju, da bi prevedel Biblijo iz izumrle latinščine z razlogom, da ga ne bi povprečno izobraženi ljudje narobe razumeli, saj Bog želi, da Sveto pismo ostane skrivnost. Podobno je leta 1229 sinoda v Toulousu, Franciji, odločila, da laiki ne smejo posedovati Biblije v materinem jeziku. Celotno v tako imenovani zibelki svobodne miselnosti, državi Grčiji, so vse do 20. stoletja, natančneje do leta 1924, imeli prepoved uporabe Biblije v sodobni grščini. Množični primeri iz zgodovine potrjujejo mojo tretjo tezo.

Četrto domnevo, ki sem jo postavila, pa je bila, da bi lahko Biblijo odstranili iz knjižničnih polic zaradi okrutnega in sramotnega ravnanja duhovščine v imenu religije. Kadar ima narod ali politični sistem na splošno slabe izkušnje z religijami, cerkvijo, bi lahko njihova dejanja zmotno povezali s Svetim pismom, čeprav le-ta uči o temeljnem nauku ljubezni do Boga in bližnjega in nasprotuje oboroževanju in vojaškim spopadom, ter bi nanj vrglo slabo luč ali ga celo imeli za vzrok grozodejstev. Še danes bi se lahko vsak slovenski ali tuji državljani spomnil primerov, ko je krščanstvo ravnalo krivično, krvoločno in pohlepno v imenu boga.

Pomislimo samo na svete kružarske pohode, ko je papež podpiral vojaške akcije proti muslimanom na Bližnjem vzhodu. Potem tridesletno vojno (1618-1648), ki se je bila

zaradi sovraštva med katoliki in protestanti. Nato širjenje krščanstva in protestantske vere z misijonarjenjem, ki je bilo vojaško podprto širjenje, za katero je bila značilna grozovitost in pohlep. Misijonarjenje je bilo le prikrito podjarmljenje ljudi. Tudi prvo in drugo svetovno vojno, je duhovščina podpirala in celo blagoslavljala vojake na obeh straneh fronte. Mnogi so zaradi teh grozodejstev izgubili zaupanje v cerkev in vero v Boga. Svojo četrto predpostavko lahko tako potrdim.

Peta hipoteza je bila, da je prevajanje Svetega pisma v različne jezike največkrat pomenilo začetek pismenosti nekega naroda in je vplivalo na njihovo književnost ter slovnico. V potrdilo te teze naj kar izpostavim besede dr. Rozmana:

Sveto pismo je bilo vedno vodilo v življenja. To so v njem že davno slutili rodovi. Ne samo naša književnost, tudi književnosti drugih slovanskih in evropskih narodov so se začele tako, da je Sveto pismo prebudilo njihov nastanek. Brižinski spomeniki, rateški in stiški rokopis koreninijo v svetopisemski miselnosti, književnost sama pa se je začela s prevajanjem Svetega pisma. Ena prvih slovenskih knjig je Trubarjev prevod Matejevega evangelija (1555), njegov Ta celi Novi Testament (1582) in Dalmatinova Biblija (1584) pa sta temelj slovenski književnosti in kašipot jeziku za več stoletij (Rozman 1992:12).

Tudi po drugih deželah so prevajalci Biblije pustili veliko sled v slovnici in književnosti. Ciril in Metod sta se za misijonarjenje na Moravskem pripravila tako, da je Ciril za Slovane sestavil pisavo (glagolico, cirilico). Luthrova Biblija je pomagala položiti temelj knjižnemu jeziku, ki so ga kasneje sprejeli po vsej Nemčiji. Tudi Ženevska Biblija, prva Biblija v angleščini, je za seboj pustila sledi v književnosti. Velik vpliv na jezik in književnost sta za seboj pustila tudi, najprej, William Carey, misijonar, ki je odplul v Indijo, 1793 leta, in je Biblijo deloma ali v celoti prevedel v 35 indijskih jezikov, ter Adoniram Judson, ki je leta 1835 prevedel Biblijo v burmanščino.

Misijonarji, ki so odpotovali v tujo deželo, da bi ljudi duhovno poučili, so se zavedali, da narod najprej potrebuje Biblijo v lastnem jeziku. Zato so se marljivo učili njihovega jezika, ki je bil na oddaljenih otokih prej zapleten kot enostaven jezik. Tujega jezika so se

učili predvsem s pozornim poslušanjem, saj slovarjev še niso imeli, največkrat pa še tudi ne pismeni jezik. Misijonarji so tako zaradi prevajanja Biblije, najprej opismenili ljudski jezik in tako postavili temelje slovnice in književnosti naroda. Iz tega sledi, da lahko potrdim tudi zadnjo, peto, hipotezo.

Biblija – kako je preživela? Sedaj vemo. Z borbo trdnih prevajalcev proti pritiskom duhovščine. Predno so iznašli tisk, so velik del pri ohranitvi Biblije prispevali prepisovalci Svetega pisma, s tiskom pa se je delo v tem pogledu olajšalo in pospešilo. Ovire izumiranja prvotnih jezikov, v katerem je bila napisana Biblija, pa so obšli goreči možje, ki so jo prevajali v sodobnejše jezike.

Pionirjem prevajanja Biblije se je izpolnila želja, da bi nekdanji lahko preprosti in neuki ljudje brali Sveto pismo v materinem jeziku. Danes je Biblija najbolj razširjena knjiga v svetu, vsem dostopna in prevedena v največ jezikov v primerjavi z drugimi knjigami. Trud in žrtve prevajalcev Biblije so s tem vsaj delno že poplačale. Mi pa lahko svoje cenjenje pokažemo s tem, da se zamislimo nad pomenom, da se je leto 2007 razglasilo za leto Biblije, in pričnemo brati Sveto pismo. Pisec Wright svetuje: »Beri redno, načrtno, beri ga kot celoto, odlomke povezuj, beri pozorno, ne ustraši se, če odlomka ne boš takoj razumel« (1986: 20).

LITERATURA:

1. Članki v revijah oziroma zbornikih

- Kuzmič, Mihael (1983): Slovenski prevodi Lutrovih del. *Znamenje*, 5.
- Jehovove priče (1991a): Exercise Faith Based on Truth. *Watch Tower*, 15. september, 6.
- Jehovove priče (1997a): Biblija, edinstvena knjiga. *Stražni stolp*, 15. junij, 3.
- Jehovove priče (1997b): Kako je Bog navdihnil Biblijo. *Stražni stolp*, 15. junij, 4–8.
- Jehovove priče (1997c): Kako je Biblija prišla do nas, I. del. *Stražni stolp*, 15. avgust, 9–11.
- Jehovove priče (1997d): Kako je Biblija prišla do nas, II. del. *Stražni stolp*, 15. september, 25–29.
- Jehovove priče (1997e): Kako je Biblija prišla do nas, III. del. *Stražni stolp*, 15. oktober, 8-12.
- Jehovove priče (1997f): Skrit zaklad pride na dan; zgodba o Makarijevi Bibliji. *Stražni stolp*, 15. december, 22–27.
- Jehovove priče (1997g): Knjiga za vse ljudi. Stran 13.
- Jehovove priče (1998a): Ohranjen zgodnji biblijski prevod. *Prebudite se!*, 8. maj, 15.
- Jehovove priče (1998b): Gutenberg – kako je obogatil svet! *Prebudite se!*, 8. november, 16-19.
- Jehovove priče (1998c): »Enoprstna« Biblija. *Stražni stolp*, 15. marec, 11.
- Jehovove priče (1999a): Hieronim, sporni pionir v prevajanju Biblije. *Stražni stolp*, 1. januar, 26-29.
- Jehovove priče (1999b): »Ameriški domačini in Biblija«. *Prebudite se!*, 8. maj, 25.
- Jehovove priče (2001a): Biblija v enem zvezku. *Stražni stolp*, 1. maj, 29, 30.
- Jehovove priče (2001b): Ciril in Metod- prevajalca Biblije, ki sta izumila črkopis. *Stražni stolp*, 1. marec, 28–31.

- Jehovove priče (2001c): Dalmatinova Biblija – redka, a ne pozabljena. *Prebudite se!*, 22. junij, 14,15.
- Jehovove priče (2002a): Boj za Biblijo v sodobni grščini. *Stražni stolp*, 15. november, 26–29.
- Jehovove priče (2002b): Henrik VIII. in Biblija. *Stražni stolp*, 1. januar, 32.
- Jehovove priče (2003a): Martin Luther, njegovo življenje in zapuščina. *Stražni stolp*, 15. september, 26–30.
- Jehovove priče (2003b): Preprosta moža prevedeta Biblijo. *Stražni stolp*, 1. julij, 26-29.
- Jehove priče (2004a): Komplutenski poliglot – zgodovinsko prevajalsko orodje. *Stražni stolp*, 15. april, 28–31.
- Jehove priče (2004b): Ženevska Biblija, pozabljen prevod. *Prebudite se!*, 22. avgust, 12, 13.

2. Samostojne publikacije

- Barker, Eileen, Backford, James A. in Dobbelaere, Karel (1993): *Secularization, Rationalism and Sectarianism*. Oxford: Clarendon Press.
- Chraska, Antonin in Watch Tower Bible and Tract Society of New York (2004): *Sveto pismo*. Selters: Wachturm-Gesellschaft.
- Fiamengo, Ante (1974): *Osnove opće sociologije*. Zagreb: Narodne novine.
- Goričar, Jože (1975): *Temelji obče sociologije*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Grant, Robert M. in Tracy, David (2000): *Kratka zgodovina interpretacije Biblije*. Ljubljana: Nova revija.
- Hans, Heinz (1991): *Sodoben človek in Sveto pismo*. Ljubljana: Znamenja časa.
- Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU in avtorji (1994): *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Jehovove priče (1991b): *Dopovedovanje iz Svetega pisma*. Selters: Wachturm-Gesellschaft.

- Jehovove priče (1991c): *Biblija – Božja beseda ali človeška?* Selters: Wachturm-Gesellschaft.
- Jehovove priče (1995): *Spoznanje, ki vodi v večno življenje.* Selters: Wachturm-Gesellschaft.
- Jehovove priče (1996): »*Vse Sveto pismo je navdihnjeno od Boga in koristno*«. Selters: Wachturm-Gesellschaft.
- Jehovove priče (2005): *Kaj Biblija v resnici uči?* Selters: Wachturm-Gesellschaft.
- Juhant, Janez (2000): *Kaj pomeni religija za človeka?* Znanstvena podoba religije. Ljubljana: Janez Gril.
- Kerševan, Marko (1975): *Religija kot družbeni pojav.* Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Kocijančič, Gorazd, Golob, Nataša in Smolik (1996): *Biblije na Slovenskem.* Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
- McKinsey, Dennis C. (1995): *The Encyclopedia of Biblical Errancy.* New York: Prometheus Books.
- Perović, Mirko (1962): *Uvod v sociologiju.* Beograd.
- Poole, Michael (1992): *Vera in znanost.* Koper: Ognjišče.
- Rode, Franc (1997): *Cerkev, narodi in demokracija; iz Slovenije v Vatikan.* Celje: Mohorjeva družba.
- Rozman, France (1992): *Svetopisemske osnove.* Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Skledar, Nikola (1990): *Razgovori o religiji.* Zagreb: Školske novine.
- Škafar, Vinko (1998): *Verstva, sekte in novodobna gibanja.* Celje: Mohorjeva družba.
- Taliaferro, Charles (1998): *Contemporary Philosophy of Religion.* Malden: Blackwell Publishers.
- Turčinović, Josip in Zinaić, Milan (1987): *Religije svijeta.* Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Wilkinson, David in Frost, Rob (1997): *O Bogu in znanosti jasno razmišljanje.* Celje: Mohorjeva družba.

- Wright, Chris (1986): *Kristjani in Sveto pismo*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

3. Internetni viri:

- (Internet 1): Koncilija, Rudi (2006): *Leto Svetega pisma 2007*. Dostopno na <http://www.druzina.si/icd/spletnastran.nsf/all/A7C46BC1FCC7482AC1257101003AB677?OpenDocument> (15. februar 2007).
- (Internet 2): 24ur.com (2005): *Slabo poznajo Sveto pismo*. Dostopno na http://24ur.com/bin/article.php?article_id=3060729 (17. februar 2005).
- (Internet 3): 24ur.com. Dostopno na http://24ur.com/bin/article.php?article_id=2052715 (20. februar 2007).
- (Internet 4): 24ur.com. Dostopno na http://24ur.com/bin/article.php?article_id=2016163 (20. februar 2007).
- (Internet 5): Diözese Gurk (2003): *S Svetim pismom v tretje tisočletje; Novoletno srečanje v Tinjah. Res knjiga vseh knjig?* Dostopno na http://www.kath-kirche-kaernten.at/pages/aktuell_slo.asp?menuopt=841 (15. februar 2007).
- Svetopisemska družba Slovenije (2003): *Svetopisemska razstava, II. prevajalski del. Trubarjev Evangelij po Mateju*. Dostopno na <http://www.drustvo-svds.si/> (15. februar 2007).
- Svetopisemska družba Slovenije (2003): *Svetopisemska razstava, II. prevajalski del. Dalmatinova Biblija*. Dostopno na <http://www.drustvo-svds.si/> (15. februar 2007).
- Svetopisemska družba Slovenije (2003): *Svetopisemska razstava, II. prevajalski del. Japljeva Biblija*. Dostopno na <http://www.drusvo-svds.si/> (15. februar 2007).
- Svetopisemska družba Slovenije (2003): *Svetopisemska razstava, II. prevajalski del. Stritarjev Nuovi zakon*. Dostopno na

- <http://www.drusvo-svds.si/> (15. februar 2007).
- Svetopisemska družba Slovenije (2003): *Svetopisemska razstava, II. prevajalski del. Gregorčičeva Svetopisemska knjiga Job in Psalm 118 ter Jeremijeve Žalostinke*. Dostopno na <http://www.drusvo-svds.si/> (15. februar 2007).
 - Svetopisemska družba Slovenije (2003): *Svetopisemska razstava, II. prevajalski del. Küzmičev Nuovi zakon*. Dostopno na <http://www.drusvo-svds.si/> (15. februar 2007).
 - Svetopisemska družba Slovenije (2003): *Svetopisemska razstava, II. prevajalski del. Chraskova Biblija*. Dostopna na <http://www.drusvo-svds.si/> (15. februar 2007).
 - Svetopisemska družba Slovenije (2003): *Svetopisemska razstava, II. prevajalski del. Jubilejni prevod*. Dostopno na <http://www.drusvo-svds.si/> (15. februar 2007).
 - Svetopisemska družba Slovenije (2003): *Svetopisemska razstava, II. prevajalski del. Slovenski standardni prevod*. Dostopno na <http://www.drusvo-svds.si/> (15. februar 2007).

PRILOGA

PRILOGA A: Intervju z dr. bibličnih ved in teologije, Marijanom Peklaj, slovenskim filozofom in pedagogom na teološki fakulteti (1943)

1. Kako Vi gledate na knjigo Biblijo?

Zame je Biblija Sveto pismo. Hočem reči, da je to zame zbirka besedil, ki imajo verski pomen. Verjamem, da je Bog, stvarnik in rešitelj človeškega rodu, gospodar sveta in časa, vplival na nastanek teh spisov in da ima vpliv danes, kadar verniki z vero beremo ali poslušamo branje teh besedil. Seveda hkrati vidim v Bibliji zanimive primerke stare orientalske literature. Včasih me očara in kot literatura pritegne, drugič spet uživam v tem, kako se skozi pripovedi, pesmi, dialoge in modre izreke lepo vidi način življenja, mišljenja in medčloveških odnosov, v drugih primerih spet ničesar ne razumem. To zadnje velja večkrat tudi za Sveto pismo kot versko knjigo, besedila o Bogu in o človeku v odnosu do Boga. Vendar je dovolj zelo jasnih besed, ki me napolnjujejo z veseljem in upanjem. Veliko je stavkov, ki mi dajo misliti, kakšen bi moral biti do sebe, do drugih ljudi in do narave, pa nisem. Rekel bi, da me tisto, kar berem v Bibliji tudi opominja in graja. Ker verjamem, da meni in vsem, ki so za to odprti z vero, Bog po biblijskih besedah, danes govori in nam pomaga in nas spodbuja, naj mu odgovarjamo.

2. Kakšen vpliv je imela /ima Biblija na civilizacije skozi zgodovino?

Velik. Najprej na življenje judovskega naroda, razpršenega po vsem svetu. Judje so zaradi svoje vere, ki je vezana na to zapisano besedo, prestali vsa nasprotovanja, vse nesreče. Od njih je Biblijo prevzelo krščanstvo na začetku štetja, ki mu pravimo "naše". Prevzelo in napisalo nadaljevanje, ki mu pravimo Nova zaveza. To temeljno besedilo je vplivalo najprej na versko življenje, na judovsko in krščansko bogoslužje (kult), na organizacijo verskih skupnosti in izdelavo praktičnih smernic za življenje v vseh skupnostih, ki so to knjigo sprejeli za svojo kot dar od Boga. Vplivala je na javno življenje, politiko, finance (prepoved posojanja z vračanjem z obrestmi), praznovanje itd.

Pogosto je seveda tudi posebna interpretacija kakega biblijskega besedila - ki danes velja za napačno - povzročila veliko hudega, tudi vojne. Vplivala je na nastanek islama in številnih modernih verskih skupnosti, tudi nekrščanskih, npr. Jehovove priče ali mormoni.

3. Ali je imela Biblija pomemben vpliv na književnost sveta, na umetnost, kulturo, jezike,...?

Posebno velik je bil vpliv v umetnosti: literaturi, likovni umetnosti (poleg slik in kipov zlasti v arhitekturi). Umetnosti pogosto neposredno obravnavajo biblijsko snov, pogosto pa je vpliv bolj posreden, posamezni motivi, prenašanje biblijskih vsebin v moderni čas. Velja pa pristaviti, da je Biblija vplivala predvsem na Bližnjem Vzhodu, Evropi in Ameriki. Veliko manj seveda v deželah, kjer se krščanstvo ni uveljavilo: v črni Afriki pozno, v Indiji, na Kitajskem, na Japonskem je komaj možno videti kak vpliv. V Evropi je v zadnjem stoletju opaziti hitro upadanje tega vpliva v kulturi, v umetnosti večkrat bolj kot protest, kot ironija in satira. - V jezikih ljudstev, v katere so Biblijo prevedli, so sledovi močni in trajni; biblijske izraze in fraze so doma v književnosti, a tudi v vsakdanji govorici, četudi se tega ne zavedamo.

4. Ali je Sveto pismo knjiga, ki si zasluži naše spoštovanje, cenjenje?

Da. Dodajam, da je seveda ne sme nihče nikomur vsiljevati kot "razodetje" ali kot absolutne smernice za življenje. Vsak izobražen in kulturni človek v Evropi ali Ameriki pa bi moral imeti o njej nekaj znanja in jo ceniti kot enega od temeljev te "zahodne" civilizacije. Zaradi Biblije bi morali verni kristjani in ateisti s krščanskimi predniki posebno spoštovati tudi judovski narod in njegovo kulturo. (S tem pa nisem rekel ničesar o državi, ki se imenuje Izrael.)

5. Ali je Biblija primerna knjiga za branje tudi za ateiste, znanstvenike in zakaj?

Da, saj je literatura, v nekaterih delih izredno visoke kakovosti. Je človeško delo in cerkveni nauki o Božji besedi ateista pač ne bodo motili pri branju.

6. Zakaj je bila Biblija tako preganjana knjiga v zgodovini?

Ali je bila res? Ne vem, kaj mislite z vprašanjem. Razen morda prepovedi in ukrepe Rimsko-katoliške cerkve od 16. stoletja dalje, se pravi po reformaciji v Nemčiji in v Švici. Vendar to ni bilo preganjanje Biblije. Ta je bila tudi v rimski cerkvi vedno v veliki časti, le da je oblast branila brati Biblijo v prevodu tistim, ki niso imeli dovolj teološke izobrazbe. Zahtevala je, da bi bile katoliške izdaje prevodov opremljene s komentarjem. Konkretno so včasih preganjali kake razpečevalce protestantskih Biblij v katoliškem okolju. To so bolj žalostne zgodbe, ki pa niso brez smešnih plati, kadar kažejo zaplankanost dobih katoliških vernikov in nekakšen "fundamentalizem" širiteljev Svetega pisma.

7. Na katere načine so poskušali uničiti Biblijo in njen vpliv na ljudi?

Kdo je hotel uničiti Biblijo? Kje ste slišali take pravljice? Ne spomnim se, da bi kje bral kaj o tem, niti o tem, da bi Biblijo sežigali v muslimanskem obdobju ibernskega polotoka. V novejši zgodovini mislim, da niso posebej uničevali Biblij niti v Sovjetski zvezi. Vsekakor pa so komunistične oblasti v svojih državah poskušale zmanjšati ali kar odpraviti njen vpliv na ljudi. Zato je Biblijo propaganda označevala kot bajke, ki so v nasprotju z znanostjo in napredkom. Zato tudi ni bilo dovolj ne papirja ne črnila, da bi mogle izhajati dovolj velike naklade, da bi Biblijo lahko kupil vsak, ki je to želel. To paje bilo res posredno preganjanje. V države vzhodne Evrope in v sovjetsko zvezo je bilo treba biblije tihotapiti. Rusko Biblijo so npr. tiskali v Bruslju, ker se ni smela v Moskvi. - Prej omenjene rimske prepovedi nikakor niso imele namena zmanjšati vpliv biblije na ljudi. Saj je bil vpliv močan tudi pri nepismenih ljudeh, ki so poslušali nedeljsko branje iz Biblije v cerkvi, poslušali pridige, ogledovali stenske slike v cerkvah in se učili tako imenovanih "krščanskih resnic" pri veronauku. Namen je bil preprečiti nove in nove sekte

na osnovi Biblije, ob kateri bi po zgledu reformatorjev 16. stoletja pozabljali, da je to tudi cerkvena knjiga, ne pa knjiga za boj proti (rimski) Cerkvi.

8. Kdo v zgodovini je nastopal proti Bibliji in bil pobudnik sežiganja, itd.? Cerkev?

Spet tako čudno vprašanje. Ampak zdaj ste uporabili besedo sežiganje. Zato mislim, da vem, na kaj namigujete. Kar žalosten postajam, ko se srečam s tako usmerjeno nevednostjo. Sežigali so krivoverce in čarovnice. To je tisto, kar sem zgoraj mislil, ko sem pisal o ravnanju na osnovi nepravilne interpretacije Biblije. Bibliji niso sežigali, saj so bile vse do 16. stoletja velika dragocenost. Imeli so jih samo kralji in knezi in samostani, kvečjemu še kaki bogati trgovci. Tisk in prevajanje v ljudski jezik, saj se latinske Biblije ni nihče bal, sta naredila biblijo dostopno. Protestanti so jo začeli širiti v domačih jezikih in s tem storili neprecenljivo pomembno delo za književne jezike po vsej Evropi. Pod vplivom reformacije se je močno razširila pismenost ljudi. Seveda so iz biblije tudi dokazovali, da papež, katoliški škofi in duhovniki ne učijo "čistega evangelija" in jih zato ni treba poslušati. Odgovor je bil omejevanje prevajanja in dovoljevanje branja prevodov samo teološko izobraženim posameznikom. Ljubljanski škof Tomaž Hren je kot voditelj cesarske protireformacijske komisije ukazoval sežigati protestantske knjige, vendar je svojim duhovnikom dovoljeval uporabljati Dalmatinovo Biblijo in je zanje celo izposloval dovoljenje iz Rima. S tem je postal zaslužen za ohranitev literarne in jezikovne tradicije kljub neugodnim okoliščinam. (Zelo je razširjena trditev, da je sežigal slovenske knjige. Pravilno pa je reči, da je sežigal protestantske knjige, med njimi so bile žal zgorele tudi slovenske - poleg latinskih, nemških in italijanskih). Nikoli noben rimsko-katoliški nasprotnik reformacije ni nastopal proti Bibliji. To je neslanost. Razen če kdo razume stvar tako, da protestantizem enači z Biblijo. Kar pa nima smisla.

9. Ali se Vam zdi kaj čudežno, da je Biblija preživela 2000 let preganjanja? Papir je vendar trohljiv.

Papir je trohljiv, pa tudi papirus in pergament (koža), kar sta bila materiala, na katera so pisali in prepisovali Biblijo pred uvedbo papirja. Vendar se je precej pergamentnih in tudi nekaj papirusnih rokopisov z biblijskimi besedili ohranilo iz 2. in naslednjih stoletij, vse do iznajdbe tiska v 15. stoletju. Papirus se je ohranil zlasti v krajih z malo vlage v zraku. Nekakšen čudež vsekakor je, kako so tisoči in tisoči ljudi skozi stoletja te strani prepisovali, da so naredili več izvodov in da so nadomestili izrabljene in poškodovane knjige. Tu mislim na grške in latinske rokopise v vzhodni in v zahodni Cerkvi, pa na hebrejske in aramejske rokopise pri Judih. Za tem se skriva velika vera in velik čut odgovornosti.

10. Zakaj je Bibliji uspelo preživeti in se ohraniti do danes?

Ko Biblija ne bi bila cerkvena knjiga, knjiga bogoslužja, molitev in verskega pouka, bi se morda ohranili samo posamezni deli, kakor so se ohranila dela grške literature, filozofije. Za Biblijo je lahko sistematično skrbela, jo ohranjala, širila in razlagala le cerkvena skupnost (pri Judih njihove verske skupnosti), ki je čutila za svojo odgovornost pred Bogom in pred poznejšimi generacijami, da ohrani te spise. Samo veselje do stare literature in znanstveno zanimanje zanjo (ko se sploh pojavi kaj takega) tega ne bi moglo uresničiti.

11. Ali menite, da je še sedaj nekakšna tiha propaganda proti branju Biblije? Ali je popularno brati Biblijo?

Na internetu sem se srečal s prav strupeno (ameriško) propagando proti Bibliji. Objavljeno je celotno (angleško) besedilo z grafičnimi znaki in besednimi komentarji, ki jo tako rekoč raztrgajo, kakšne neumnosti so, kako sama sebi nasprotuje, koliko je v njej nasilja in seksa. Pri nas se s čem podobnim ukvarja le kak žalosten osamljen pisec v pismih bralcev. Mogoče se motim in je tega več. Bolj se srečujem z bolj ali manj upravičeno kritiko Cerkve (rimske) s stališča Biblije, torej s strani izrazitih bralcev in ljubiteljev Biblije. Med katoliškimi verniki, tudi mladimi postaja biblija popularna.

Koliko je takih, ki bi kar tako, da bi bili cool, brali Biblijo, ne vem. Ne bi se pa posebno čudil, če bi srečal take ljudi.

12. Kaj bi svetovali povprečnemu državljanu – naj si prebere Biblijo ali ne?

Ne bi kar svetoval, naj vsak prebere Biblijo. Saj je ni napisal Dan Brown. Rekel bi, da spada k splošni izobrazbi, da Slovenec (Evropejec) kaj ve o Bibliji in da tudi kaj prebere iz nje. Če mu bo tisto branje ugajalo, bo prebral še kaj drugega in morda končno celotno Biblijo. Predvsem pa seveda vedno in v vsakem kraju svetujem verujočim kristjanom, naj za Božjo voljo že začnejo brati in Biblijo uporabljati kot vsakdanjo hrano za dušo.